

MLADIKA

LETNIK ENAJSTI-LETO 1930

11

Kamnarjev Jurij.

Spisal France Seljak.

25. Zvezane roke.

Nastopila je bila trda zima, hujša od prejšnjih. Burja je srdito zavijala, morje je zamrznilo. Kavadorji so morali pustiti delo, počivali so dolgo. Radi pomanjkanja sirovih kosov marmorja je tudi v delavnicah zastajalo delo. Ostajalo je obilo časa za razmišljanje. Delavci so posedali po krčmah, se skrivnostno razgovarjali. Vedno bolj so bili razburjeni. Spomnili so se na majhne in velike krivice, ki so se jim godile. »Tebi je lahko,« so dejali Juriju, ki je bil stopil mednje. »V pisarni sediš, dela ti ne zmanjka.« Juriju je bilo grenko. Občutil je, kakor da ga imajo zdaj za gospoda in ga več ne štejejo medse, odkar ni ne zaguljkov na njegovih rokah ne prahu na njegovi obleki.

»Pritožite se!« je dejal. In je beseda nehote zvenela ko porog. Temni obrazi so ga gledali postrani. Kje so delavske organizacije, burni sestanki, deputacije, zahteve na gospodarje, stavke? Zdelo se je, da je umrla ena cela doba in vse, kar je bilo združenega z njo. Njihova beseda je onemela, roke so bile zvezane. Še stene krčme so poslušale njihove neprevidne besede; sosed jih sosedu ni govoril drugače ko šepetaje na uho. Vladajoči so poskusili premostiti nasprotje med delavci in delodajalci. »Pesek v oči javnosti,« je rekel Soci. A Marko: »Nesramnost, ki kliče proletarske množice po maščevanju!« Nekdo je dejal: »Ali je mogoče združiti ogenj in vodo? Nastala bo sopara, raznesla bo kotel.« V resnici so kmalu za tem začele piskati sirene vseh tovarn in delavnic eno uro pozneje... Jurij se je spomnil prizora, kako so stali delavci neke sobote večer pred Justovo pisarno. Čakali so na plačo. Treba je bilo položiti denar pred ženo, stopiti v krčmo, užiti uro brezskrbne radosti. Pristopil je prvi delavec, Just mu je naštel denar. »Desetak manj za sindikat in kaj jaz vem, za kaj še...« Med delavci se je bila že raznesla vest o tem. Stojé pred pisarno so prisegali, da nihče ne sprejme denarja drugače,

razen cele vsote. Prvi delavec je nihal v sebi. »Saj se nisem vpisal.« A Just srdito: »Tudi jaz ne. Pa se vpišite. Nalogo imam, da utržem vsakemu toliko...« In delavec je pometel denar v pest in se s pogledom v tla odstranil. Tako so prihajali drug za drugim. Pozabili so na prisege, molče so vzeli plačo, molče odhajali. Le eden izmed njih je bil tako pogumen ali pijan, da se je uprl. Vrgel je denar po tleh in odšel z dvignjeno glavo med kletvijo in mrmranjem. Ta je bil zadnji. Pristopil je Jurij. Just ga je gledal z dolgim pogledom. »Ti se ne upiraš, Jurij?« Skomizgnil je z rameni. Nekaj je hotel reči, a je zatrl besedo.

To je bilo pred meseci. Javno nihče ni zinil besede, ostalo je v dušah. »Pritožite se!« To je zvenelo, kot bi jim dejal: »Dvignite zaklade iz morja!« Eden izmed njih se je zakrohotal: »Začnimo s stavko!« Ozrli so se. Ali ne poslušajo stene? Tožili so: »Hvalica nam zapisuje manjšo mero!« In drugi: »Delo čez uro ne zaračunavajo dvajset in pet odstotkov više, kakor je predpisano...« Suh možic je zezljal skozi redke zobe: »Sirene piskajo poldne ali delopust, mi delamo še dvajset minut čez uro...« Nekdo je zinil: »Čemu plačujemo davek? Jurij ima prav. Pritožimo se!«

Zima je bila ponehala, pričelo se je delo. Raznesel se je glas: »Trije delavci so šli, pritožili so se v imenu vseh. Poslušali so jih, obljubili, da bodo zadevo preiskali.« Nekateri so dvomljivo zmajali z glavo. Drugi so s škodoželjnostjo mislili na Justa in na Hvalico, čakali dne...

Tako so nastopili prvi pomladni dnevi. Sobota večer. Delavci so stali pred Justovo pisarno. Bili so razburjeni. Na obrazih jim je gorelo pričakovanje. Dvomi in upi. V pisarni je sedel Just Strela, poleg njega je stal Hvalica. Visok, črno oblečen gospod je prišel iz mesta. Poslali so ga, da raziskuje radi pritožb delavcev. Imel je prijazne, sanjave oči, drobil je cigareto med prsti.

»Najbolje je, da pokličete delavce v pisarno,« je spregovoril po daljšem molku.

V Justu se je kuhala tiha jeza. Hvalica je imel nizko sklonjeno glavo, švigal je s pogledi na desno in na levo.

»Saj ni prostora,« je ugovarjal gospodar. »Ali ne zadostuje, da pokličemo one tri, ki so se pritožili?«

»No, meni je prav.«

»Jože Radetič, Peter Gruden, Jakob Pecikar!«

Vstopili so trije delavci in obstali za vrati. Ostali delavci so strmeli skozi šipe v vratih in oknih. Njihovi obrazi so bili ko prikazni.

Mestni gospod ni sedel. Stal je naslonjen na omaro. Skoraj tiho je ponovil pritožbe delavcev. Hvalica jim zapisuje manjšo mero, dela čez uro jim ne zaračunavajo po predpisih... Delavci so molčeli, kimaje pritrjevali njegovim besedam.

»Ali so pritožbe delavcev upravičene?«

»Vsi, ki stoje zunaj, so za pričo,« je zinil Peter Gruden.

»Da bi zapisoval manjšo mero, je laž,« se je branil Hvalica, ki je čutil gospodarjev pogled na sebi. »Če se delo nad uro ni zaračunavalo po predpisih, ni moja zadeva.«

Just je udaril po mizi.

»Plačeval sem kot je predpisano in po svoji vesti. Če se je pripetila kaka pomota, pritožili bi se bili pri meni.«

Jakob Pecikar se ni zmenil za gospodarjeve besede. Obrnil se je proti Hvalici in se je razvnel. »Še včeraj se je to zgodilo.« Potegnil je velik, zmečkan papir iz žepa. »Tu je prava mera. Meter petdeset. Zapisali ste: meter trideset.«

Hvalica je razburjen brskal po svojem zapisniku. »No, da, meter trideset.«

Jurij je stal ob strani. »Vi ste delali pročelje? Podboje za okno?« je vprašal. Stopil je k mizi, brskal med raztresenimi risbami, med papirji. Ugotovil je: »Da, meter petdeset. Manj nemogoče.«

Pecikar se je glasno zasmel. Hvalica je strupeno pogledal Jurija.

Mestni gospod se je obrnil do poslednjega: »Ali so delavce res zadrževali čez uro pri delu?«

Zakaj se je gospod obrnil prav nanj? Ali je njegov obraz razodeval toliko otroške poštenosti in zaupanja? Pomislil je in se boril: gospodar ali delavci? Zmagalo je poštenje. »Natančno ne vem, ker sem v pisarni. Kakšno minuto že. Delavci so se že večkrat pritoževali radi tega.«

Pogledal je v šipe. Na njih so lepeli trdi, izmučeni obrazi delavcev. Ni se upal ozreti ne v gospodarja ne v Hvalico.

»Ali naj zaslišujemo dalje?« je vprašal tuji gospod Justa.

Just se je vgriznil od srda in sramote. »Ni treba,« je zinil neprijazno. »Če se je kaj zgodilo, se je zgodilo zoper mojo vednost in voljo.«

»Torej ste pripravljeni poravnati škodo, če se je zgodila kateremukoli izmed delavcev?« se

je priklonil gospod. »Žal mi je, toda saj veste, moja dolžnost... Podajte si roke! Opravil sem. Mudi se mi drugam.«

Trije delavci so segli Justu v roke in se smeje spogledali. Tuji gospod je odšel. Tudi delavci so se hoteli umekniti proti vratom. Just jih je poklical. »Ostanite!« Obrnil se je proti Hvalici: »Koliko znese razlika v meri? Izračunajte!«

S počasno roko jim je odštél denar, nato je dejal s poudarkom, ko da uživa vsak zlog posebej:

»Pravkar smo nameravali skrčiti število delavcev. Ni naročil. Jože Radetič, Peter Gruden, Jakob Pecikar — v ponedeljek lahko ostanete doma...«

Vsem trem je zginil smeh z obraza. V hipu, ko so verjeli, da so zmagali, se je zlomilo nanje. Tega niso pričakovali. Slišali so, da so nekoč poslali iz mesta za »signora Artura« listo z desetimi brezposelnimi: »Sprejmite jih na delo!« Ta jih je sprejel. Na to so v hipu pozabili. Niso pomislili, ali je to načrt, ali je le maščevanje posameznika. Na Justovem obrazu so videli trdo roganje, kot bi hotel reči: »Pravico imate do pritožbe, a jaz imam pravico, da vas odslovim.« Podirala so se jim tla pod nogami. Brez besed so gledali zdaj Hvalico zdaj Jurija, znova Justa.

Nenadoma so se odprla vrata. Na pragu je stal Marko. Bil je majhen, a v tistem hipu se je zdel neznansko velik. Pred njim so stali trije delavci. Vsi trije so bili ostali z njim v Rudijevi kleti. Zadnji med zvestimi. V tistem hipu jih ni mogel zapustiti. S trdimi koraki je stopil do mize, položil pest nanjo in gledal gospodarja v oči.

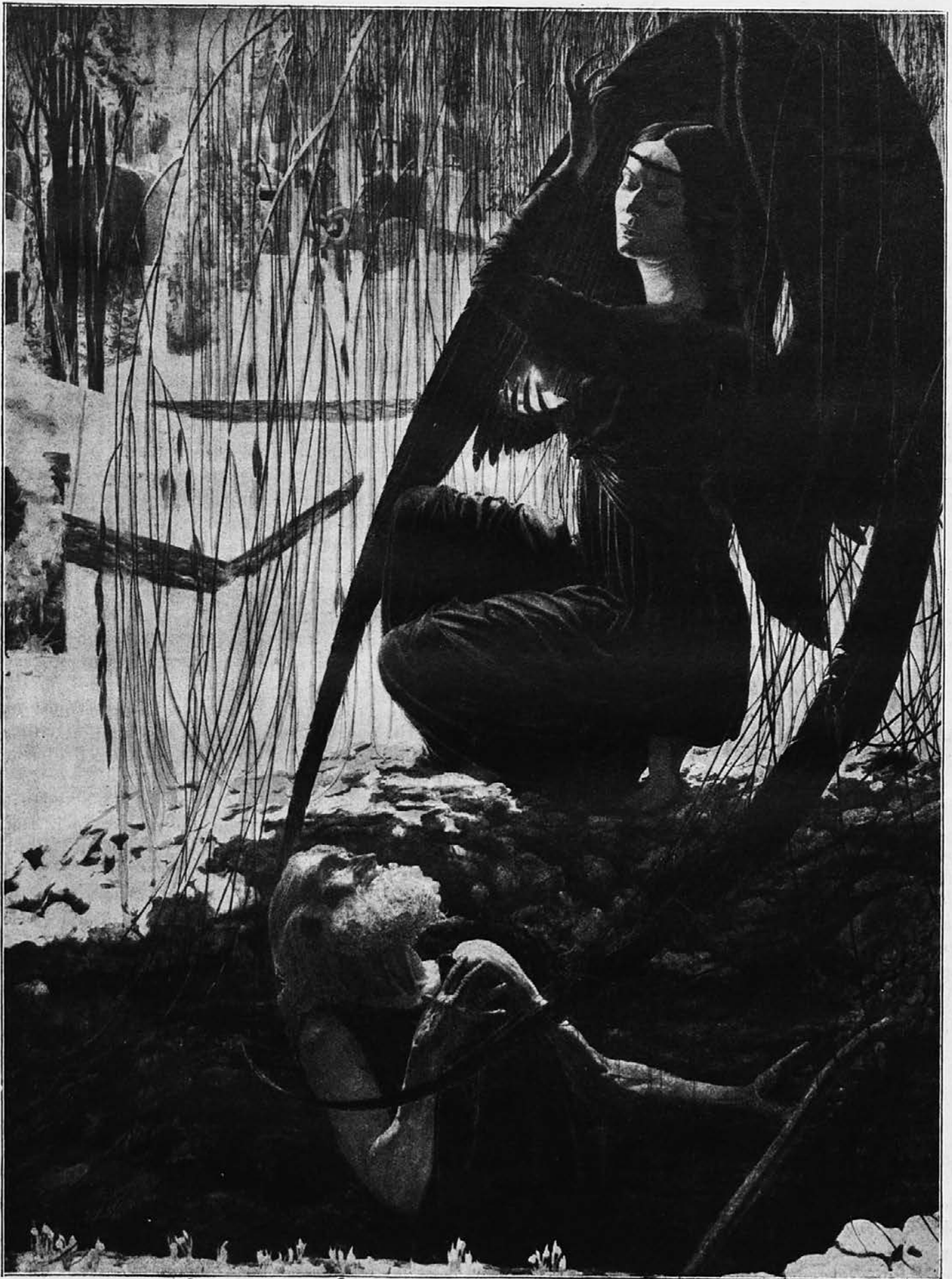
»Ti trije možje ostanejo v službi. Mene odpustite. Jaz sem jih pregovoril, da so se šli pritožiti.«

Just se je dvignil. Udaril je s pestjo po mizi, ves je gorel v obraz. »Tu ukazujem jaz. Pred leti sem se Vas bal, a zdaj nič več. Ven! Vstopite, kadar Vas pokličem!«

V Marku je zrasel srd do omame. Oči je imel strašne. Jurij ga je s strahom gledal. Mislil je, da se bodo njegovi prsti v hipu zasadili v Justov vrat. Hvalica je pristopil in ga pehnil od mize.

Tedaj Marko ni več videl gospodarja. Hvalica je stoterno zrasel pred njegovimi očmi. Zdelo se mu je, kakor da stoji ta človek z eno nogo v njegovi duši. Vsa mrznja do Hvalice, ki je do tedaj tlela v njem, mu je hkrati zagorela v očeh. Stisnil je pesti in planil nanj. Udaril ga je prvič, drugič, tretjič... Hvalica se ni utegnil braniti. Opotekel se je k steni. Še je stal na nogah. Kri mu je tekla iz nosa in iz ust.

Od zunaj se je razlegnil smeh odobravanja ko vihar. Vse šipe so bile polne obrazov. Hvalico



Carlos Schawabe: Angel smrti. (Pariz, Luksemburški muzej.)

so vsi sovražili. Smeh je Marka še bolj opijanal. Just je kričal. Ni se mu upal približati... Trije delavci, ki so ostali v pisarni, so zgrabili Marka za roke. Jurij mu je prigovarjal: »Bodi pameten!«

Marko se je streznil. »Po orožnike!« je kričal Hvalica. Oni ga je pogledal zaničljivo in počasi, nato je zmagoslavno odšel skozi vrata.

26. Most med gorama.

O tem dogodku so se razgovarjali v krčmah in v družinah. Nekateri so se smejali. Drugim ni bilo do smeha: trije delavci so bili na cesti. Četudi so verjeli, da jih bo Just znova sprejel, je bila njegova trda odločnost mogočen opomin za bodoče čase. Vpraševali so se: »Kje je Marko?« Bil je izginil že v soboto zvečer, niso ga več videli.

Tih, duševno potlačen je stopil Jurij v pone-deljek zjutraj v pisarno. Just je sedel za mizo, nekaj računal. Komaj je dvignil glavo. Jurij je vzel polo papirja in ravnilo, da bi začel z delom. Tedaj ga je premeril gospodar.

»Trenutek, prosim.«

V Justovem mesnatem obrazu je ležal izraz neizprososti, trde poteze se niso premknile.

»Preteklo soboto si govoril zoper mene. Rad te imam in želim, da bi se kaj takega več ne ponovilo!«

Jurij je to pričakoval. S težavo je požrl slino.

»Ne morem lagati.«

»Pa bi molčal. Za molčanje ni vprašanja,« je pribil Just. »Jaz tebi kruh, a ti meni molk.«

Jurija je zbodlo. Besede so zvenele kot ošabno očitavanje. Ni molčal. »Vi meni kruh, a jaz Vam delo,« je dejal razburjeno.

Molčala sta. Jurij bi bil najrajši vrgel ravnilo po mizi, se dvignil in šel. Pomislil je na mater, na Danico. Požrl je vse, dasi ga je grizlo v duši. Pomislil je: »Kolikokrat je moral moj oče požreti tako besedo!« In je verjel: »Tokrat so bili drugačni časi.« Pomislil je na Marka. Gledal je v gospodarja; zdelo se je, da se ta kesa svojih besed. Ali ga ni iskal s pogledom? In je vprašal:

»Kaj bo z Markom?«

Vprašanje ni bilo jasno, Just ga je razumel. »Njega nisem odpustil. Dober delavec je, dasi je hujskač.«

»Če se mu nič ne zgodi, pride znova na delo.«

»Ali je meni dal zaušnico?« se je široko zasmejal Just. »Hvalica leži v postelji, ne jaz...«

Opoldne istega dne je Jurij stopil k Hvalici. Soba je bila razmetana, polna tobakovega dima, okna zaprta. Na postelji je ležal Hvalica z obvezano glavo. Videti mu je bilo le oči in usta. Bral je časnik. Neznansko se je začudil, ko je zagledal Jurija pred seboj.

»Iz usmiljenja me nisi prišel obiskat?« ga je premeril z očmi.

»Ne,« je dejal ta odkrito in sedel. »Radi Marka. Rad bi vedel, kaj nameravaš.«

»Kaj nameravam?« se je čudno, prisiljeno zasmejal Hvalica. »To, kar bi storil vsak drug na mojem mestu. Naznanil ga bom.«

»Radi zaušnic?« se je Jurij zaničljivo nasmehnul.

Hvalica se je razburil. »Čemu se smeješ?« je vprašal. »Radi bunk ga bom tožil. Naznanil ga bom radi hujskanja delavcev. Prevratnež je.« Nemo, režeče se je smejal iz belih ovojev.

»Da je prevratnež, moraš imeti dokazov,« je menil Jurij počasi, preudarno. V mislih mu je kljuvalo: »Temu človeku ni zaupati. Ne govori tjavendan.«

»Ali hočeš, da ti jih pokažem?« Segel je pod vzglavje in mu pomolil polo na stroj popisane papirja. »To je razdeljeval med delavce. Beri!«

Kako, da mu je zaupal? Ali ga je premagalo zmagoslavje, da ima proti svojemu sovražniku orožje v rokah? Jurij je občutil mrz po životu. Papir se mu je tresel v rokah, ni bral do konca.

»Kje si to dobil?«

Hvalica se je v odgovor smejal. Na Jurijevem vzglavniku je zagorel plamenček, ogenj se je oprijel papirja, ga objel od vseh strani in ga v hipu požrl. Ugašajoči plamen je omahnul na tla, ostal je črn pepel... Hvalica se je dvignil na postelji, iztegnil roko, papirja ni uhitel. »Hudič!« je siknil. Nato: »Saj imam še enega!« Pridržani srd mu je sijal iz oči.

»S tem me strašiš!« je dejal Jurij. Po vedenju je spoznal, da mu je izbil zadnje orožje iz rok. To ga je udobrovoljilo. Dvignil se je. »Radi Marka se ne omajaš?«

»Ne,« je siknil Hvalica.

»Tudi meni na uslugo ne? Ne hvalim se, toda mislim, da sem te bil v jeseni potegnil izpod skale.«

Zrla sta se dolgo. Hvalici je nekaj zaplame-nelo v dnu zenic, a je kmalu nato ugasnilo.

»Če bi bilo treba tebi narediti uslugo,« je dejal slednjič počasi, »bi si ne pomišljal. Marko je vedel, da se nahajam v javi, ko je zažgal. Ne-prestan občutek imam, da stoji z bodalom za mojim hrbtom. Iznebil se ga bom brez usmiljenja...«

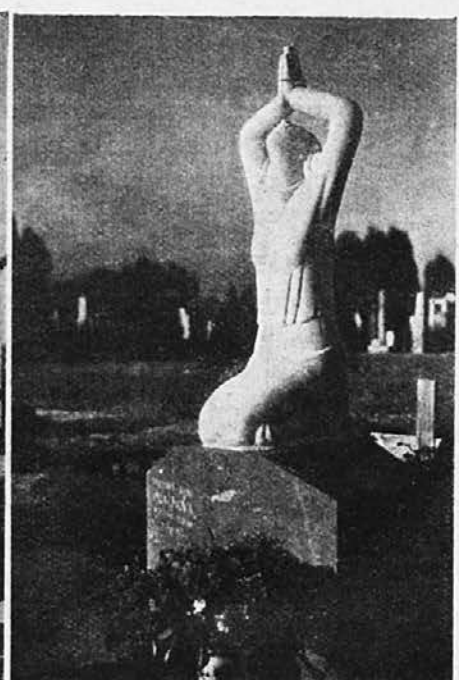
Jurij je vedel, da bi bila vsaka beseda zaman. Poslovil se je, že je stal na stopnicah... Njegovi koraki so trdo peli po prašni cesti. Vsak korak nova misel. Ko je razmislil zadnjo, se je nasmehnul: »Dve gori stojita pred menoj, ali naj bom jaz most med njima?« Če bi ga bil kdo videl, bi se bil čudil: skoraj glasno se je hihital predse.



France Kralj.



Arh. Joža Plečnik.



Fr. Gorše.

Trije lepi spomeniki na ljubljanskem pokopališču.

Srečeval je ljudi, toliko da jih je nagovoril. Ustavil se je pred domačo hišo. Na vrhu stopnic se je ozrl, splezal je pod streho. V podstrešnici je sedel na zaboju Marko, iz dolgočasje je bral neko knjigo. Ko je zagledal Jurija, jo je odložil in uprl oči vanj.

»Kaj je novega?«

Mislil je na Hvalico. A Jurij, kakor da ne more v prvi sapi povedati, kaj je opravil, je znil tisto, kar je slišal mimogrede na cesti in mu je še zmeraj šumelo v glavi.

»Rudija so izpustili iz ječe. Pravi, da proda vse in pojde v Argentino.«

Marko je molče strmел. V tistem hipu je pozabil na svojo zadevo s Hvalico, ki se je šopiril v hiši, ki bi morala biti njegova. Nino je bil prišel od vojakov, klicali so ga na županstvo. »Ali se vpišete v milico?« In on: »Ne.« A komisar: »Pojdite čez mejo!« Odgovoril je, da pojde. To ni bila grožnja ne norčevanje. Marko je bral v bratovih očeh, da ga vleče drugam. Prej sta bila radi različnih prepričanaj razklana med seboj. Zdaj, ko nista imela ne doma ne obstanka, sta si bila blizu. »Vsi gredo!« je vzkliknil v Jurija. Čez minuto novega molka: »Ne grem, če ne bo največja sila.« Spomnil se je na Justa, vprašal: »Kaj pravi gospodar?«

»Njemu je prav, če prideš na delo.« Jurij je sedel kakor v zadregi. »Le Hvalica ti ne odpusti. Naznanil te bo.«

»Vrag!« je siknil Marko in stisnil pesti. Gledala sta se dolgo. Marko je razmislil: »Radi zaušnic me ne bo požrl. Nekaj tednov zapora...«

»Ne gre samo zato,« je menil Jurij globoko zaskrbljen. »Pokazal mi je neki list; pravi, da si jih ti razdeljeval med delavce.«

Marku so se široko razprle oči. Nekaj pekočega je občutil v grlu. Vprašal je komaj slišno:

»In tak list hrani on?«

»Nima ga več. Vzel sem mu ga in ga sežgal. Trdi, da ima druge.«

»Ne verjamem,« je Marko znova dobil ravnotežje. »Prav si storil,« je globoko hvaležno pogledal Jurija. Nastali so hipi težkega molka. Bridke misli. »Vidim, da bom moral iti,« je dejal težko. »Ne smem se več prikazati na cesto.« In mu je bilo vsak hip bridkeje. »Ne v Ameriko, ostati moram bliže...« Zdelo se je, da se njegove oči poslavljajo od žarkov, ki so sijali skozi okence v strehi.

»Če pojde Nino, lahko greš z njim.«

»Njemu bi tega ne bilo treba,« se je razburil Marko. »Ne more živeti, če se ne potaplja v narodnjaštvu. Najbolj goreči so največji...« Hotel je reči: strašljivci. Pomislil je. Beseda bi bila krivična. Bilo je nekaj drugega, kar jih je gnalo od doma. Iz Marka je zdaj zdaj planila sled starega nasprotja z bratom. Spomnil se je dneva pred leti, ko sta se bila sporekla na vozu in ga je postavil v noči blizu Devina na cesto... Imel je trd značaj tudi Nino, to mu je ugajalo. Sklonil je glavo. Pomislil je: »Nino mi bo moral pomagati, da se izkopljem iz razvalin, ki me zasipajo.«

Jurij in Marko sta ostala dolgo v podstrešnici. Govorila sta malo. Razmišljala sta. Nasmeh jima ni hotel na ustnice. Bila sta si v stiski po srcu prvič zelo blizu.

(Konec prihodnjič.)

Povejte mi, grobovi . . .

Povejte mi, grobovi vi zeleni,
kako se spi pod križem, pod cipreso?
Vi mrtvi, odstrli zadnjo ste zaveso —
Ste v temi? Ste li z Lučjo osvetljeni?

Tako temno, temno nocoj je meni . . .
Ah, moje misli danes vse temne so:
Živeli so . . . umrli . . . In zdaj — kje so?
Kako bi zdaj živeli — zbujeni?

Le bežen blisk od krsta do pogreba.
Smehljaj sveta ko medla luč ugasne —
a tak visoko, daleč je do néba.

Kako so nične rože, luči časne!
In vendar — ni moj dan tak kakor treba,
zato, ah, niso moje ceste jasne . . .

Vinko Žitnik.

Občutje.

Polje spi in solnce beži,
noče ga greti.
Megla leži, teži,
v dušo se solnce noče ozreti.

Duša je bolna, dvomov polna,
meglà jo duši;
ljubezen vánjo ne najde poti;
joj, ker solnca ni!

Bolno vpijem v mraz in megló,
bolan je moj korak.
Bolno moje misli v mraz gredó:
joj, nikamor ne vedó! . . .

Jan Plestenjak.

Dom mrtve ljubezni.

Povsod otožnost sama, dih po smrti,
razdrte strehe, obledeli strópi;
vmes oken molk in vrat pogledi tópi,
ki v nemo žalost tiho so zastrti.

Nekoč je rastlo grozdje tu na trti
in v vejah gnezdili so ptičkov trópi;
tam zadaj na kamniti, beli klopi
sedel ljubeč je par zvečer na vrti . . .

Usáhnile so trt zelene brajde
in veje so otresele gnezda z ramen . . .

Kdor nepovabljen v to samoto zajde,
tam, kjer некоč iz src ljubezni plamen
je toplo gorel, danes le še najde
samotne razvaline, mrtev kamen! . . .

Janko Samec.

Intermezzo.

Solnce je zrisalo sence, dolge sence,
zrisalo križe, kroge, trikote . . .
V krogih, trikotih in križih sem hodil,
tipal za solncem, ves v sence ujet —
in glej, križi so daljšali se in se zgoščali krogi,
vanje trikoti se mrežili. — —
Kdo naj omote razmota?
Solnce zašlo je — joj, pot sem zgrešil! . . .

Jan Plestenjak.

Umiram.

Umiram:

Že čutim: štiri bele stene se ožijo
in moje bolno telo stiskajo,
krog mene sence nemirne krožijo;
se zdi mi, da v ozki rakvi ležim . . .

Umiram:

V kotu Kristus pozabljen visi,
iz mraka trpeči obraz strmi,
vsesale so vanj se moje trudne oči,
srce v trepetu ihti:

»Odpusti!

Pozabil sem nate
svoje solnčne dni,
zdaj sam sem pozabljen, o Krist,
kako to boli!«

Umiram:

Iz kota se je odtrgalo sveto telo,
iz ran posušenih je kanila kri;
živ Kristus pred mano stoji,
ljubav, odpuščenje sijejo božje oči.

Umiram:

Ves beden na postelji beli ležim
in v Kristusa v kotu strmim — — —

Gustav Strniša.





»De syv Søstre« (Sedem sester).

V Severno Ledeno morje.

S potovanja na Spitsberge v avgustu 1950.
Napisal dr. A. Šerko.

11. 8. Bergen.

Ko se je davi zdanilo, smo pluli že v višini slovitega Hardangerja po ozkih sundih, kriti proti oceanu po nepreglednem sostavu majhnih in večjih otokov in skjärov v smeri na Bergen. Rogalandska pokrajina z mogočnim Boknfjordom in mestoma Stavanger in Haugesund je ležala že daleč za nami. Kakor da bi bila utonila v nočni temi.

Hardanger,* biser Norveške, nič manj slovit po veličastni lepoti svojih fjordov in z ledeniki pokritih gorá, kakor po lepoti hardangerskih narodnih noš ter lepoti in odločnosti tamkajšnjega ljudstva, je bil veliko časa edini cilj tujih ljubiteljev norveške lepote.

Iz hardangerskih fjordov in skrivališč so se usipali pred tisoč leti na svojih odprtih čolnih oni strašni normanski Vikingi na odprto morje, pred katerimi angleško in irsko ljudstvo ni nič manj trepetalo kot nekdanj pred Turki slovensko. A stoletja so ohladila tudi vročo normansko kri in po-

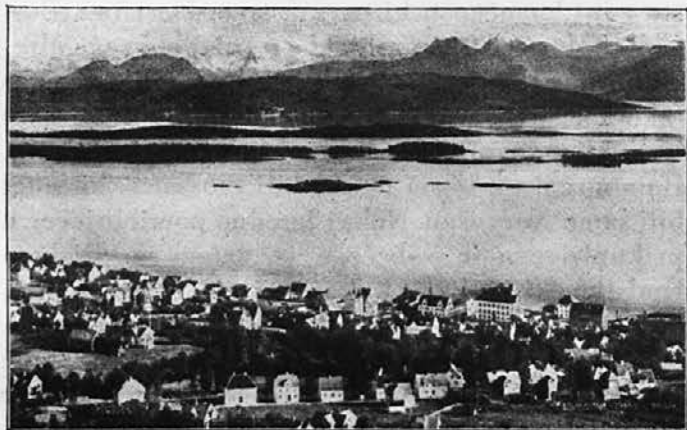
* Norveška je upravno razdeljena na 20 provinc (bavnin), fylker imenovanih. Med temi sta dve majhni, obsegajoči samo mesti Oslo in Bergen. V okviru provinc pa imajo poedine pokrajine še posebna imena, kakor n. pr. v Sloveniji Kras, Bohinj itd. Taka posebna pokrajina hordalandske province je Hardanger.



Bergen.

tomci onih smelih morskih roparjev in zavojevalcev tujih dežel so današnji dobrodušni, a ponosni in odločni hardangerski kmetje in ribiči: cvet norveškega ljudstva.

Po raznoličnosti pokrajine je Hardanger najlepši in najmičnejši del južnozpadne Norveške. Tisoči otokov, holmov in skjärov ščitijo mogočni Hardangerfjord pred viharji. Fjord sam se vije med strmimi gorami globoko v notranjost dežele, deleč se v številne stranske fjorde, med katerimi je najslovitější 40 km dolgi in mestoma komaj par sto metrov široki Sörfjord, ki se zajeda kakor ozka razpoka v 1500 m visoko Folgefonsko gorovje. Ob vznožju gorá in na ozkih fjordovih bregovih zori najboljša norveško sadje. Ogromni slapovi se penijo v prostem padu čez strme pečine, nekateri nad 800 m globoko. Visoko gori nad otoki in fjordi proti vzhodu se pa blešči v jutranjem solncu kakor ogromna kapuca gorá Folgefonski ledenik.



Molde.

Pa stroji ladje pojejo neprestano svojo enakomerno pesem moči in dela in nas peljejo dalje po sundih proti Bergenu. Že nas krije proti oceanu otok Sotra z majhnimi ribiškimi kočami na obrežju in po kratki vožnji se nam odkrije v globokem zalivu pod zelenim hribovjem ljubkolepi Bergen.

Ker je ločen od vzhodne Norveške po vse leto zasneženih, skoraj neprestopnih visokih planotah, je bil Bergen dolga stoletja z Angleško in Nemško v živahnejših stikih kakor pa z lastno deželo.

Že v 12. stoletju je imelo mesto živahen trgovski promet z Angleži, zlasti pa z Nemci. Le-ti so dobili konec 13. stoletja od norveškega kralja Erika Magnussöna posebne trgovske predpravice in napravili iz Bergena hanzeatsko luko kot svoje najsevernejše trgovsko oporišče. Skoro 200 let so gospodarili nemški Hanzeati v Bergenu, takratnem največjem mestu Norveške, in dali njegovemu obličju pečat, ki se še do današnjega dne ni popolnoma izgubil.

Po svoji krasni legi ob mogočnem sundu, krit proti morju po dveh večjih in mnogih manjših otokih in skjarih, je Bergen, naslonjen proti vzhodu na strmo hribovje, eno najlepših evropskih mest.

Glavni del mesta leži v polkrogu ob vznožju gorá, manjši se pa zajeda v obliki polotoka v sund.

Hiše, nekatere (še iz hanzeatskih časov) lesene s strmimi strehami, so zelo lične in čiste, ceste v sredini mesta široke in tlakovane, pomoli v pristanišču pripravni za pristajanje tudi velikih ladij. Na živilskem trgu je videti le malo sadja in zelenjave, zato pa tem več rib vseh vrst in velikosti. Ljudje so zastavni in krepki, skoro vsi plavih las in svetlih oči, prijazni in domači, brez one mestne nervoznosti, ki spremlja sicer mestne ljudi, podobni našim podeželskim ljudem na ljubljanskem velesejmu. Nehote se ti prikupijo, dasi jih ne razumeš, ker ne govore po slovensko. Je neka sorodnost med njimi in nami, ona preprostost in domačnost, ki osvaja srca. Dasi ima Bergen preko 100.000 prebivalcev, ni nobenega drevenja in pehanja po cestah in na pomolih, vse gre tako blagodejno mirno in po domače, da ti srce igra od zadovoljstva ob misli na strašni direndaj Hamburga. Če bi ne mogel biti Slovenec, bi hotel biti samo Norvežan. Nekaj izredno pomirjujočega, prikupljivega in vabečega je v tem nordijskem ljudstvu, ki se bori, kakor naš človek na Krasu, tako trdo za svoj obstanek. Njih govor je miren in preudaren kakor govor našega kmeta, in kakor naš kmet tudi Norvežan izpljune, preden pove kako modro. Dasi velemesto, je Bergen mesto preprostih ljudi, kjer iščeš zaman onih obrazov in kretenj, one nervozne nestrpnosti, ki so značilni za druga evropska, zlasti pa za romanska mesta. Če hodiš po bergenskih ulicah, se ti zdi, kakor bi hodil po kakem našem večjem podeželskem mestu, kjer imajo ljudje še časa za mirno hojo in dobro besedo. Blagodejen je ta mir in domačnost tega lepega naroda, ki očividno še ni pozabil, da človek ni in ne sme postati stroj.

Hodil sem več ur po bergenskih ulicah in se počutil kakor doma. Kar me je motilo, so bili zgolj potniki z naše ladje, ki so se kakor ščurki razlili po mestu in fotografirali vse, kar jim je prišlo pred nos. Za mestom se dviga, kakor omenjeno, precej strmo, s smrekami in bori poraslo hribovje s priljubljeno, 600 m visoko, izletno točko, Flöien imenovano. Za eno norveško krono te dvigne vzpenjača na vrh. Od tu je prekrasen pogled na mesto, ki leži kakor Kranj, gledan s Šmarjetne gore, skoro pod nogami gledalca. »Najlepši je pa razgled« — pravi norveški publicist Sigurd Eriksen — »brez dvoma v poznih poletnih

večerih, ko tone daleč tam na zapadu solnce v morju, ko leži bajna, zasanjana lepota norveške pesmi v ozračju. Nešteti sundi in skjargaardni odsevajo čarobne barve večernega neba, in večerna zarja traja vso svetlo noč, prehajajoč v jutranjo zoro.«

V restavraciji na Flöien stane čaša piva eno norveško krono, t. j. 15 dinarjev.

12. 8. Molde.

Včeraj ob dveh popoldne smo zapustili Bergen in pluli vse popoldne med otočjem, ležečim pred pokrajino »Sogn og Fjordane«. Pozno zvečer so zableščali na severovzhodu v poševnem večernem solncu ogromni jeziki Jostedalskega ledenika, ki pokriva 855 km² površine čez 2000 m visokega Jostedalskega gorovja.

Gladko kakor zrcalo leži morje po sundih in morskih ogradah, od časa do časa se pa pretrga veriga otočkov in kakor skozi okno je videti brezmejno Atlantsko morje. Nekaj neskončno otožnega leži na teh pokrajinah. Strme, zasnežene gore in morje, med obema pa tihi, nizki, goli otočki, tu pa tam par samotnih ribiških hišic, nikjer nobene večje vasi, nikjer bele cerkvice, ki si je slovensko oko in srce tako zaželi. Po cele ure ne vidiš človeškega bivališča, in če se kje kako pojavi, stoji kakor izgubljeno v neskončni samoti med gorami in morjem. In vendar kjerkoli je videti le ped plodne zemlje, bodisi ob vznožju gorá, bodisi na otokih, kopajočih se v morju, vidiš kmetiški ali ribiški dom. Ne vidiš pa nikjer ne vola ne konja, samo ovce in koze se pasejo krog teh, v samoti dremajočih človeških selišč. Pa belih cest tudi ne vidiš nikjer, le ozke steze vodijo od vsake hiše k morju, kjer se guga na valovih ribiški čoln: norveški voz.

Ovčje mleko in ribe, samota in težke ure na vihnem morju, to je življenje tega tako ljubeznivega ljudstva.

Ko je zahajalo sinoči solnce, je kazala ura tričetrt na devet, pri nas je zašlo že ob pol osmih.

Ponoči smo prešli otočja in sunde južnomorske pokrajine in zavili zjutraj v romsdalski fjord. Pred nami se je prikazalo na nizkem valovitem obrežju, z vrtovi in smrekovimi gozdiči obdano mestece Molde: Rosernes by (mesto cvetlic), kraj Ibsenove »Gospe od morja«.

Rahlo v ulice strnjene lesene, pritlične in enonadstropne hiše, v katerih živi krog tri tisoč ljudi, so nas objele, ko smo stopili na suho. Blažen mir vlada v mestu, plavalasi otroci bijejo žogo po ulicah, dobrodušni ribiči stoje v skupinah ali posamič pred majhnimi trgovinami z ribiškimi potrebščinami: mrežami, trnki, vodnimi škornji itd., večje trgovine pa ponujajo severno kožuho-



Axel Ender: »Vstal je...« (Molde na Norveškem.)

vino: snežne lisice, bele medvede, severne jelene in slično. Na nizkem bregu pa stoji lesena protestantovska cerkev s prekrasno oltarno sliko Axela Endera: »Vstal je, ni ga tu!« (Marko 16. 6.)

Ko sem stopil v cerkev, sem našel v njej že vse polno moških in žensk (gospodov in dam, kakor se tudi pravi) z naše ladje, ki so stali v klopeh, čepeli na prižnici, se gnetli okrog oltarja, oboroženi s fotografskimi aparati, in bombardirali s svojimi objektivimi Enderovo delo. Morda sem bil jaz edini, ki se je z lastnimi očmi zasanjal v lepoto slike in jo skušal s srcem dojeti. Nisem imel pač boljših aparatov pri sebi.

Nadvse lep je razgled izpred cerkve na široki, s skjäri posejani fjord z belimi gorami v ozadju.

Na koncu romsdalskega fjorda, kakih 35 km od Molde oddaljena, stoji lična vasica Andalsnes z železniško postajo romsdalske železnice, ki vodi iz glavnega mesta (Oslo) preko notranjosti dežele na sever in se tukaj konča. Boljša gospoda z ladje je napravila izlet z železnico in avtomobili po prekrasni romsdalski dolini na visoko planoto, jaz pa sem jo udaril na strmo, iz morja 900 m visoko se dvigajočo goro »Axla«, odkoder sem imel nepopisno in nepozabno lep razgled na oledenele vrhove romsdalskih gorá. Globoko pod mano se je vil kot ogromna kača tihi, zasanjani fjord.

V šestih urah sem bil zopet na ladji, ki je odplula v poznih večernih urah po fjordu nazaj na odprto morje in zavila nato proti severu, v smeri na Tromsö.

14. 8. Tromsö.

Dva dni in dve noči smo se vozili iz Molde do tu sem, deloma po morju, odprtem na zapad, deloma po sundih in morskih ogradah. Vožnja med otoki je zelo prijetna in lepa: prijetna, ker je morje krito z otoki pred valovi odprtega oceana, mirna, lepa, ker ima potnik priliko od blizu gledati norveško obalo in človeška bivališča na njej. Žal, da mi ni mogoče popisati veličastne lepote pokrajin, mimo katerih smo pluli, veličastnosti gorá in njih ledenikov, ki so nas pozdravljali z vzhoda, tiho otožnost v obrežnih samotah pozabljenih kmetijskih hiš in ribiških koč, otožnost, ki je tem večja, ker ne vidiš nikjer zelenih vrtov ali žitnih polj, nikjer belih cerkvic, nikjer pravih vasic, ampak povečini posamezne hiše s par hlevi za koze in ovce, brez drugih večjih gospodarskih poslopij, stoječe na poševnih ravninah s pičlo travo in grmovjem v ozadju. Za grmovjem se pa že dvigajo otožne, neme gore. In kake gore! Ogromni gorski masivi, razjedeni do osrčja od fjordov, kojih temna žrela zijajo v sunde ali na odprto morje.

Težka in resna je norveška dežela, prav kakor življenje ljudstva, ki tod prebiva. Pa kje živi narod, čigar življenje ni resno in težko?! Pa tega se zaveš z vso jasnostjo šele tukaj v teh čudnih samotah, kjer steza morje svoje ogromne lehti v objem z gorami, zajedajoče se vanje, kakor bi jim hotelo izpiti kri iz osrčja. Kako majhen se čuti človek spričo tega veličastnega objema in boja morja z zemljo! Človek gleda in sanja in pozabi na vse malenkosti, želje in težnje vsakdanjega dne, in v duši se dvignejo ona težka, usodna, od milijonov in milijonov človeških ust v tisočletjih vedno iznova izgovorjena vprašanja: Kdo si? Odkod prihajaš? Kam greš?

Resna in težka, pa vendar tako čudovito lepa, nepopisno lepa je norveška dežela s svojimi gorami in fjordi, sundi in skjäri, in s svojim ljudstvom, polna otožnih pravljic iz davnih, pradačnih časov, dežela polnočnega solnca in opoldanske noči.

Neprestano se menjava oblika gorá in otokov na vožnji iz Molde v Tromsö. Posebno je znano po svetu gorovje Sedmerih sester (De syv Söstre) na otoku Alstenöy ob helgolandski pokrajini srednje Norveške: sedem vrhov kipi iz visoke planote v višino 1066 m.

Preko fantastično oblikovanega otoka Hestmona pa gre severni tečajnik.

Čim više greš poleti proti severu, tem daljši postaja dan, to se pravi, tem pozneje zahaja solnce zvečer, odnosno tem prej vzhaja zjutraj. Ker ne zaide solnce globoko pod horizont, so na severu noči zelo svetle in zelo kratke. V neki višini (severni širini) pa solnce na višku poletja, t. j. krog 21. junija, nekaj dni sploh ne zaide. To črto imenujemo polarni tečajnik. Čim bolj se oddaljuješ od tečajnika proti severu, tem prej pred 21. junijem ne zaide ponoči več solnce, tem dlje časa traja polarni dan. Na severnem tečaju samem ne zaide solnce od 21. marca do 25. septembra, t. j. šest mesecev. Obratno je severni tečajnik ona širinska črta, kjer na višku zime, t. j. krog 21. decembra, solnce nekaj dni sploh ne izide, in čim više proti severu greš, tem daljša je polarna noč. Vzrok temu je dejstvo, da je zemlja poleti nagnjena s svojo severno, pozimi pa s svojo južno polovico proti solncu.

Ob 6 zvečer smo pristali v Tromsö, glavnem mestu province (fylke) Troms. 12.000 prebivalcev broječe mestece je svetovno znano izhodišče v Severno Ledeno morje ter sedež tromskega »bana« (fylkesmann) in haalogalandskega škofa. Njegova geografska širina je 69° 39' 30". Od Hamburga je v zračni črti oddaljeno približno 1800 km, od severnega tečaja pa 2300 km.

Ni mi dano, da bi popisal vtis, ki sem ga doživel, ko je zavila ladja v Tromsösund in se je pokazalo mesto pred mano, mesto polarnih ribičev in lovcev, mesto, iz katerega so izšle vse velike znanstvene polarne ekspedicije in v katero so pripeljali letos zmrzle telesne ostanke švedskega raziskovalca polarnih krajev, Salomona Andreeja, ki so ležali 35 let pokopani daleč od vsega sveta, v ledu belih otokov (Franc Jožefove dežele).

Kolikokrat sem si pri branju popisov polarnih ekspedicij v duhu predstavljal to mesto, in sedaj leži v resnici pred mano, v ogromnem sundu, na položnem otoku, zasanjano in otožno kakor bajka iz otroških let. O, Tromsö s tvojimi lesenimi hišicami, s tvojim vonjem po ribah in tranu, s tvojimi ribiči in kitjimi lovci, s trgovinami, pred katerimi stoje nagačeni beli medvedje in severni jeleni, s tvojim polarnim muzejem in z najmodernejše opremljeno bolnico, ti mesto preprostih, tako nam po duši sorodnih ljudi! Mesto, kjer ne zaide solnce od 18. maja do 25. julija, in kjer ne izide od 18. novembra do 25. januarja. O, Tromsö s cerkvico »Trumsa kirkja«, ki jo je sezidal v začetku 13. stoletja kralj Haakon Haakonson kot takrat najsevernejšo cerkev sveta, ecclesia juxta paganos (cerkev, ki ima pogane za sosede), kakor jo je označil tedanji papež Honorij III. O Tromsö, ti mestece brez oštarij in brez cvička in vendar tako ljubo mojemu srcu!

Nizki, položni otok, na katerem stoji Tromsö, krasé sicer smrekovi, borovi in brezovi gozdiči z zelenimi travniki, vendar pa leži nad vso pokrajino nekaj nepopisno otožnega.

Krog in krog se dvigajo v daljavi gole gore proti nebu, odsevajoč se medlo v vodah tromsöskega sunda. Sredi poletja imaš vtis, da je pozna

jesen. Nagonsko začutiš, da si daleč daleč na severu, tisoče kilometrov od doma, tik pred brezmejnimi Ledeni morjem.

Žalostno in trdo je življenje tromsöskih ljudi. Poletja prežive možje in fantje v spitsberških vodah na lovu za tulnji, severnimi medvedi in kiti, v vednem boju z viharji in mrazom, pozimi pa pod Lofoti na lovu za polenovko in slanikom. Koliko jih je požrlo v stoletjih že morje, ki jim vse daje, pa tudi mnogo zahteva!

15. 8. Severno Ledeno morje.

Krog polnoči in vendar pri belem dnevu smo odpluli iz Tromsö, danes pa jadramo že po Polarnem morju brez konca in mej. Od severovzhoda vleče oster hladni veter in dviga dolge valove, ki se peneče lomijo ob stenah ladje, gugajoč jo v počasnih gugljajih na levo in desno. Nekam tiho je postalo na krovu. Sprehajališče je prazno, vsak si je poiskal kotiček, kjer mirno ždi, požirajoč slino, ki se mu kar same od sebe nabirajo v ustih. Nekateri imajo čudne blede obraze in motne oči; vse je pa minila zgovornost in razposajenost, da, še celo strast fotografiranja. Tuđi pivska dvorana nima danes privlačnosti. Pivo ne diši in kvarte metati se tudi nikomur ne ljubi.

Kako beden je vendar človek! Malo guganja in preč so misli visokoteče in želje globokoteče, fant se ne briga več za dekleta, dekle ne za fanta, veselje je ugasnilo v srcih, vsa podjetnost, samozavest in prešernost, vsi ideali in smeli načrti, vse, prav vse je utonilo v slini, ki jo imaš tem več, čim bolj jo požiraš. Kaj ne stori vse malo sape od severovzhoda!?

Tuđi meni ni dobro, dasi si tega sam sebi nočem odkrito priznati. Tuđi meni ne diši ne pivo in ne tobak, tuđi jaz ne mislim rad na kosilo. Vrag naj vzame sapo, valove, guganje in morsko bolezen. Pa kaj šele bo, če se začne zares. No, ta bo lepa! Ampak čeljusti bom tiščal do skrajnosti. Ne! Ne vdam se pa ne!

16. 8. Led.

Ni bilo treba. Čez noč se je severovzhodnik poglel, morje umirilo, slina v ustih splahnela in zopet je življenje lepo in veselo. Zopet gleda fant za dekletom, dekle za fantom, zopet je polna pivska dvorana, jaz pa vlečem svojo pipo in sem zopet korajžen.

Lahna megla leži na morju in zastira prazno obzorje. Še dve uri imamo do kosila. Na sprehajališču mrgoli fotografov amaterjev, v pivnici kvartajo, v čitalnici naslavlajo kupe razglednic in pišejo popotne spomine.

»Halo! Radio Monte Olivia. Desno spredaj se vidijo Spitsbergi!« Po vseh dvoranah in krovih je čuti globoki glas radiofona.



Tromsö.

Spitsbergi, Spitsbergi! Vse je na nogah. In res, tam daleč spredaj desno na horizontu je videti temno, nizko iztegnjeno črto spitsberških gorá. Kakor fata morgana stojé tam na daljnem obzorju, v rahli megli, kakor sanje, samotne, otožne. In ne dogledaš jim konca.

Ure in ure nas spremljajo in še jim ni kraja. Šele pozno zvečer se odlomi njih črta in utone v morju. Mi pa plovemo dalje večnemu ledu naproti.

Polnoč! Vse je na krovu. Oblaki, ki so čez dan zastirali nebo, so se razvlekli, kar jih je pa ostalo, žaré v polnočnem solncu, ki visi komaj ped visoko nad morjem naravnost na severu. Svetlo je kakor pri nas poleti, tik preden solnce zaide.

Nekak nemir, neko čudno razburjenje se poloti človeka. Petdeset let mi je solnce vsak dan zašlo, zdaj naenkrat noče zaiti. Ni še končan dan in že se novi začenja. Pravkar, še pred eno minuto, je bil večer, zdaj je pa zopet jutro. Kam je izginila noč, mati vseh trudnih, tolažnica izmučenih, meja med danes in jutri? Kaj je to: jutri? Jutri je danes! Nekaj nedopovednega leže človeku na dušo ob žaru polnočnega solnca: kakor v snu gledaš in sanjaš. Izginila je potreba po spanju, le neka teža in opojenost glave te opominja, da je minil dan in da si potreben počitka. Pa kdo bo šel spat, ko stoji solnce na nebu, dvigajoč se više in više, oznanjujoč novo jutro, novo življenje!?

Šele v poznih jutranjih urah sem legel k počitku. Pa nisem spal dolgo, solnce na nebu me je budilo.

In zopet: »Halo! Radio Monte Olivia. Kilometer pred ladjo je led.« Šel sem na najvišji krov in zrl proti severu. Pred ladjo se je vlekla bela bleščeča črta v polkrogu od najskrajnejšega vzhoda do najskrajnejšega zahoda, za njo pa proti severu v nedogledne daljave, toneče v obzorju, brezmejna, bleščeča planjava ledu. Vse je žarelo kakor v srebru, nebo in morje. Kakor bi gledal v neskončnost prostora in časa. In zopet se je oglasilo v duši ono težko vprašanje: »Kdo si? Od kod prihajaš? Kam greš?« (Konec prihodnjič.)

Njena slika.

Adam Milkovič.

Ono noč, preden sem odšel zdoma, sem slišal bítí vsako uro in sem celo natančno ločil stopinje starca od mladih ljudi, ki so se sprehajali mimo okna še pozno v večer, zakaj bila je jasna noč. Skozi nezastrito okno je lila čista mesečina in prav dobro se še spominjam, kako narahlo je pogladila vsak predmet, dokler se ni priplazila do slike moje matere, kjer je obstala — vsaj meni se je zdelo tako.

Mati, ki je navadno spala v sosedni sobi, je to noč časih globoko vzdihnila; menda je natihem jokala. Tudi ona ni mogla spati, in časih sem slišal, kako je zaškripal pòd. Pri nas smo imeli smrekov pòd.

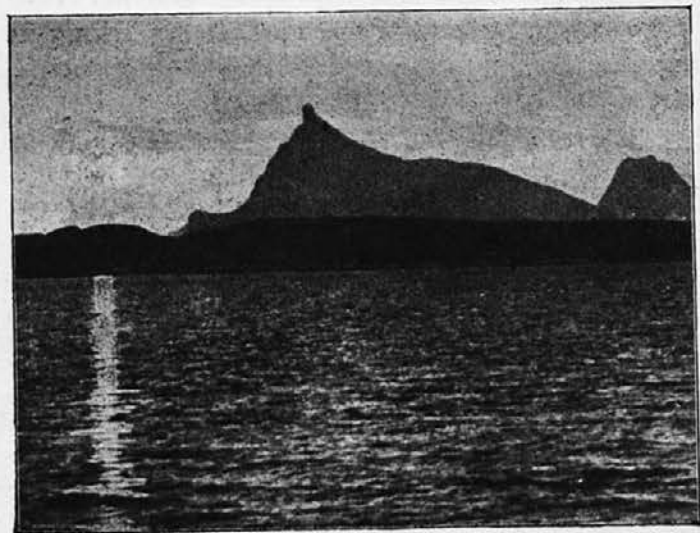
Odprl sem oči, da bi videl, ali se morda že ne daní, a sem jih ta trenutek strahoma zaprl. Nad menoj, prav nad mojim čelom, je bil sklonjen starikavi obraz moje matere in iz njenih široko odprtih oči je viselo dvoje solz, dvoje velikih solz. Menda je mislila, da spim, ampak jaz sem natančno slišal, ko je potihlo rekla:

»Jutri greš, od mene greš... Ti moj!...«

Iztegnila je roko in se z njo narahlo doteknila mojih las. Vem, da bi ne storila tega, ko bi vedela, da bedim; zakaj moja mati je ljubezen pred nami otroki vedno skrivala — ta trenutek pa se je izdala. In ko sem tedaj odprl oči, se je hipoma odmeknila in skoro prestrašena vprašala:

»Ne spiš? Saj je šele tri po polnoči!«

»Tri po polnoči,« sem ponovil, potem sem se, ne vem zakaj, nasmehnil in se obrnil na drugo stran. Mati si je ta hip prikrila oči, se dvignila in kakor bi jo bilo sram, tipaje z levico odšla v svojo



Gora Hestmonkallen.

sobo. Ne vem, kaj mi je bilo, da sem vstal in po prstih stopil za njo; a ko sem skrivaj pogledal izza podbojev, sem videl, da je mati nepremično slonela ob steni, da je držala na obrazu roke in vanje jokala.

»Pojdite spat, mati,« sem rekel, »saj je šele tri po polnoči!«

Potem sem se splazil nazaj in se zakopal med blazine. Mahoma pa se mi je zazdelo, da se še ni umiril moj smeh, da se iznova plazi od sten, da postaja glasnejši in glasnejši, in potem, menda že napol v snu, sem slišal, kakor bi mi nekdo rekel: Zakaj si jo žalil? Zatajil si vso svojo ljubezen... kakor Juda si...

Potuhnil sem se in sem zaspal.

Solnce je bilo že visoko, ko sva stala z materjo pred pragom. Ne spominjam se, kaj mi je rekla, a to vem prav dobro, da sva si podala roke in da sva potem, Bog ve zakaj, še dolgo stala brez besede drug pred drugim. A ko sem prestopil prag, da bi odšel, je ona stopila v sobo, šla naravnost k steni, kjer je visela njena slika, in jo skrivaje za svojim hrbtom prinesla za menojo. Potem mi jo je molče stisnila v roke in jaz sem jo, ne da bi jo bil pogledal vsaj za kratek čas — vteknil v žep in odšel.

Dolgo je visela v moji sobi. Zaradi revnega okvira sem jo obesil bolj na skrito mesto. To sem storil kar tako, morda iz tiste mladostne gizdavosti, ko se mladec zave, da je njegova uboga, puhla učenost in mestnost prerasla modrost in dobroto kmečke, revne žene. No, tam v tistem mračnem kotu je ni nihče opazil, še jaz je nisem dostikrat ogledoval.

Pa me je obiskala nekoč mlada ženska, ki mi ni bila samo znanka, vse več se je budilo do nje v mojem srcu...

Njene oči so obvisle na materini revni sliki.

»Kaj pa ta ženska?« je vprašala, potegnila iz cigarete in puhnila vanjo dim. Pri priči me je stresel mraz.

»Povej,« je rekla potem napol v smehu, »kdo je ta ženska?« Že je segla po sliki.

Vstal sem in se vzravnal:

»To je moja mati,« sem rekel, in sem ji hotel vzeti sliko iz rok.

»Čakaj,« je rekla ukazujoče. Potem je vzela iz torbice svojo sliko, iztrgala materino iz okvira in...

»Marta!«

Zgrabil sem se za prsi. Ta trenutek se je v meni oglasilo: kakor struna je bilo, struna, ki je še nisem čutil tako zveneti, a zdi se mi, da je ta

hip zazvenela tako čisto, tako mehko, kakor so bile mehke nekoč le materine besede in čista le njena ljubezen. Vztrepetal sem in kakor otrok sem se zbal belih rok dekleta, ki so oskrunile to sveto podobo. Zazdela se mi je, da so gnusne, da so te roke mrzle, in ko se je z njimi doteknila mojih, sem jih umeknil in je materina slika padla na tla. Planil sem po njej kot po svetinji, jo pobral in jo visoko dvignil predse. Videl sem, bila je natrgana, a jaz sem jo ta trenutek poljubil — prvokrat v življenju...

Spominjam se, da sem bil hip nato v sobi sam in da je po stopnicah nekdo urno odhajal. Planil sem k oknu in vrgel sliko ženske pred hišni prag. Videl sem še, da se je pripognila in jo pobrala — Marta.

»Tako,« sem rekel.

»Tako,« je rekla ona spodaj. Potem je ni bilo nikoli več...

Žalostinke (Treny).

Jan Kochanowski.

Uršulki Kochanowski,
polni ljubeznivosti, veseli in nenavadni deklici, ki je potem, ko je deklinstva in vseh čednosti velike začetke pokazala, nanagloma, nepričakovano in še v nedoraslem veku v veliko in neznosno žalost roditeljev umrla. Jan Kochanowski, nesrečni oče, je to svoji najljubši hčerkici s solzami napisal.

Ni te več, Uršulka moja!

Pesem VII.

Nesrečna odela, žalostna oblačila,
ki jih je hčerka moja nosila:
Zakaj privlačite nase moje razbolele oči?
Zakaj mi prizadevate žalosti?
Nikdar svojih udkov več z vami ne zakrije:
ni je več, hčerke moje, ni je!
Zajel jo je sèn železni, ki ga ni moči prespati —
in trakovi in pasovi zlati
in lepo pisana letna krila:
zastonj vsa materina darila!
Ne v tako posteljico, hčerka moja bela,
te je mamica hotela
spremiti; in ni ti obljubovala
dati na pot to, kar ti je dala:
eno srajčico in slabotkano tenčico...
In oče je pod vzglavje zemljíco
položil... O žalosti: dota in hčerka cénjena
v eni skrinjici zaklenjena!

Pesem VIII.

O, kaka praznosta se v hišo je našo vselila,
odkar si, Uršulka moja, nas zapustila.
Polno je nas, pa kot da bi nikogar ne bilo:
z eno majhino dušico se je toliko ubilo.
Ti si za vse gostolela, pevala kot ptiček,
vedno po hiši bégala iz kotička v kotiček
in nisi níkdar pustila mamici žalostni biti
niti očetu preveč si z mislimi glave beliti:
ko si zdaj k temu zdaj k onemu pritávala
in s svojim veselim smehom vse zabavala.
Zdaj je vse tiho, sama praznosta v domu,
nimaš zabave, nimaš smejati se komu,
Iz vsakega kota se žalost v človeka suje...
Zastonj srce utehe pričakuje.

Pesem XVIII.

Gospod, mi neposlušni otroci Tvoji
v vsakdanji sreči svoji
se redko spomnimo na Te;
le v razkošju navadnem razživljamo se!
In ne pomislimo, da iz milosti Tvoje teče
vse to... In že ni sreče,
ker ni od nas hvaležnosti
za Tvoje, Gospod, dobrohotnosti!
O, vodi nas, Gospod, da ne prevzame
nas slast kratke omame;
naj Nate mislimo
v pokori vsaj, če v milosti nočemo!
Toda kaznuj nas, Bog, z očetovskim veličjem,
ker pred Tvojim jeznim obličjem
topimo se kot se sneg topi,
ko solnce pošlje svoj vroči sij!
O, kmalu bi uničen bil človeški rod,
če obstane, Gospod,
nad njim Tvoja jezna pest:
že sama nemilost pri Tebi mori našo vest!
Toda od vekomaj Tvoja usmiljenost sluje,
in prej se svet razsuje,
kot da bi ne našli strti
opore v Tebi, čeprav smo bili s Tabo sprti.
Velike pred Tabo so krivde moje,
toda usmiljenje Tvoje
je večje kot krivice vse:
Gospod, glej zdaj Te prosim: Usmili se me!

Epitaf:

*Uršulka Kochanovska tu počiva, najljubši otrok
svojega očeta — ne, bolje: njega žalost in jok.
O nepremišljena smrt, narobe naredila si to:
ona bi morala jokati nad mano, ne jaz nad njo!*

Poslovenil Tine Debeljak.



Arh. Iv. Vurnik:
Grobišče šolskih sester pri Sv. Križu v Ljubljani.

Zametene stopinje.

Avtoriziran prevod iz francoščine. — Druga knjiga.
Henry Bordeaux — Krista Hafner.

VII.

Caux, v oktobru.

Zakaj ste odšli, Mark, zakaj ste me zapustili?
Ko sem Vas to jutro iskala in Vas nisem našla,
me je spreletel mraz, kakor bi bili v hudi zimi;
pa je zares zima v meni, ker me ne ljubite več.
Vaša žena je postala Vaša, pa Vas ni znala obdržati.
Že snoči sem to slutila, ko se je Vaša roka doteknila
mojih kratkih las, pa ste jo nehote umeknili.
Bojim se, da Vam ni več zame. Treba mi je miru in sreče,
a zdaj vidim, da je nikoli več ne bom imela.

Hitro sem oblekla Julko in odšla sem z njo
v Montreux, da Vas poiščeva. Nisem vedela, kako
me boste sprejeli; toda če je Silvija lahko sama
rešila očeta záse, sem upala, da me z otrokom
v roki ne boste zavrgli. V hotelu so mi povedali,
da ste se odpeljali z vlakom v Lausanne in dalje
v Pariz.

Torej je res: po tej noči me več ne marate...
Torej sem se Vam na Velikem Svetem Bernardu
le smilila? Jaz pa sem mislila, da me ljubite.
Preden ste prišli tja gor, ko sem še umirala, sem
se spovedala in duhovnik mi je rekel: »Pojdite
v miru!« Ko ste Vi prišli k moji postelji, ko si
me poklical: »Terezika moja!«... sem čutila, da
je prihajalo váme božje odpuščenje in tudi ti si
mi dal besedo miru. Tistega dne sem bila srečna.
Najbrž sem prav radi tega tudi ozdravela. Le to
nam daje moč, da živimo, ker upamo, da nam
življenje še nekaj hrani. Toliko sem že trpela, da
zdaj sovražim bolečino. Ti pa si mi z Julko pri-

nesel vse moje upanje. Si li to storil zato, da si me potem znova pehnil v brezupno življenje, v moje žalostno hotelsko življenje, brez doma, brez lastnega ognjišča, brez ljubezni, brez tvoje ljubezni? Res si mi vrnil hčerko, toda nisi mi vrnil svojega srca. Morda tega ne moreš. Nisi prišel k meni, kakor sem jaz prišla k tebi. Prišla sem k tebi brez zle misli, verjemi! Prišla sem k tebi... Joj! Tako težko ti pišem tako, kakor mislim in čutim. Bojim se, da te vsaka moja beseda ne bi ranila. Hudo mi je, ker te ne vidim, hudo mi je, ker me ne ljubiš več. Kaj ne razumeš, da si ti moje življenje...

Tvoja mala Terezika.

* * *

Caux, v oktobru.

Vsaka Vaša brzojavka me znova razočara. Sprašujete po najinem zdravju, govorite o sebi in ne poveste, kdaj se boste vrnili. In niti enega pisma ne dobim od Vas. Kaj je brzojavka? Nekaj brez-pomembnih besed, kratkih, brezimnih, brezosebnih. Záme je to dosti, kajne? Ah, dovolite, da Vam potožim svojo bol in svoje ponižanje. Vsa sem obupana, nisem trda in ne zaničujem ko Vi, jaz sem le preprosto, trpeče srce, ki ste ga Vi ranili.

Včeraj sem izročila Julko dobri gospe Acherjevi in sem navsezgodaj šla na jezersko obrežje. Toliko da se je daniilo. Zelo pozno v jeseni smo že in v hotelu ni nikogar več. Za gospodom Baulainom, ki je odšel istega dne kakor Vi — nismo ga več videli — so nas tudi Monestierjevi zapustili. In v mračnih, oblačnih jesenskih dneh se me polasča žalost in zdi se mi, da sem že stara. Vsa sem odvisna od časa in vremena ter svojega ubogega srca. Pri Evianu sem se prepeljala preko jezera in se peljala v svojo hišo na Publierju. Rada bi rekla »najino hišo«, toda nikoli se niste vrnili vánjo. In vendar sva se tam zaročila in meni se je zelo čudno zdelo, da me marate za ženo. Tako velik gospod ste se se mi zdeli in tako sem se Vas bala. Vedno ste me nekoliko plašili in zdaj me je Vas celo strah. Pred kostanjevim drevoredom sem zapustila voz in šla sem sama po poti, kjer sva nekdanj hodila skupaj. Moja ljuba drevesa so zgubila že skoraj vse liste: šumelo mi je pod nogami ali pa je plesalo v krogu, zakaj bilo je zelo vetrovno. Taka huda burja je pihala, da sem morala z obema rokama držati za klobuk. Lahko bi bila jokala, pa niti same sebe ne bi bila slišala, ker je veter tako divjal. Nikogar ni bilo v bližini, in ko sem pomislila na Vas, sem skoraj zares jokala.

Hiša mi je govorila: »Zelo pozno se vračaš; kaj si storila s svojim življenjem?« Toda ni mi delala prevelikih očitkov, ker me ljubi. Še vedno

ji streha visi, njen izraz je truden; Vi ste jo primerjali obrazu stare matere. Toda spremeniti se prav gotovo ne more. Tudi jaz se nisem dosti spremenila, veliko manj nego se Vam zdi. Še vedno mi trepeče v prsni srce, ki ste si ga Vi prvi osvojili. V nekem kotu sem bila vsadila grmič vrtnice bengalijske. Vse rože so bile že porezane. Tudi zadnje so že potrgali. Ostala je le še ena, že vsa odcvela, le njo so bili pustili. Ni je bilo vredno odtrgati in sama je zgubljala list za listom. Stisnila sem jo v roko kakor bi jo hotela ogreti, toda nisem je odtrgala. Ubožica! Zdelo se mi je, da sem to jaz sama...

Ker se ne boste več vrnili v Caux, ker me ne povabite v svojo hišo v Pariz, iz katere ste me... ne, ne, zaslužila sem, da ste me spodili iz nje — mi vsaj dovolite, da se nastanim tam. Nimava več skupnega doma; torej bom imela vsaj tu svoj dom. Tu ni več drugih spominov nego oni na Vas. In varovale me bodo vse svete žene, ki so živele pred menoj tam. Obljubljam Vam, da bom učila Julko, naj jih posnema. Oh, da vsaj ne bi bila tako občutljiva in nepredvidna kakor sem bila jaz! Da bi imela dobro družbo in bila v dobrem varstvu! Včasih se bojim zánjo zaradi sebe in tedaj prosim Boga pomoči. Hudo je, če mora mati zarreti vpričo lastne hčerke in zelo sem potrebna, da bi me kdo pomiril.

Hudo sem obupana, odkar ste me zavrgli, prijatelj moj! V svoji bridki slabosti potrebujem Vaše opore. Tako ste bili velikodušni, veliki, tako ste me nadkriljevali. Na Svetem Bernardu ste mi ponudili roko in sklenila sem, da bom pokleknila pred Vami, ko bom mogla. Zdaj pa se mi zdi, da mi hočete odtegniti to roko in da padam, da znova padam v brezno kakor tam gori na ledeniku Proz, da se pogrezam v globino in niti kričati ne morem. Prepovedali ste mi govoriti o tem, toda potem me ne bi smeli zapustiti.

Sporočite mi vsaj, da smem zapustiti ta samotni hotel in se naseliti v Publierju. Usmili se me in pošlji mi malo pomoči! Vsa sem obupana —

Tereza.

* * *

Pariz, v oktobru.

Nisi razumela mojega odhoda, Tereza, in ne morem te poslušati, ko mi govoriš o svojem ponižanju in mojem zaničevanju. Joj, kako daleč si od resnice! Misliš, da sem močan, ker sem v svojem ponosu molčal. Toda ves ponos se je zrušil v meni onega večera v Cauxu in zdaj ti ga ponujam s svojo zatajeno ljubeznijo vred. To je vse, kar mi je poleg tebe najljubše na svetu.

Nikoli več mi ne govori o odpuščanju; jaz bi se moral obtoževati, ker nisem bolj čuval tvoje



Boris Kalin: Pravičnih spomin je večer.
(Osnutek za nagrobnik.)

vsakdanje sreče, najine pristrčnosti, tvojega srca, ki se tako hitro navduši, ki ga je mučila moja trdost in moj razum in ki ga žeja po ljubezni. Moj greh je, da te nisem bolje razumel, da sem hotel napraviti iz tebe domišljavo gospo, da sem iskal v tebi ničemurnost, ki je nisi imela, da nisem dal višjega smotra tvojemu globokemu srcu, da nisem bolj užival tvoje nežnosti v puščobi svojega življenja. Moj greh je, ker sem bil preveč strasten, preveč oblasten in prevzeten — prevzeten. Zakaj prezgodaj sem že doživel človeško podlost in nizkost in mi je po njih ostala v srcu grenkost, ki je ti ne bi bila smela občutiti — ti, ki si bila vsa sveža in preprosta, ki ne poznaš nobene propalosti ali laži. Kriv sem končno, da sem iskal zabave na kratkih in podlih krivih stazah, ki se nam možem zdijo brezpomembne, ker jih uživamo le s telesom. A ti pregreški nas vendar tako obtežijo, da nimamo pravice, soditi kar vprek in obsojati drugih, ne da bi pri tem poslušali njih zagovor.

Ne bi smel tako govoriti. Gospodar sem v družini, in tudi zato se ne bi smel ponižati, da bi tebe dvignil. Toda izgubil sem oblast nad seboj in zdaj

je moja edina čast v tem, da govorim resnico. Oh, ker sem že stopil na mračno pot resnice, pa naj ti še povem o vsej svoji revščini in potem sodi, kdo izmed naju je bednejši. Kako si moreš misliti, da te ne ljubim več ali da te ljubim manj ko nekdanj? Zdaj, ko te bolje poznam, Tereza, te tudi bolj ljubim, in strašno je povedati, da ljubim v tebi celo tvojo neusmiljeno ljubezen. Torej vidiš, da ne moreš biti več moja, nikoli več! Hotel sem biti boljši nego oni, ki ga več ne sovražim, ki te je bolje razumel ko jaz, te znal bolje ljubiti, toda ne v večji meri ko jaz. Hotel sem ga nadkriliti, a sem podlegel. O svojem porazu kričim, ker ničesar več ne pričakujem. Ko sem te onega večera odnesel na rokah ko lahno žrtev, se mi ni smilil tvoj trpeči obraz, tvoja tožba, tvoji spomini. Storil sem ti krivico. Odpusti mi! Maščeval se je. Ponoči sem ga videl, kako je odprl svoje mrtve oči in naju gledal; znova te je vzel k sebi in moral sem te prepustiti njemu. Njegova si. Ljubosumno te brani pred menoj. Vedno bo med nama on.

Nikoli ne bova mogla brez muke govoriti o preteklosti in strašno trpim, ko ti to pišem, ker nisem govoril o njej. Zdaj, ko sem ti povedal te stvari, ki naju bodo za vedno ločile, mi je lažje pri srcu. Vendar sem se otresel teme in dvoma, v katerih sem se boril. Ne vem še, kakšna bo najina prihodnost. Zaradi Julke, ki naju veže in je že zelo bistroumna, morava glumiti skupno življenje. Ti se boš vrnila v Pariz, v svojo hišo. Ko boš določila dan, kdaj se vrneš, bom jaz ukrenil vse za pot v Rusijo in bom odpotoval. Čas in dalja naju morda nekoliko pomirita in vdala se bova v navidezno skupno življenje.

Jož, če bi bila ti nedostojno ljubila, bi bilo pozabljenje morda lažje! Tako pa bo tvoja ljubezen vedno močnejša od naju, čeprav nama to ni vseč.

Ne jaz ne ti je ne moreva pozabiti. V svojih genljivih pismih objokuješ mojo ljubezen, ker misliš, da si jo izgubila, neumnica! Nisi mi pa povedala, kar mi povedati ne moreš: da me ljubiš. Jaz pa iščem samo tega.

Zdaj poznaš mojo bolečino, ki je hujša od tvoje. Zdaj ni več neresnice med nama. Če se nočem ponižati v lastnih in v tvojih očeh, če hočem postati vreden trenutka, ko sem te zopet našel na Svetem Bernardu, ko je bila v meni neizmerna radost, ker sem te našel: te ne smem več videti ali vsaj ne prej, dokler ne obvladam svoje slabosti.

Mati bo prišla póte v Caux, kadar boš hotela. Vreme je vedno neugodnejše in vrniti se moraš še pred zimo. Mati te pripelje v Pariz. Prosil sem jo, da boš v njenem spremstvu stopila zopet

v svojo hišo, ki te bo tudi brez mene lepo sprejela. To je moja želja.

Za zdaj zbogom, prijateljica moja, draga moja! Naj ti Julka pomaga prenašati samot!

Mark.

* * *

- »Oh mama, oči imate vse solzne.«
- »Ne, Julka, ne, slabo vidiš!«
- »Glejte, pravkar je ena solza padla na pismo!«
- »Zato, ker sem zelo srečna.«
- »Jaz pa ne jokam, kadar sem vesela.«
- »Pojdi hitro, da skončaš nalogo, in pusti me!«
- »Šla bom, če niste žalostni.«
- »Saj nisem žalostna, mala!«
- »Res, mama?«
- »Poglej: smejem se.«
- »Da, mavrica Vam sije z obraza.«
- »Kaj praviš?«

»Mavrica nastane takrat, ko dežuje, Vi pa se smejete in jokate hkrati...«

Tereza Romenay se ni jasno zavedala svojih občutkov, ko je brala pismo. Vdala se je genotju in čeprav ni vedela zakaj, je vendar čutila v tem sladkost. Vedela je, da je Mark neizprosno sam s seboj, da se upira tožbi — kakor se je Andrej Norans, ko je smrtno ranjen ležal na ledeniku Proz. Vedno je občudovala njegov ponosni značaj in se ga je bala hkrati in še vse tisto v njem, kar si danes sam očita. In kadar tak mož prizna, da trpi, je resnično v srce zadet. Nikoli si ne bi bila mislila, da bo priznal to, kar ji je zdaj priznal, in zato je bila vsa zbegana. In žalost, ki se veže s tako velikodušnostjo, jo je mučila in prepojila z nežnim usmiljenjem.



Na tisto tiho domovanje... (Fot. Fr. Krašovec.)

Temu sočutju se je pridružilo še drugo čustvo in jo napolnilo z medlo srečo. Po noči v Cauxu je mislila, da je ne ljubi več. Ni poznala svoje moči in prav v tem je bila njena ljubkost. Mark ni maral njenih kratkih las, njenega grešnega telesa. Toda zavrgel jo je, ker jo ljubi, ne ker jo zaničuje. Zdaj ni več dvomila: tako jo ljubi, da se je odpovedal celo svojemu ponosu, da se je ponižal vpričo nje, ki se kesa in ki jo je nekoč izgnal iz svoje hiše.

Ne bo li zaupala v prihodnost? Zakaj prihodnost zavisi zdaj le od nje same. Ni čutila, kako čuden, kako smešen je ta preobrat njenega življenja. Preveč se je vdala srcu in ni opazila tega. Le on more odpustiti, pozabiti pa le ona. Zakaj je izdala moža, ko ni bila nesrečna? Ni vedela zakaj, ker je ljubila. In zakaj je izdala spomin na ljubega, ki ga je izgubila? Kako bi to vedela, ko pa še vedno ljubi? Njena grešna ljubezen je bila še vedno v njej, toda trpinčila jo je. Ko ga je zapustila, se ni odpovedala domačemu ognjišču. Veliko hrepenenje žene po miru v domači hiši ji je krepilo zakonsko ljubezen. Te neusmiljene, nedoumljive in nepojmljive igre usode ni mogla in ni smela razumeti...

Ni li Markova žena? Še nedolžna je prišla k njemu. Srečna sta bila v hiši, kjer se je rodila Julka. Nesrečna usoda ju je ločila. Toda on ji je prihitel na pomoč, ko je umirala, in nehote mu je bila zopet tovarišica. Preteklost je bila izbrisana; čemu bi jo iznova oživljala? Ni li ta preteklost podobna bolezni, ki jo je premagala? Mrfveci so mrtvi.

Mrtveci? Pokrižala se je in zmolila kratko molitvico za dušni pokoj Andreja Noransa. Več mu pomaga, če moli zanj, ko če se pogreza v spomine. Na kalvariji Proz mu je stala ob strani z vso svojo močjo in mu je lahno zaprla oči; odslej ga bo v spominu vedno gledala z zaprtimi očmi in na obrazu mu bo videla svečan izraz, ki mu je legel na lice po groznem smrtnem boju: bilo je tretjega dne ob solnčnem zahodu. Njegov zadnji zdihljaj je ni presunil, ker ga je v dolgem smrtnem boju ves čas pričakovala in ji je trpljenje vzelo vsak občutek.

Toda kakšna je moč življenja, da že zopet kliče moža in hčerko, ko je komaj ušla propasti, in misli na povratek, kakor bi bila vsega rešena? Njen ljubi, ki ji kljub ljubezni ni mogel dati vse sreče, ker je pogrešala hišni red, njen ljubi, ki bi bil z veseljem pretil svojo kri zánjo, ji je v poslednji uri to napovedal. In vendar se mu je ponudila, da umrje z njim...

Da, to pismo jo je potolažilo. Ker jo je Mark tako iskreno ljubil, mu je zopet zaupala.

Po ljubezni je hrepenela in koprnela, kakor ob prvih jutranjih žarkih hrepeni po solncu trava, ki je polegla v nočni rosi.

* * *

Julka, ki si je iz zapuščenega hotela napravila kar palačo, je rada ušla počasni gospe Acherjevi in večkrat tekala po hodnikih v varstvu postrežljivih sobaric. Nekega dne pa je na teh pohodih presenečena odkrila svojo staro mater. Obsipala jo je z ljubeznivostjo in jo vlekla za seboj:

»Pojdite hitro! Le hitro! To bo mama vesela!«

Pred njo je stekla v stanovanje in zakričala ko glasnik, ki naznanja prihod velikega dostojanstvenika:

»Mama, mama! Ugenite, kdo je prišel.«

»Oče!« je dehnila Tereza in srce ji je vzdrhtelo.

»Ne! Stara mati.«

Gospa Romenayeva je vstopila za otrokom. In zaradi veličine, ki jo čednost dodaje starosti, je Tereza zardela in zopet se je zgrudila vsa teža greha nanjo. Ni se upala približati se obiskovalki.

»Joj, gospa! ...«

»Hčerka moja!« je rekla preprosto Markova mati in jo objela.

Izredno nežno jo je sprejela, kakor po dolgi odsotnosti ali težki bolezni; s tem se je izognila vsaki neljubi besedi. Tereza je v tem materinem srcu zopet dobila svoje mesto, isto kakor nekdanj. Z navdušeno hvaležnostjo se je zatekla k stari ženi, ki ji je z eno samo kretnjo vrnila prejšnje spoštovanje in nekdanjo ljubezen. V tej kretnji pa je bilo obenem toliko veličine, da je v njej izginilo vse, kar bi bilo podobno kaki obtožbi. Preteklosti se nista več doteknili.

Gospa Romenayeva je prišla, da vzame njo in Julko v Pariz.

»Mark me vznemirja,« je dostavila, ko Julke ni bilo več zraven. »Žalosten je in ves nemiren. K njemu morate.«

»Vam je on vse povedal?« je vprašala Tereza in povsila oči in spet je vsa zardela.

»Ne, toda kadar sem pri njem, vidim, da so njegove misli drugod — pri Vas.«

»Vas on pošilja?«

»Želel je to potovanje, toda čakal je, da Vi odločite. Odšla sem, ne da bi mu prej povedala.«

V takem iskrenem razumevanju jima je potekal ves dan, da sta se potihem čudili, kako da tako zaupata druga drugi. Ženske duše se kaj hitro razumejo in z brezpomembnimi besedami razodenejo svoja skrivna čustva. Razumeli sta se, kakor bi bila pripovedovala druga drugi, kaj se je spremenilo v hiši. Ko se bo Tereza vrnila v hišo na cesti Franqueville, bo tam kakor doma: spoznala bo delo, nove načrte in Markovo častihlep-

nost. Takoj bo vedela vse, kar mora vedeti. Toda, ko so ure ginevale, je bila že nemirna. Kovčegi so bili pripravljeni, ko se je po domače naslonila na gospo Romenayevo in zašepetala:

»Poslušajte me, mati, poslušajte me in ne pogledajte me!«

»Kaj Vam pa je?«

»Tako se ne morem vrniti.«

»Zakaj?«

»Ko bom na pragu ... na pragu hiše ... me bo sram in zbežala bom. Zadnjič ...«

»Oh, molčite, Tereza! ... On Vam je ...«

Da je ne bi ranila, ni izgovorila besedice: »odpuštil.«

»Ne še popolnoma.«

»Neumno je, da se še plašite ...«

»Ne, ne, verjemite mi! Vzemite Julko s seboj!

Ona je jamstvo zame. Jokala bom, ko se bom ločila od nje. Če mi jo bo hotel vrniti, me bo prišel sam iskat.«

»Ostanete tu?«

»Ne tu, ne! Že jutri bom šla v svojo hišo v Publier.«

»Tako dolgo je že, odkar ste jo zapustili.«

»V vasi bom lahko našla žensko, ki mi bo gospodinjila. Saj ne potrebujem veliko. Vse to razkošje tukaj me ubija. Tam doli ga bom čakala. Čakala ga bom, dokler ne bo prišel. Povejte mu, mati, da ga čakam.«

In v zaupnem smehljaju je dostavila:

»Naj ne odlašaja predolgo!«

Gospa Romenayeva je kmalu popustila, čeprav ni razumela te želje. V svoji snahi je zašlutila skrivnostno silo, vročo željo po nekem življenju, kakršnega doslej še ni poznala pri njej.



Dan se nagiblje ... (Fot. Fr. Krašovec.)

Med dvema rodovoma so vedno razdalje, ki jih nihče ali skoraj nihče ne premosti. Tereza ni bila več zadovoljna s tem, da se vrne domov; ona je želela, da jo popelje tja njen mož. Zakaj ta nenadna zahteva? Ni razmišljala o tem, nič se ni izgovarjala, ni bila častihlepna, toda vse je pričakovala od ljubezni.

Slavo je bilo težko. Julka ni hotela zapustiti matere; tožeče jo je prosila in obema je bilo hudo. Prejšnja ločitev je že obledela v mladem spominu, zdaj pa je mahoma znova oživela, vsa bridka in nerazumljiva: nekoč mame ni bilo zvečer domov in veliko pozneje jo je zopet našla na Velikem Svetem Bernardu, ko že ni več mislila nanjo. Ne, ne, znova ne gre v tako nevarnost! Oklenila se je matere krog vratu in jo strastno prižela nase. Iz oči so ji polzele debele solze, ki na drobnem otroškem obrazu vpijejo po osveti kakor krivica.

Tereza se je že skoraj vdala; zadnji hip pa se je domislila, da bo govorila z njo kakor z odraslim človekom, da se bo obrnila do njenega razuma in ji naložila važno nalogo. Naročila ji je, naj pove očetu, da brez njega ne more na tako dolgo pot.

»Zelo sem še slabotna. Ti mu boš povedala, kajne? Rekla mu boš, in če mu ti rečeš, bo prišel. In potem se vsi trije ne bomo nikoli več ločili.«

»Je to prav zares, mama?«

»Nikoli se ti še nisem zlagala.«

Komaj je izgovorila te besede, že jo je iznova zalila rdečica, v kateri se je izražala njena sramežljivost in ginjenost. Gospa Romenayeva jo je opazila. Obrnila se je, da se je Tereza zopet lahko zbrala.

Julka se je končno pomirila in obljubila, da bo pridna.

»Atek bo prišel po Vas, in potem nas ne boste nikoli več zapustili.«

»Seveda ne, dragica!«

Tereza ju je spremila do bližnje postaje. Ko se je vrnila, je bil hotel zapuščen, njeno stanovanje prazno in strah je bilo te brezmejne samote.

V samotni se kaj rada prebudi nevidna moč spominov. Tereza je bila bolj in bolj nemirna. Kaj neki ji je? Prižgala je vse električne luči, da bi bolje videla. Luč nam pomaga, da se ne bojimo. Luč prepodi strahove in razprši privide.

Kakšnega strahu naj se boji v tem razkošnem hotelu? Andrej Norans počiva v snegu. Ne more se več prebuditi. Rekla mu je: »Draga moja ljubezen!« Le od nje je pričakoval vse sreče. Za vse drugo na svetu se ni menil, vse mu je bilo zoprno. Kako lepo je znal govoriti! Bil je tako pogumen in obenem tako nežen. Zakaj toliko misli nanj? Julka bi morala biti tu, da bi jo branila pred

lastnim srcem. Sama je, preveč sama. Nikoli več ne sme biti sama.

Andrej Norans se je vrnil. Pri vratih je, vstopil bo. Že je tu, toda ona ga še ne vidi. Pričakuje ga: noče ga pričakovati. Za hrbet je skrila roke, ki jih je on tako ljubil, roke, ki so bolj žive nego ona sama. Vsa se je mrzlično tresla kakor takrat, kadar je šla k njemu na sestanek. Vsa je drhtela od hrepenenja ali od strahu? Umikala se je, prav v kot se je stisnila. Moj Bog! Je že tu! Hoče jo imeti, zgrabiti jo hoče, njeno srce zahteva.

Mu li ni zaprla oči? In vendar jo gleda. Joj, kako nežno in očitajoče jo gleda! Z večno ljubeznijo ji očita, da ga je pozabila. Tega ni mogla prenesti, branila se je in zaklicala v tišino z glasom, ki ga sama ni čula — kakor tam gori na ledeniku. Zaklicala je. In čigavo ime?

»Mark! Mark!«

Nehote ji je prišlo Markovo ime na ustnice in ne Andrejevo. Zakaj v njem vidi varuha svojih dni, svoje življenske sreče in miru v svojem razburkanem srcu.

Njen krik je prepodil privid. Mrtveci so mrtvi. Pomirila se je in objokovala svojega dragega ljubelega, svojo pozabo in bridkost svojega srca.

Nikoli ne sme ostati sama, nikoli več. Preveč je slabotna. Toda bo li Mark prišel ponjo? Ona je njegova žena, znova jo je zavzel. In ko jo je znova na tak sirov način vzel za svojo, je čutila, da se je nekaj prelomilo v njej kakor na dan poroke; toda ni je to mučilo drugi dan, kakor je mislil on, ampak to, da jo je ponoči zapustil.

Kaj bo iz nje, če Marka ne bo?

(Konec prihodnjic.)

Iz anatomije.

O snoveh v našem telesu (plini).

Dr. Janez Plečnik.

CO₂.

Peč v hiši ogrevaj stanovanje kar le možno dobro; ogrevaj ga torej zadostno s kar najmanjšo množino drv (goriva); gorivo oddaj peči (in stanovanju) kar največ večnosti.

Peč v hiši ima določeno prostornino; vrata peči — zrak (kisik) vstopa skozi nje h kurivu — imajo dan jim mero; dimnik peči — plini izstopajo skozi njega iz peči — ima dan mu prerez (svetlobo). Vse le-to: količina goriva, količina vstopajočega zraka, količina izstopajočih plinov naj je v pravotnem (najboljšem) razmerju.

Vemo, da časih ni tako. Vemo, da peč je različna od peči: gorí in gorí v eni peči, pa ni gorkote — pa ista količina goriva pogori v (podobni) peči in je vroče v sobi. Vemo tudi, da močna razlika

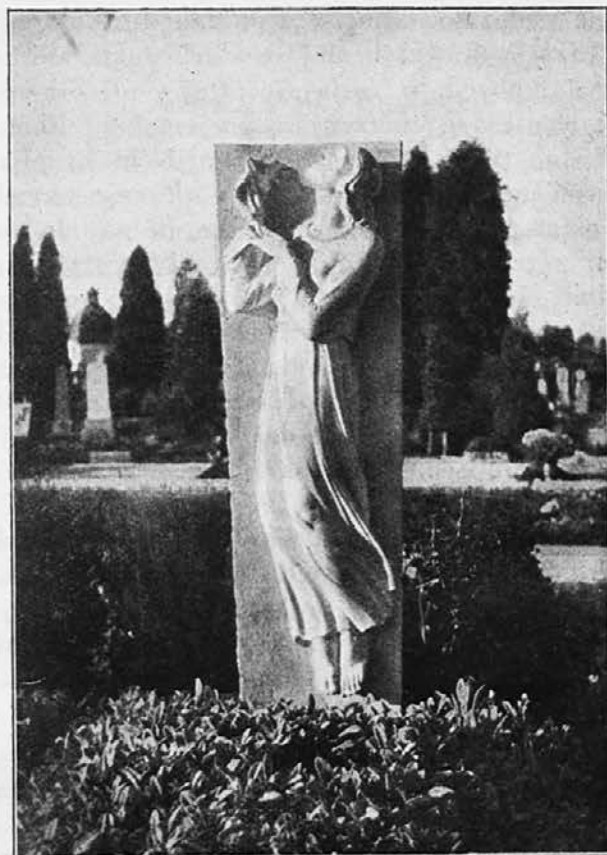
je med pečarjem in pečarjem, ter vemo, da neki pečarji so kar znani in iskani, ker peči, postavljene od njih, nad vse dobro kurijo (grejejo). Vemo še to, da ni vse eno, kdo kuri, katero gorivo kurimo, kako kurimo. Skušnje je treba pri tem. Neki dajo »par polenčkov« v peč, pa je ves dan toplo, neki porabijo — v isti peči — sklado polen, pa se soba kar ne zgreje. Umevno: pazna in brihtna glava spazi po par poskusih pravotne mere peči; brezmarec topoglavec ne opazi teh mer. Često torej slišimo: »pusti ga; naj on opravi peč, on p o z n a peč.«

Gorí — spojki ogljika se spajajo s kisikom — tudi v (živalskem) telesu; naše telo je tudi peč. Ogljikovi spojki so v vsaki celici in kisik pride do vsake celice. Ogljikovi spojki razpadajo v vsaki celici v razpadke; razpadki se spajajo s kisikom in toplota nastaja in CO_2 nastaja — godi se torej v vsaki celici in v vsem telesu to, kar imenujemo gorenje.

Vemo: hrana je nujno potrebna za življenje in zrak je nujno potreben; gorenje v telesu preneha brez njiju, večnosti ni brez njiju v nas; dela ni brez večnosti; smrt je brez hrane in zraka. Hrana je torej gorivo in vemo: prenesemo hrane le neko p r i s o j e n o nam mero. Čezmerna hrana — vsakdo ve to iz lastne skušnje — dela nas bolne, bliža nas torej smrti. Telo se brani samoodsebnost in časih prav močno neprijetno (z bljuvanjem in gnanjem) preobilne hrane. — Pljuča (oziroma usta in nos) so vratca, ki zrak stopa po njih (pri vdihih) v kri in h gorivu; pljuča so tudi plínavniki (dimniki), ki plini, nastali pri gorenju (predvsem CO_2), vhajajo (pri izdihih) skozenj.

Gorivo (hrana) zgóri na moč popolno v nas in oddaj nam kolikor le možno svoje večnosti. Gorivo, ki ne zgore, torej nadmerna hrana, je očitno zapravljenost in je telesu v škodo.

Vse to naj nam je sedaj znano in v dobri meri jasno. — Imamo p r i s o j e n o nam telesno dolžino, p r i s o j e n o nam telesno moč, p r i s o j e n o nam telesno težo; pa pljuča naša imajo tudi p r i s o j e n o jim (notranjo, sprejemalno) površino. Le-te pljučne površine je nekam 150 površinskih metrov, pa torej le neka (prisojena in) primerjena količina krvi kroži po pljučih. Naša pljuča (oziroma kri, krožeča po pljučih) pošnema, priskravajo torej le neko prisojeno, primerjeno količino kisika iz zraka pri vdihih in izpuhtevajo le neko prisojeno, primerjeno količino CO_2 pri izdihih — nič več, nič manj. Različnih mer smo, pa so seveda le-one »prisojene« nam količine druge pri tem in druge pri onem človeku — zâski smo tudi v tem. »Gorénje« našega telesa je torej pravotno (»zdravo«) le, dokler je



Boris Kalin: Nagrobnik mladi ženi.

hrana prav odmerjena, dokler je primerjena pljučni površini. Nadmerne količine hrane ne dobe dovolj kisika in ne zgoré oziroma ne zgoré pravotno; odvéčni del hraniva (presežek hraniva) ostaja torej (zaenkrat vsaj) n e p o r a b l j e n ali pa se »p r i s m o d i« v telesu. P r e m n o ž n a hrana p o s t a n e torej telesu v napotje, postaja napotno smetjé in postane — če dúšeno zgoréva, če se »p r i s m o d i« — s t r u p i l o za telo. Spomni se, kako je v zaresni peči: peč vléci sama po sebi še tako dobro — nadmerno nabasana kar ne potegne.

Davni so rekali — in to precej po pravem — da so tri vstopja, ki smrt stopa po njih v naše telo (átria mórtis): eno vstopje je lobanjski mozeg (možgani), srce so drugo, pljuča pa tretje vstopje. Pa pljuča prav res rada odpovedujejo pri vsaki resnejši bolezni. Vemo: bolniki polegajo (časih) tedne, mesece, leta. Ni nevarnosti za njih življenje, dokler se ne »prehládé«; zabreka (katar) se loti njih nosne sluznice — dobe nahod; zabreka stopi navzdol v jabolko — hripavi postanejo; zabreka se razprostere še na sapnik in njega veje — rožlja bolnikom po pljučih (bronhialni katar). Vemo: sluznica izceja pri zabrekah gosto, vlecljivo sluzino; le-ta sluzina se cedi tudi iz sluznice (ceva-stih) sapnikovih vej, sili v sapnikove vejice in primezi v mešičke, ki so pljuča zložena iz njih — bolnik oboli na pljučnici, pa je po njem. Res ne

pride vselej do najhujšega po nahodu; bolezen se pa razvija do nekih mej vendarle tako, kot smo pravkar povedali. Nastajajo torej v pljučih spremembe, ki se (notranja, sprejemalna, dihalna) površina pljuč manjšava pri njih in ki pljuča tedajci ne posnemajo in ne priskavajo navadne zadostne množine kisika iz zraka. Bolno telo torej pičlí z zrakom, če kolikoča hraniva ostane »navadna«, če torej jemo toliko, kolikor smo vajeni uživati ob zdravju. Samoodsebna zavrača hraniva je pri bolnikih torej kar umevna in usiljevanje hraniva bolniku je (v splošnem) kar nesmiselno. Jed, vsiljena bolniku, ne da »moči«, če gre jed iz bolnika precej takšna, kakršna je prišla vanj, ali če telo posrka jed, pa se jed le »prismodi« in ne zgori pravotno v telesu. Govorili smo že o dobri priliki o vsiljevanju jedi. Opozorili smo tačas tudi na bolno domačo muco: bolna muca ne jé, se greje, počiva. Bolna muca je torej nam za učnika. — Zastavili smo pero že parkrat živali v prid; zapisali bomo danes še nekaj besed.

* * *

Nekdo je napisal nekje nekaj vrst o pretirani ljubezni človeka do živali: spoteknil se je ob ravnanju ženske, ki je prenašala in pestovala svoje ljubljence-psičke in jih je milovala; nejevoljeval je ob tem pogledu in je utemeljil nejevoljo, češ: žival je ustvarjena, da služi človeku. Utemeljitev se mi ne zdi zadostna. Le-ona utemeljitev zavaja (mladega, neskušeneega, lahkih misli sodečega) človeka takó, kot vsaka resnica rada zavaja koj, ko jo iztrgaš iz okóličnosti, koj, ko se resnica sprevrže v oskubljeno golo geslo, torej koj, ko resnica postane neušibljiva vretenica (Spule), ki navijaš (mlado) dušo nanjo.

Poznam besede: »Naredimo človeka po svoji podobi in podobnosti in naj gospoduje čez ribe v morju in ptice pod nebom, in čez zveríne in vso zemljo, in čez vso laznino, ki se giblje po zemlji.« Le-te besede so pisane v prvem poglavju prvih Mojzesovih bukev in so časovne prednice dogodkov, opisanih v tretjem poglavju, ki mu je naslov: »Greh in kazen prvih staršev«. — Le-ona utemeljitev ne pove, katera žival slúži katerim človekom? Izluščen iz okolice postane svetopisemski stavek vzgojna nejasnost; omenjali smo že slične vzgojne nejasnosti. Svarili so tudi nas otroke: »S pametjo, razumom obdarjeni človek glej nespametno žival! si jo videl že pijano?« — in povedali so nam tudi to, da žival je človeku kar v službo. Zadeva se nam je pozneje močno zahomotala. Videli smo nadvse čudne človeke, ki naj jim je žival v službo.

»Današnja mladina je neznosno sirova, je materialistično usmerjena, je brez spoštovanja do

svetinj, vsa polna je vseh napak.« Tako trdijo vse vprek. Prav — pa sodobna mladina, kdo pa je ona? Sodobna mladina so naši, pa kar prav naši otroci; mi, ter prav mi smo vzgojili sodobno mladino. Ne mežimo in ne tajimo. Kdo je živel in kdo je ravnal človeško usodo v polpreteklih časih? Mi smo bili to. Nekaj torej ni (bilo) prav v našem ravnanju — nekaj torej ni (bilo) prav v nas, ki smo otroci — naših staršev.

Pitali so nas močno z gesli; vse polno pametnic, rekov, pregovorov, prislovic je bilo po šolskih knjigah. Rekali so: davna modrost je, úči se je. Učili smo se teh davnih modrosti le kar kot gesla.

Posledice nimajo le po enega in imajo po več vplivnih predhodnikov (»vzrokov«). Svetovna vojska in komaj še znosno trpljenje današnjega človeka so imeli tudi več vplivnih predhodnikov, in eden teh je bil — tako menim — naša neprestojna vzgoja ob »geslih«. Živeli nismo več v življenju in plazili smo se po mrtvinastih pajčevinah besed in rekov.

Poudarili smo znova in znova, da razmišljanje pomeni primerjanje. Učili smo se o živali, pa razmišljali nismo o njej. Očividno je pa, da žival (časih) tako služi človeku kot človeški učitelj služi človeku, in Bog — se mi zdi — ni prisodil živali kar le biča, brce, krogle, noža in nad pravo mero obloženega voza. Razmišljanja o razmerju med človekom in živaljo bi bila dobro pomembna za »ozdravitev« naših človeških »neznosnih« razmer. Vzgoja v šoli in izven šole — je dobro pomembna za človeka, pa ne gre oledenjevati jo v trde, oglate, samiške stavke in ubijati mladini te stavke za vsako ceno v glavo.

Colonel Arthur Lynch se je pogovarjal (»Iz mojega življenja«) z Avgustom Rodinom, francoskim kiparjem svetovnega slovesa. Lynch je govoril o dejstvu, kako so davni Grki bili močno uspešni v vsem, kar tiče vpodabljačo umetnost. Lynch je pri tem poudarjal, da davni Grki so imeli oporo v lepem podnebjju in pa v neprestojnem gledanju človeškega telesa, nezagrdenega (nicht verunstaltet) po obleki. »Oh«, je Rodin dejal, »to pa prav res ni res. Saj mi neprestojno gledamo drevesa v gozdu, ki nimajo obleke, pa jih vendar ne znamo upodabljati. Vzgoja naša je povsem napačna in v šoli pridobljeni vtisi so napota našemu gledanju. Sodoben človek mora živeti štirideset let premišljivega življenja, preden se otrese natvez (Humbug), pridobljenih po šolah. Tako sodim tudi o sodobni knjigi, o sodobnih nrvstvenih mnenjih (ethisches Gebiet), in precej tako sodim tudi o sodobni znosti.« Ne gledamo več v svet s (svojimi) prostimi očmi in gledamo skoraj le skozi gesla, pa smo

močno posiroveli do živali in — zdi se mi tako — človeški rod trpi radi tega. Mnogi bodo presojali le-ta stavek kot izraz prečutljivosti (sentimentalnosti) in nekim bo kar neumljivo tole. E. M a c h, močno trezen mislec, pripoveduje: »Tačas (leta 1873!) sem imel splešljivi prividek, ki sem ga dr. E. v. Niessel-Meyendorfu pred leti na njegga izrečno vprašanje povsem zanikal; popravljam danes to. Pital sem svojega vrabčka s kobilicami, dokler se ni povsem zgodnjal; prav tačas sem v sanjah zagledal velikansko kobilico: uprta s sprednjimi nogami na moje prsi otipavala je trapljivo moj obraz s svojimi žirali (Freßzangen; Janežič) in s svojimi tipali, kot da bi me opozarjala: »na zemlji za vse je prostora dovolj, kaj žene te na mojih čred pokolj?«. Zbudil sem se; trapljivost prikazni je odnehala v čuji; zavest pa mi je ostala, da sem iztrgal v par tednih stoterim, da, tisočerim majhnim kobilicam skoke in da sem oskrnil svojo budistično vest s tem. Po svojih otroških letih nisem zakrivil nobene okrutnosti več in nisem nikoli več rezal živih živali (Vivisektion)«. (E. Mach: Einige vergleichende tier- und menschenpsychologische Skizzen, 1916). — Rezanje živih živali je danes vsakdanje opravilo velike trume človekov in večina le-teh opravil je nepotrebni. Slišimo o njih in rečemo: žival je žival; splešljivih prividkov nimamo. Otrok sliši to, mladenič se uči to, mož dela to; mrtvo geslo pravi: tako je, tako mora biti, to je navada, to je naš »prav« — in prežene vse splešljive prividke. Zakoljemo kokljo in piščanec se izvali v umetni koklji — vse to je naš človeški »prav«. Vzamemo človeškemu otroku mater, vtaknemo mater v tovarno in otroka v zavetišče, kjer ga »z materno ljubeznijo negujejo«. To je naš »prav«. Otrok gleda na ves ta »prav«; pa je ves ta »prav« res brez vpliva na »nujno potrebno ozdravitev današnjega zastrupljenega in razdrahanega družinskega življenja«?

Otopevamo; ne gane nas in samo od sebe umevno se nam zdi tole poročilo: »Newyork, 29. avgusta 1930. (Tel.-Komp.) Na smrt obsojeni kineški jetnik W o o d a k - s a n ni še odgovoril na stavljenjo mu ponudbo. Sporočili so mu namreč, da ga ne bodo usmrtili, če bi privolil vcepitev neke sokrvce v obe očesi, in to v znanstvene namene; povedali so mu pa, da bo zaradi vcepitve povsem oslepel. Mož ni odgovoril do stavljenega mu roka, kar kaže, da ni voljan pristati na ponudbo in da mu je smrtna kazen ljubša. Usmrtili bodo torej kineza, kakor je bilo določeno, 14. novembra (Grazer Tagespost 30. 8. 1930)«. — E. M a c h razmišlja nekje o šoli in vzgoji (Der relative Bildungswert d. wissenschaftlichen Unterrichtsfächer,

1881) in meni, da ne gre pri vzgoji »za obilje učne snovi in ne za mnogoštevilje učnih ur; ne da se namreč (iz učenca) izhujskati (heraussetzen) in izstrahovati (herausdressieren) misli po predpisih (receptih): misli poganjajo pač same od sebe«. E. M a c h poudarja (prav tam) tudi na nevarnost (javnih) šol, »ki narejajo po svoji enakošnosti vsakočasno veljavno zakrknjeno mnenje za stalno (Durch die Uniformität der Volkserziehung wird ein einmal geltendes Vorurteil in Permanenz erklärt)«. Imamo javne šole pri nas, pa bi naše šole prav res ne naredile zakrknjenega mnenja za stalno, če bi izbrisale iz knjig in iz pouka vse, kar govori o »škodljivih« in o »koristnih« živalih. Zavest, da ni brez naše sébičnosti ne škodljivih in ne koristnih živali, bi — tako mislim — blažila mlade duše. Narodi, ki njih posamniki mislijo kar le nase in se ne ozirajo na potomce pri svojem dejanju in nehanju, so majhni.

* * *

Opozorili smo že in današnje razmišljanje nas opominja znova na to — da smo z a s k i. Umevno je torej, da moramo kar sami opazovati sebe in kar sami dognati, kaj je nam v prid, kaj v ne prid. Zastonj boš iskal navodil, kako živi, če sam ne boš poznal samega sebe — zastonj boš iskal navodil pa magari pri prav bistrem zdravniku. Peč si, ki prav tistih mer peči ni nobene več na svetu, in na tebi je, da jo poznaš. Ne pričakuj rešitve od sosedov; sébični smo, če imamo opravka z živaljo, in sébični smo, če imamo opravka s človekom. Ne pričakuj, da bo »človeštvo« storilo kaj zate, ne zanesi se na »kolektivna« dejanja. Za ves »kolektivizem« se mi zde zapisane besede: »Zavarovanje proti nezgodam ubija voljo k delu; bolniško zavarovanje mrtví (lähmt) voljo k zdravju; stárostno zavarovanje niči smisel za varčnost v ljudstvu (Erwin Liek; 1926)«. Sam bodi mož, sama bodi žena in nauči tega tudi otroka.

Še bomo govorili o ogljikovih spojkih.

(Dalje prihodnjič.)



Fr. Kralj.



Križem po Bolgariji.

J. Šedivý.

V Trakijo.

Ko sem nekoliko proučil bolgarsko zgodovino in književnost ter sem se bolgarščine že toliko naučil, da v trgovini nisem več vlekel trgovca za rokav k stvari, ki sem jo želel, tedaj me je z vso silo zgrabil tisti neiztrebljivi nagon, ki mi je skupen s pticami selivkami spomladi ali jeseni. Neko noč sem skrbno spustil rolete na oknih in dvakrat obrnil ključ v vratih, nato pa znosil na mizo vse svoje skromne zaloge bolgarskih levov.¹ Po dolgem računanju in krajsanju kreditov za vse mogoče stvari sem s svinčnikom nazadnje prišel do zaključka, da lahko zapustim Sofijo.²

Zanimalo me je zlasti življenje Bolgarov v Južni Bolgariji ali bolgarski Trakiji. Zakaj Trakijec se razlikuje od Makedonca in Šopa mnogo bolj ko n. pr. primorski Slovenec od štajerskega. Trakijec je dobrototen, gostoljuben, skromen, miroljuben in ni lahko dostopen za italijansko hujskanje in za sovraštvo do Srbov. Čisto drugačen je Makedonec, ki je oblastiljen, krvoloč, sebičen, vaje drobtin z vladne mize in bi se proti Srbom, a včasih tudi proti rodnim bratom zvezal s samim hudičem, če bi bilo mogoče. Da bi natančneje spoznal Trakijce, kakor sem prej Makedonce, sem kar drugo jutro skočil v brzovlak, ki vozi proti Plovdivu.

Železnica pelje od Sofije najprej na vzhod in jugovzhod do konca sofijskega polja, ki je 75 km dolgo in 20 km široko. Čim dalje drdra brzovlak, tem bolj se sofijsko polje zožuje in kmalu smo v ozki soteski. Cele tri ure se vozimo po grebenih hribovja ali pa ob vznožju visokih planin. Kamorkoli se ozre oko, povsod vidi samo nebotične vrhove, ki so jih presekal majhne in ozke doline.

Ta ozka zveza Sofije s Plovdivom in Črnim morjem ter Carigradom je bila proti koncu drugega bolgarskega carstva zelo nevarna radi roparskih napadov. Oslabljena bolgarska vlada ni mogla iztrebiti roparjev. Ko pa so Turki l. 1595 osvojili vso Bolgarijo, so si hoteli zavarovati zvezo s Sofijo, kjer je bil turški begler-beg ali upravnik vseh bolgarskih in srbskih

pokrajin. Ali tudi turška vlada ni mogla zatreti razbojnikov. Zato je dal turški sultan okrog l. 1450 velike ugodnosti tistim Bolgarom, ki bi se hoteli naseliti ob tej nevarni poti in braniti cesto pred roparji. Ker so varovali prelaz, ki se po turško imenuje derbend, so imenovali te kmete-vojake derbendžije. Tako sta nastali dve vasi: Vakarel in Vasilici.

Vakarel šteje nad 4000 duš in je ena izmed največjih bolgarskih vasi. Vakareci in Vasiličani so uživali za turške vlade posebne pravice. Turki se med njimi niso naseljevali. Zato so si ohranili med Bolgari razmeroma najbolj čisto slovansko kri. Radi tega ni čudno, če se že po svoji zunanosti razlikujejo od Šopov in bolgarskih Makedoncev. Može ne nosijo več belih ozkih hlač. V moški obleki prevladuje skoraj izključno samo rjava barva. Lice ima zelo mil in lep izraz, posebno pri ženskah. Preprosta in zelo slikovita ženska noša še tem bolj poudarja telesno lepoto. Tudi mlada dekleta nosijo na glavi robec kričeče barve.

Odkar so pred 50 leti zgradili tukaj železnico, se je dvignila tudi javna varnost. Vakareci in Vasiličani so postali za obrambo poti nepotrebni. Zato jim je država ustavila plačo, kar je bilo zanje tem večji udarec, ker se ne morejo preživljati samo s poljedelstvom in živinorejo. Vasi Vakarel in Vasilici zalagata s služkinjami Sofijo in Plovdiv, enako kakor Slovenija Zagreb in Beograd. Večina jih služi samo čez zimo, a poleti opravljajo poljska dela pri bogatih kmetih okrog Tatar-Pazardžika in Plovdiva.

Čez nekaj časa se vlak ustavi v majhnem mestecu Ihtiman. Je to malo večja vas, ki nima na sebi ničesar mestnega razen imena. Leži 610 m nad morsko površino sredi ihtimanskega polja, ki bi bilo za las podobno sofijskemu, če bi ne bilo mnogo manjše, planinski rob na vzhodni strani pa mnogo višji, dočim se na zapadni strani lesketajo tudi v največji vročini snežnobeli ledeniki, ki pokrivajo vrhove z gozdovi obraslih planin. V ozadju nam zagrinja na zapadu obzor 2300 m visoka planina Vitoš, mogočni čuvaj Sofije. Ihtimanski meščani, ki so po veliki večini kmetje, so se zelo pomešali s Turki, četudi govore bolgarski. Turško kri je mogoče opaziti že iz izraza lica in kožne barve. Kakor kaže moška narodna noša, so Turki vplivali tudi na navade in običaje. Ko so se Turki pomešali s kristjani, so hoteli Ihtimanci zakriti turško kri. Zato so začeli nositi klobuke, ki jih je mohamedanska vera do nedavna strogo zabranjevala.

¹ En bolgarski lev velja Din 0:42.

² Opis bolgarske prestolnice Sofije priobčimo v posebnem članku prihodnje leto.

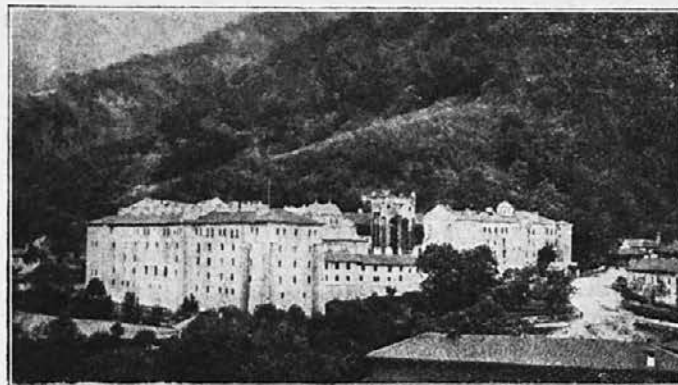
Od Ihtimana se dolina vedno bolj zožuje, dokler nismo pri Trajanovih vratih, kjer se popolnoma zapre. Nudi se prekrasen razgled. Pod nami je ozka dolina, ki se končuje v tako ozki črti kakor igla. V zraku letajo orli, vikajo kragulji in preže na plen sokoli. Kakih 25 km proti jugu se dvigajo ponosne Rilske planine z 2924 m visoko Musalo, najvišjim vrhom Balkanskega polotoka. V Rilskih planinah, v višini 1600 m, je največji bolgarski pravoslavni samostan, ki ima okrog 300 sob. Notranjost spominja na kak veliki katoliški samostan. Rilski samostan je največji posestnik v Bolgariji. Slovi kot znamenita božja pot. Osnoval ga je sv. Ivan Rilski, ki se je rodil l. 876 in umrl l. 946. Že v zgodnji mladosti je odšel v planine blizu svojega rojstnega kraja, da bi živel samo Bogu z molitvijo in postom. Ko so ga domačini izgnali, je živel nekaj časa v Vitošu blizu Sofije, nato pa si je poiskal mir v visokih in težko pristopnih Rilskih planinah. Ko je zaslovel po spokornem življenju, so hoteli tudi drugi menihi živeti blizu njega. Tako je nehote položil temelje sedanjemu samostanu. Sv. Ivan Rilski je živel v dobi, ko se vzhodni kristjani še niso ločili od katoliške Cerkve. Zato ga časté tudi katoličani.

H grobu sv. Ivana Rilskega pod glavnim oltarjem samostanske cerkve pride vsako leto na tisoče romarjev. Ker pravoslavni verniki ne gredo radi k spovedi k svetnemu duhovniku, ki v nekaterih krajih sploh več ne spovedujejo, se spovedo navadno tukaj. Po spovedi se tri dni postijo ob vodi in suhem kruhu, ki pa ga zaužijejo šele popoldne, nato pa pristopijo k obhajilu. Zato so romarji tukaj najmanj štiri dni. Pre-nočišče jim dá samostan. Po obhajilu dobi vsak romar v samostanu toplo hrano. Da pa ne bi rilski samostan trpel škode, spusti vsak romar v nabiralnik nekaj levov, mnogo kmetov pa prinese v dar jagnje ali kozliča.

Menihov je v samostanu 45, ki so zelo prijazni in gostoljubni. Z veseljem razkažejo zlasti tujcu samostanske znamenitosti. Razen 154 dragocenih rokopisov od 13. stoletja naprej hranijo tudi križ iz leta 1802. V njega je izrezal neki menih dogodke iz Kristusovega življenja s tako umetnostjo, da je kaj podobnega težko najti v Bolgariji. Delal ga je 12 let. Cenijo ga na tri milijone levov (nad milijon dinarjev).

Vlak je bil sicer nabito poln, vendar sem mogel opazovati iz vlaka na obeh straneh, ker so trakijski Bolgari zelo postrežljivi in uslužni. Sopotniki, razen enega Italijana vsi sami Bolgari, so me opozarjali na razne zanimivosti in me skušali čimbolj poučiti o bolgarski zgodovini. Ko so se prepričali, da jo poznam in da mi ni neznana tudi bolgarska književnost, so postali z menoj pravi prijatelji. Dajali so mi naslove in me vabili v goste. Zaupali so mi, in ko smo po dolgem tipanju ugotovili, da ni med nami nobenega pristaša vladne stranke, smo načeli vprašanja, o katerih govore Bolgari pod sedanjo Ljapčevo vladno samo med štirimi očmi.

Ob moji desnici je sedel tudi agronom, bivši vodja neke trakijske komitske organizacije, ki se je za grško-turške vojne borila proti Grkom in Italijanom. Sedaj živi ta agronom v neki vasi ob bolgarsko-turški meji. Od vlade pokojnega kmetskega voditelja Stamboljskega posveča vsaka bolgarska vlada veliko pozornost kmetskemu napredku. Dočim so v Jugoslaviji agronomi večinoma samo po mestih, kjer mnogokrat vrše samo pisarniške posle ali pa hodijo predavat, morajo



Rilski samostan.

agronomi v Bolgariji živeti med kmeti. Vsak dobi majhno posestvo, ki ga mora sam obdelovati. V treh letih mora preskusiti zemljo, spoznati kmete v svoji bližini in skleniti z njimi prijateljske zveze. Ne samo s predavanji, marveč z lastnimi, boljšimi uspehi mora agronom navajati kmete k naprednejšemu poljedelstvu. Njegova naloga je tudi, da združuje kmete v zadruge. Takih agronomov je sedaj v Bolgariji nad tisoč.

Visoko šolo študirajo v Sofiji, a nimajo naslova inženjerja. Po enoletni brezplačni praksi morajo delati praktični izpit, pri katerem pristaši opozicionalnih strank navadno padejo. Ker ni dovoljeno izpita delati drugič, se morajo taki nesrečni agronomi izseljevati. Navadno gredo v Ameriko, kjer dobé prav dobre službe.

Zanimivo je, da so vsi sopotniki govorili o Srbih v pomirljivem duhu, samo Italijan, ki je govoril zelo dobro bolgarski, je dokazoval, da so Srbi škodljivi barbari, ki jih treba iztrebiti. Tem njegovim nazorom se nisem čudil, ker vem, da so vse največje spore in predsodke med slovanske narode zasejali tujci in da bi se Slovani sami že davno sporazumeli.

»Šumi, Marica, okrvavljena...«

Nisem se še navžil čudovitega razgleda na gorske velikane, že zagledam med topoli in vrbami vijugasti tok penčnega se vodovja srebrnobeke reke Marice, ki jo opeva bolgarska narodna himna. Srce mi je začelo hitreje biti, kri je vzvalovila v mojih žilah in oči so se mi zalesketale v pozdrav Marici, a moj duh je poromal v dobo pred svetovno vojno, ko so balkanski slovanski krščanski narodi dvignili zastavo proti Turkom. Kot majhen gimnazijec sem v dobi napredovanja srbskih in bolgarskih čet proti Turkom poleg takrat veleizdajalske pesmi »Bože pravde« brenkal na tamburico tudi bolgarsko himno »Šumi, Marica, okrvavljena...« Že takrat se mi je porodila želja, da pridem čimprej ob izliv Save in Morave med Srbe in nato ob bregove Marice. Prva želja se mi je izpolnila l. 1921, druga pa šele po 16. letih. Ko sem prvič zagledal Marico, se mi je zdelo, da ni samo okrvavljena, kakor poje pesem, marveč tudi pomešana s solzami Bolgarov in vseh iskreno mislečih Slovanov. Ko smo se peljali po mostu preko Marice, mi je nehote padla solza v njene valove. In ni me je sram.

Zakaj odkar so Turki l. 1565 zavzeli Odrin in l. 1595 osvojili vso Bolgarijo, je privedla Marica v Belo morje že mnogo slovanske krvi. Čela stoletja je bila Marica krvava, ali bila je bolgarska in slovanska reka od svojega izvira do izliva v Belo morje.

Toda prišlo je leto 1915. Turki so se hoteli za poraze v balkanski vojni maščevati nad tistimi Bolgari, ki so ostali pod turško oblastjo. Proglasili so geslo, da treba zatreti in pobiti vse Bolgare, da bo imela Turčija samo turške prebivalce. Zagorele so bolgarske vasi. Bolgarska kri je gnojila bolgarsko zemljo za Turke. Kdor si je hotel rešiti golo življenje, se je moral izseliti v Bolgarijo. Nad 500.000 Bolgarov je na ta način zapustilo svoje domove. Svoje zločinsko delo so Turki nadaljevali med svetovno vojno, ki se je je Bolgarija po krivdi carja Ferdinanda udeležila ob strani Nemčije, Avstrije in Turčije. Kar se ni posrečilo divjim Turkom cela stoletja v dobi njihove največje moči, so dosegli v balkanski in svetovni vojni poraženi moderni Turki v nekaj mesecih. Od bolgarsko-turške meje pri Svilengradu pa do izliva je Marica sedaj turška reka in v njeno šumljanje se ne meša več nobena bolgarska pesem in nobena slovanska beseda.

Tako je postal popolnoma turško mesto celo Odrin, ki je bil do bolgarskega osvobojenja l. 1878 najbolj bolgarsko mesto. Ko je pod vplivom poznejšega ministrskega predsednika Dragana Cankova in njegovega časopisa »Bolgarija« nastalo l. 1860 med Bolgari močno gibanje za cerkveno zedinjenje s katoliško Cerkvijo, tedaj je bila prva skrb papeža Pija IX., da vzgoji bolgarsko katoliško duhovščino. Vedel je, da morejo delovati med Slovani samo Slovani. Zato je izročil odgojo bolgarske duhovščine novemu, popolnoma slovanskemu redu resurekcionistov, ki je nastal l. 1842 med poljskimi izseljenci. Papež Pij IX. je pozval Jeronima Kajsieviča, poleg Semenka in laika Jablonskega, začetnika tega reda, naj poišče za semenišče najbolj bolgarsko mesto. Kajsievič je prepotoval vso Bolgarijo, tudi Trnovo in Sofijo je obiskal, kjer je našel zelo mnogo Turkov. Nazadnje se je odločil za Odrin, kjer so bili razen štirih družin vsi ostali meščani sami Bolgari.

Tako so osnovali resurekcionisti bolgarsko gimnazijo in bogoslovno semenišče v Odrinu. Kmalu so jim prišle na pomoč zagrebške usmiljenke, med katerimi je tudi mnogo Slovenk. Od l. 1860 pa do l. 1914 se je cvet vse bolgarske inteligence vzgajal v Odrinu. Še sedaj dobite v vseh najvišjih bolgarskih uradih bivše dijake odrinske gimnazije.

Toda zavod resurekcionistov je sedaj prazen. Z ogromnimi davki je prisilila turška vlada resurekcioniste, da so morali pod ceno prodati ogromno zgradbo, ki ni smela več služiti vzgoji in pouku. V nekdanji hiši usmiljenk so do nedavna še ostale edino tri sestre, da pazijo na hišo. Zaupale so v Previdnost,

ki ne bo opustila osvete za okrvavljeno Marico, ko bo Odrin zopet bolgarski, Marica zopet slovanska reka in bo bolgarska ekspanzija našla duška v jugovzhodni smeri ter bodo živeli Bolgari v prijateljstvu s Srbi. Toda ta dan še menda ni blizu. Tudi usmiljenke so nazadnje morale hišo prodati. Odrin so zapustile tudi zadnje tri usmiljenke. Z njimi je v Odrinu zamrla zadnja slovanska beseda. Zato pa le šumi, Marica, okrvavljena!

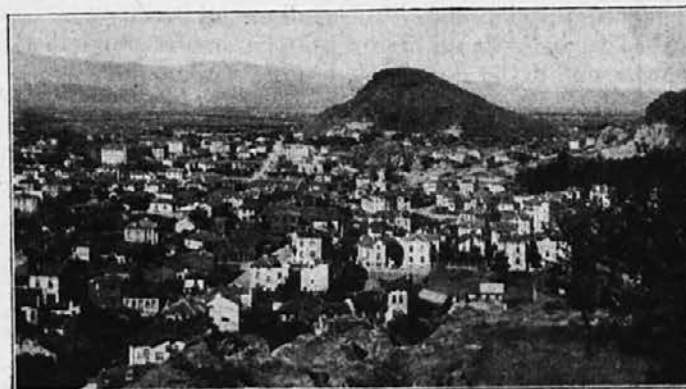
Po enourni vožnji ob Marici se brzovlak ustavi v mestu Tatar-Pazardžik. Utemeljil ga je l. 1485 turški sultan Bajazid II. Mesto je imelo v začetku in še dolgo potem popolnoma turški značaj. V začetku 17. stoletja je bilo v mestu samo 30 bolgarskih krščanskih družin brez duhovnika. Mesto je bilo velikega gospodarskega pomena, ker je šla tod glavna cesta iz Carigrada na Dunaj, in druga, ob gornji Marici preko Sofije, v Bosno in Dalmacijo. V Tatar-Pazardžiku je bilo glavno skladišče znamenitega samokovnega železa. Od Tatar-Pazardžika se razširja rodovitna trakijska nižina, ki se razteza na vzhod prav do Črnega morja.

V Trakiji ali Južni Bolgariji je največje in najvažnejše mesto Plovdiv. Leži 165 m nad morsko površino v trakijski nižini, tam, kjer se na desnem bregu Marice dviga sedem osamljenih pečin. Ob tistih treh izmed njih, ki so Marici najbližje, leži Plovdiv ob obeh njenih bregovih. Taka lega daje mestu krasen izgled. Nad zeleno ravnino se dvigajo sive skale, solnčni žarki se odbijajo od oken belih hiš po skalah, okrog mesta plodna polja, ki jih v daljavi omejujejo temnomodre planine, nad njimi pa sinje nebo. Kakor srebrn pas se zvija med temi polji reka Marica. Največji bolgarski pesnik in pisatelj Ivan Vazov primerja Plovdiv s tremi kamelami, ki počivajo v zeleni travi ob hladni, čisti vodi.

Mesto Plovdiv je osnoval makedonski kralj Filip II. (359—336 pr. Kr.), ki mu je dal po sebi ime Filipopolis, t. j. Filipovo mesto. V srednjem veku je bil kot glavno mesto Trakije deloma pod bolgarsko, deloma pod bizantinsko oblastjo. V turški dobi je prebival v mestu turški begler-beg. Od 17. stoletja so se začeli v mestu naseljevati Bolgari, ki so mu namesto turškega imena Filibe dali naziv Plovdiv. Bolgarsko narodno gibanje je našlo v Plovdivu trdno oporo. Že l. 1850 je nastal v Plovdivu odpor proti grški pravoslavni višji duhovščini. Siti izkoriščevanja in nejevoljni radi razuzdane življenja grške višje duhovščine so začeli Bolgari odločno borbo proti grškemu duhu v bolgarski pravoslavni cerkvi. Zakaj namesto za versko življenje so se



Katoliška cerkev v Plovdivu po potresu.



Plovdiv s hribom Džendemom.

brigali grški škofje samo za to, kako bi čimprej pogrcili svoje bolgarske vernike, in ob vsaki priliki tožarili Bolgare pri turški vladi. Po krimski vojni je nastal v Plovdivu odkrit boj za odcepitev bolgarske cerkve od carigrajskega patriarhata.

Ko je l. 1876 izbruhnila v Srednji gori, v Rodopskih planinah in v delu Srednjega Balkana revolucija proti turški vladi, so jo Turki kmalu zaдушili. Plovdiv so ponoči razsvetljevale goreče vasi, ki so jih zažgali Turki. Pobili so na tisoče Bolgarov in za neznatno ceno so prodajali v Plovdivu in drugih mestih svoj plen. Že prihodnje leto je prišlo do rusko-turške vojne. Po prvem ponesrečenem ruskem pohodu proti Stari Zagori so se Turki še bolj razkačili. Plovdiv je postal pribežališče bolgarskih beguncev. S turških minaretov v Plovdivu so padali polmeseci.

Po padcu Plevna so prodrli Rusi v treh valovih preko Stare planine v Trakijo. Na sveti večer l. 1877 je general Gurko zavzel Sofijo in 3. januarja l. 1878 je bil že pred Plovdivom. Ko je dobil ojačenja, je moral Sulejman zapustiti Plovdiv. Pred odhodom ga je hotel zažgati, pa so to preprečili konzuli evropskih držav. Kmalu nato je bila sultanova vojska strahovito poražena.

Ta vojna je imela za posledico celo ljudsko preseljevanje. Po padcu Plevna so se začeli Turki seliti iz Trakije z ženami, deco, živino in vsemi premičninami v dolgih karavanah, ki so štele na tisoče voz. Na poti jih je mnogo pomrlo.

Mir v St. Stefanu pri Carigradu je 3. marca 1878 osnoval Veliko Bolgarijo. Začasna vlada pod ruskim knezom Dondukovom je imela od junija do septembra svoje središče v Plovdivu. Velika Bolgarija pa je obsegala tudi nekaj srbskih pokrajin. Razen tega pa ni bila po računu zapadnih velesil. Na berlinskem kongresu so zato še istega leta okrnili Bolgarijo in jo razdelili. Makedonija in Odrin sta prišla zopet pod Turčijo, Južna Bolgarija pa je pod imenom »Vzhodna Rumelija« postala avtonomna turška pokrajina s krščanskim knezom na čelu. Svobodna je ostala samo Severna Bolgarija s središčem v Sofiji. A tudi ona je morala priznavati turško vrhovno oblast in plačevati Turčiji davek.

Leta 1886 pa je izbruhnila v Vzhodni Rumeliji vstaja. Ljudstvo je proglasilo zedinjenje Vzhodne Rumelije s kneževino Bolgarijo in pozvalo kneza Batenberga, kneza Severne Bolgarije, da prevzame vlado. Kmalu nato ga je pozdravil Plovdiv z ogromnim navdušenjem v svoji sredi.

Plovdiv je že od nekdaj važno trgovsko mesto. Zlasti se naglo razvija od l. 1873, odkar vodi skozi Plovdiv ena železnica preko Svilengrada v Odrin in Carigrad, druga pa preko Stare Zagore v Burgas ob Črnem morju. Odkar ga je opisal pred tridesetimi leti v knjigi »Bolgarija in Srbija« prof. Bezenšek, ki je bil tamkaj profesor, se je tako spremenil, da ga pokojni Bezenšek ne bi več spoznal. Sedaj šteje že nad sto tisoč prebivalcev. Plovdiv je eno izmed najvažnejših bolgarskih industrijskih središč. V okolici prideluje riž, ker napustijo vodo Marice na polje. Potres l. 1928 je nekatere dele mesta skoraj popolnoma porušil, vendar se sedaj že malo poznajo posledice. Največ škode je povzročil potres popolnoma novi katoliški bolnišnici, kjer deluje sedaj tudi osem Slovenk.

† Dr. Zdravko Zwitter.

Dne 19. julija t. l. je izgubila Koroška enega svojih najboljših sinov, dr. Zdravka Zwitterja. Dva dni nato je zrasla na pokopališču v Št. Jakobu v Rožu gomila, visoko pokrita s cvetjem, ob kateri se je orosilo vsako oko, ker je zagrnila to zlato srce.

Zdravko Zwitter se je rodil l. 1902 v Zili, v župniji Matija Majarja. Obiskoval je narodno šolo v Št. Jakobu, nato pa odšel na celovško gimnazijo. Zaradi

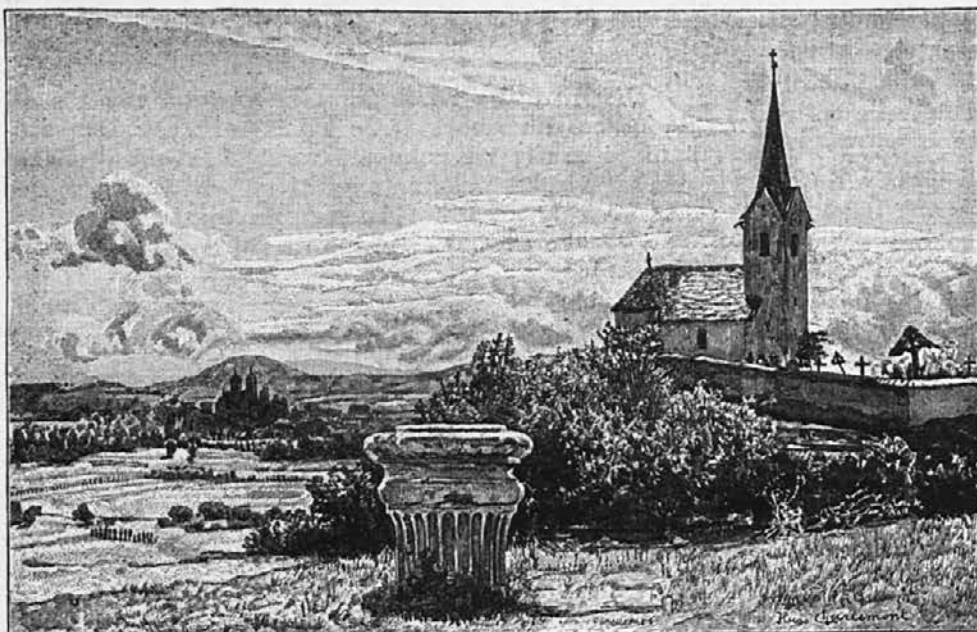


spora z nemškimi dijaki je moral kot šestošolec zapustiti gimnazijo. Po enoletni zamudi je nadaljeval studije v Kranju, kamor so mu sledili tudi nekateri tovariši.

Medtem pa je bil na Koroškem plebiscit. Zdravko je kmalu spoznal svojo nalogo in med prvimi se je oglasil in zaklical svojim tovarišem: »Fantje, nazaj! Na Koroškem nas bodo potrebovali.« In res, že jeseni 1921 ga vidimo s povezano culo, ko gre med svoj koroški slovenski narod. Kot dijak se je boril za pravice svojih rojakov. Seveda ga je to delovanje vnovič preganilo s celovške gimnazije.

Po dovršeni gimnaziji je šel na Dunaj, kjer je bil med ustanovitelji kluba slovenskih koroških akademikov in njegov predsednik do l. 1929. Tedaj je po težkih bojih zaradi disertacije (doktorske naloge) »Slovenske narodne manjšine v Avstriji«, ki je sad njegovega neumornega dela med narodom in z narodom, postal doktor na dunajski univerzi. Zavrtna bolezen pa ga je 28letnega sredi načrtov ugrabila slovenskemu narodu na Koroškem v času, ko bi mu mogel najbolj koristiti in ko ga najbolj potrebuje.

Zdravko je bil resen pri delu, v mislih globok in v družbi dober in zabaven prijatelj. Zato ni čudno,



»Knežji kamen« pri Krnskem gradu (kjer je bil nekdanj).

da so ga klicala medse vsa slovenska društva od Brda pa do Pliberka.

Točno pred tremi leti je pisal v spomin peterim koroškim fantom-študentom. Gotovo ni mislil, da bo šel tako kmalu za njimi. Mnogo je dobrega zapisal o njih, a vse skupaj je imel Zdravko združeno v sebi. In najbolj zanj veljajo njegove besede v eni peterih posmrtnic: »Danes že spi pod rožami in cvetjem. Ni mu hudo, ker mu življenje ni bilo praznik.«

Svojih načrtov ni mogel uresničiti. A tudi s seboj jih ni vzel, ampak jih je zapustil Slovincem na obeh straneh Karavank, da jih izvršimo v njegovem imenu. Tako počastimo našega narodnega delavca, ki je vse dal za domovino — še življenje!

Zdravko! Mlad si odšel pred Večnega, kjer boš našel pravico in resnico, ki si ju na zemlji s toliko gorečnostjo iskal. Naj ti Bog poplača in ti nakloni počitka, ki ga na tem svetu nisi poznal. S. L.

Ob desetletnici koroškega plebiscita.

10. X. 1920 — 10. X. 1930.

Zgodovinar, ki bo čez sto let dolge mesece prebiral vse, kar se je pisalo o koroškem plebiscitu, si morda ustvari trezno in pravično sodbo. Danes te sodbe še niso trezne, to priča mnogo neiskrenega hrupa severno od Karavank, in ob takem hrupu tudi ne morejo biti pravične. Vemo danes samo to, da je edino pravično, ako bi po tem usodnem plebiscitu izmolili to in onstran Karavank vsi: mea, nostra culpa! Toda sam konfiteor ne odveže grehov. Zgodovinski grehi morajo biti šola narodom za pobiljšanje.

Prečudno se plete življenje narodov. Tista Koroška, ki je bila zibelka Slovenstva, tisti Celovec, kjer je bilo še nedavno središče, iz katerega so žareli žarki slovenske kulture proti jugu, tista prelepa zemlja in pesem te zemlje je danes politično odtrgana od celotnega telesa Slovenije. Ali je to mogoče? — Pred

plebiscitom smo govorili: Kri h krvi, kost h kosti! Še sanjali nismo, da bo kaj takega mogoče. Danes je to zgodovinsko dejstvo. To dejstvo pa je obsodil francoski diplomat z bridkostjo take: »Nikdar več nobenega plebiscita! Ostuden je...«

Ta želja, ta vzdih diplomata, ki je bil priča vsega poteka, nam razodene le to: Dokler ni človeštvo tako popolno (kdaj bo?), da ne bo ob tako važnih odločitvah vsaka agitacija samo nepotrebna, marveč kar smešna in zato odveč, dokler se ne bo resnična svoboda in bratstvo v človeštvu tako razcvetelo, da bo vsako nasilje, vsako kupovanje duš, vsako ogabno sredstvo, s katerim išče krivica uspehov, izločeno kot strup, ki ga vsak pomandra s petó, — dotlej bo vsak plebiscit semenj za duše,

za vest, za prepričanje. So plahi, so šibki — ovčice brez zle misli. Kako bi se ne zbegale, ko plane mednje volk?

Drugi diplomat pa je razodel še drugačno resnico. Hladen Anglež je rekel pokojnemu dr. I. Šublju: »Ali se izplača ta dolgotrajna borba za koroške Slovence, ki jih vseh skupaj ni za majhno londonsko predmestje?« Taka je miselnost svetopisemskega bogatina: revež je imel edino ovčico. Pri njem je spala, iz njegove roke jedla, z otročiči se je igrala. Bogatin napravi pojedino, Zánjo ne zakolje ovce iz svojega velikega tropa; ne, revežu jo vzame, da pogosti z njo povabljenca.

To je kapitalistična miselnost velikih, močnih. Borba kapitalizma ni le boj za zemljo in denar. Je vselej tudi boj za duše. Ob plebiscitu je zmagal gruntnar kajzarja, je zmagal kapital proletarca.

Toda vse te zmage niso zgrajene na trdnih temeljih pravičnosti. Pridreveli bodo piši in vse take zgradbe se bodo sesule. Zgodovina potrjuje prerokbo. Ali — Previdnost nas tehta: Kakšni ste? Prelahki? Nezvesti? Brez ljubezni? — Nismo! recimo in bodimo. Pavel je pisal: Vklenjen sem, toda beseda božja ni vklenjena. Kdo more vkleniti materino besedo, če mi sami ne ponudimo rok? Katera gora ustavi peroti ljubezni, če ji krila sama ne omahnejo?

Pregrenka je kaplja koroškega plebiscita. Spoznajmo! Bodimo budni v delu in ljubezni, ker ne vemo ne ure ne dneva...

Jan Kochanowski.

Ob štiristoletnici rojstva slavnega največjega staropoljskega pesnika po najnovjših poljskih virih priredil in v ljubljanskem Radiu 18. septembra 1930 predaval Tine Debeljak.

Letos se po vsem Poljskem vrše svečanosti ob priliki 400letnice rojstva največjega poljskega pesnika pred romanticizmom — Jana Kochanowskega (1530—1584), ki je najvišji duhovni vrh, kamor se je povzpela kultura mogočne staropoljske države. Kochanowski je predstavnik »zlate dobe« poljske za kra-

ljev Sigismundov, ko so Poljaki izmed vseh Slovanov najtesneje zaživali s kulturo zahodne Evrope in ustvarjali duhovne vrednote, enakovredne najvišjim svetovnim tovrstnim delom. Poljska je bila tedaj na višku svoje moči: po ozemlju se je širila sama od sebe, brez vojsk, s pomočjo križa in zvez, unij (z Litvo, Vzhodno Prusko in Ukrajino) in tudi duhovno se je začela prebujati. Univerza Jagiellovska v Krakovu iz XV. stoletja je ena najstarejših v Evropi, kamor so prihajali trumoma inozemci (Madžari). Vedno več učenjakov se je zbiralo v Krakovu: Kopernik, ki je »spravil zemljo v gibanje«, je bil pač eden največjih duhov svojega časa. Imeli so Poljaki že svojega zgodovinarja Dlugoša, svoje in tuje upodabljače umetnike, svoje reformatorje in pridigarje (Rej), niso pa še imeli svoje poezije, t. j. velike besedne umetnosti, dasi so imeli že početke pismenstva in bogato latinsko poezijo. Poezijo v narodnem jeziku pa je ustvaril Poljakom šele Jan Kochanowski, in sicer po zgledu humanističnih narodnih pesnikov (Danteja, Petrarke in poznejšega Ariosta). Zato slavi Poljska letos kar najbolj svečano pojav svojega prvega pesnika, brez katerega si ne more misliti poznejšega svetlega trozvezja Mickiewicza, Slowackega in Krasińskega, poetov, ki so — po mojem mnenju — dali najvišjo svetovno poezijo.

Ob desetletnici svoje nove državne samostojnosti hočejo Poljaki še posebej poudariti duhovno vez s slavno preteklostjo, ki je preko 150 let suženjstva živo živela v njih. Zato je najvišji znanstveni institut Poljske, Akademija znanosti in umetnosti v Krakovu, sklicala za letošnje binkoštno praznike kongres vseh domačih in inozemskih znanstvenikov, da se globé v duha in razmere njih prve »zlate dobe« za renesanse, humanizma in reformacije ter še posebej v delo Kochanowskega, v čigar znamenju se naj kongres vrši. Ker sem se izmed Slovencev edino jaz udeleževal teh zborovanj, se mi zdi potrebno, da tudi Slovence seznanim s tem staropoljskim pesnikom in da obenem s Poljaki proslavimo njegov jubilej.

*

1. Življenje Kochanowskega.

Življenskih podatkov o Kochanowskem nimamo veliko. Vemo, da se je rodil l. 1530 v Sycyni blizu Radoma in da je že 14leten vstopil na krakovsko univerzo (takrat se je imenovala akademija) in je že tedaj baje začel pisati latinske pesmi pod vplivom takratne začetne renesanse na dvoru Zygmunda Starega. Mladi deček je mogel gledati z občudovanjem razkošni dvor, kjer so se gnetli tuji učenjaki, zlasti Italijani, dvorni umetniki, ki so pravkar dogradili moderni Wawel, najlepšo renesančno zgradbo na Poljskem; dobival je prve humanistične podnete na uni-



Umeščanje slovenskega vojvoda na »Knežjem kamnu« pri Krnskem gradu.

verzi, kjer so se učili klasičnih jezikov, govorništva in Horacijeve poetike in odkoder so učitelji kot učenci utekali navdušeni v inozemstvo na lov za novimi modernimi idejami, za novim življenskim načinom. Sholarsko življenje ga je potegnilo za seboj in tako je celo desetletje preživel v tujini: trikrat je potoval v Italijo, obiskal Nemčijo in Prusko (Königsberg) ter Francijo. Italijanske univerze v Bologni, Padovi in Rimu so bile v tistem času najslavnejša središča najvišje izobrazbe, ki jo je mogel dobiti dijak za humanizma. Tja se je podal Kochanowski (na čigave stroške, se ne vel!) ter je v Padovi živo posegel v sholarsko življenje. Tako ima poljska poezija svoj vir prav tam kot vse novevropske literature in seveda tudi dubrovniška. Škoda, da je dubrovniško-poljskih studij tako malo, sicer bi se dale dobiti kake zgodnje zveze Kochanowskega z dalmatinskimi poeti. (Pri tej priliki omenim, da je na binkoštnem kongresu omenjal take literarne zveze hrvaško-poljske — Italijan prof. Maver iz Rima; Jugoslavija ni smatrala za potrebno, da pošlje zastopnika svoje nacionalne vede.) Kochanowski je v Italiji izpopolnil svojo klasično izobrazbo tako, da je bil morda najizobraženejši Poljak svojega časa. Ta izobrazba se je družila z veselimi humanističnim življenjem, značilno sholarskim: užival je sladkost življenja: pel, pil in ljubil. V »Padovskih elegijah« pravi, da ga je »ljubezen naučila pisati sladke verze«, seveda latinske. Sicer se je Kochanowski že tedaj navduševal ob narodnih italijanskih pesnikih, ko pa je s prijateljem prepotoval Francijo, se je navdušil ob Ronsardu, da je ves vzhicen pisal pismo: Ronsardum vidi! Videl sem Ronsarda!, kar smatramo njegovi raziskovalci za odločilno v izbiri pesniškega jezika. V Parizu sega tudi datum prve poljske artistske pesmi, religiozne himne »Česa hočeš od nas, Gospod?« (podajam

jo v prevodu), ki je zadivila vso Poljsko. Čitali so jo na državnem zboru v Sandomierzu in tedaj je Rej, poljski Trubar, priznal novega poeta, kateremu se umakne. Tako pomeni leto 1556 za Poljake rojstvo poljske poezije; prejšnji verzi so bile samo rimane kitice brez estetske vrednosti. To prvo svojo poljsko pesem je poslal Kochanowski še iz tujine. Šele drugo leto se je vrnil domov, ko mu je umrla mati — očeta je že prej izgubil —, da uredi zapuščinske zadeve. Dobil je namreč v last dvorec in polovico vasi Čarnolesa ter nekaj hiš v Krakovu. Bil je namreč Kochanowski poljski plemič.

Dasi je imel veliko posestvo na deželi, ga je vendar vabilo v svet učenjakov-humanistov, ki so se zbirali okoli kralja Zygmunda Avgusta na Wawelskem gradu. Ta kralj ga je tudi imenoval za svojega — tajnika. Tedaj je šele zaslovel kot oficialni dvorni poet. Ta dvor se je sestajal iz samih izobražencev, ki so se šolali večinoma v Italiji in so na vse svoje zadeve gledali skozi moderne humanistične-rimske načrte, vendar pa so znali vsaj kolikor toliko ohraniti poljski značaj. Prav tako je tudi Kochanowski gledal na življenje, tako je pisal svoje dvorne poezije: polemike, prigodnice, diskutične pesmi in predvsem epigramatične igrarice... vse po zgledu Horaca in prikrojeno za poljske razmere. Dasi je upravljal politično važno službo, se ni čutil poklicanega za politiko; prav tako tudi ne za duhovski stan, kamor so ga njegovi častilci in dobrotniki vabili in za kar so mu že vnaprej dali kanonikat v Poznanju, t. j. prejel je nižje redove, nosil tonzuro in prejemal — dohodke kanonikata, kar ni bilo v tistih časih nič čudnega. Tudi za vojaščino, kateri so se posvečali poljski plemiči, ni imel veselja, dasi je upravljal take službe in se je dvakrat udeležil bojnega pohoda proti Moskvi, in je v pesmih poleg miroljubnih (pacifističnih) idej vzbujal tudi bojevitost v Poljakih. Veselo je preživljal dvorsko življenje v krogu zabavnih prijateljev, visoke dvorske družbe in višje duhovščine, ki jih je zabaval s svojimi debelimi, osoljenimi dovtipi... Končno pa se mu je tudi to življenje uprlo — predvsem radi političnih sporov za medvladij — in se je preselil na deželo v svoj dvor v Čarnoles. Oženil se je, imel večjo družino in od tedaj je živel »življenje tako skromno, da je komaj kdo vedel o njem.« kot pravi sam.

Pod lipo čarnolesko (tako je tudi naslov Kochanowskega latinskim pesmim v prevodu J. Ejsmonda, ki je letos za zborovanja Pen-klubov v Varšavi tako nesrečno končal) je pisal svoje najboljše pesmi: Pesmi, Kresna pesem, žalostinke, Psalter, Zavrnitev grških poslancev itd. Odklanjal je vsake javne častne službe: ni sprejel senatorstva; le častno službo glavnega nadzornika vojske v svojem kraju je še opravljal. Živel je le svoji družini, svoji zemlji in pel samo »sebi in Muzam«. Preboleti ni mogel smrti svoje triletne hčerke Uršule in iz te bolesti je napisal svoj najlepši ciklus »Žalostinke«: najlepši slovstveni spomenik očetovske ljubezni. Svojih pesmi pa ni izdal v tisku, razen dvorskih igraric; prej ga je zadela kap v Lublinu l. 1584 in je umrl. Njegovi zbrani spisi so izšli kmalu po smrti in so ostali do konca državne samostojnosti največji zaklad poljske poezije.

Za zgled njegovih pesmi prinaša Mladika za vsevetno številko nekaj prevodov. Pesmi v izvirniku so brez posameznih napisov, označene samo s številkami.

(Konec prihodnjic.)

Naši nagrobniki.

Lani o Vseh svetih je objavila Mladika slike nekaterih naših vzornih vojaških nagrobnikov. Letos bi pa radi pokazali vsaj nekaj lepih sodobnih nagrobnih spomenikov z ljubljanskega pokopališča pri Sv. Križu.

Predvsem se moramo spomniti, da je pri pokopališču vselej glavno to, kakšno je pokopališče samo in da je za celokupni vtis važnejša celota nego posamezni spomeniki. Je nekaj sličnega v tem kakor pri človeških naselbinah. Ne odločujejo poedine stavbe, dasi so morda vsaka zase prav lepe in vredne občudovanja, važnejše je, kako so razporejene, kako smotreno in lepo je mesto ali vas urejena, zgrajena. Lepota je v pravilnem razmerju delov med seboj, v pregledni in pravilni razdelitvi prostora, v smiselni uporabi krajevnih površinskih značilnosti.

Drugod po svetu posvečajo največjo pažnjo že sami zasnovi pokopališč. Že vnaprej primerno razčlenijo veliko ploskev, jo smiselno razdele na manjše oddelke, tako da je vsak zase zaključen, vsi pa tvorijo skladno in mogočno enoto. To je mogoče doseči s stavbinskimi pripomočki, kakor so: pokriti hodniki, stebrišča, zvezana med seboj s stopnišči, in slično. Ta način gojé največ v južnih krajih, posebno med romanskimi narodi.

Drugi način smotrene ureditve pokopališč je preprostejši in cenejši, pa skoro iskrenejši, ker je prirodni. Vso pokopališko površino razdele, požive in okrase z nasadi. Z drevoredi razmejiš in spet zvežeš posamezne dele pokopališča, žive meje služijo za ograjo oddelkov, posamezna drevesa in lepo zasejane gručice zelenja tvorijo okolje in ozadje skupinam grobov, pa tudi gole ploskve in cvetlične gredice služijo preglednosti. Takih vzornih pokopališč je po vsej srednji in severni Evropi mnogo; prav posebno vzorno izdelana so gozdna pokopališča, ki jih je precej v Nemčiji, med njimi eno najbolj znanih zgleđni monakovski Waldfriedhof. O tem je Mladika leta 1928 obširneje poročala.

Pa naj bo pokopališče urejeno kakorkoli že, vselej je treba zahtevati, da se nagrobniki podrede celotni zamisli, da tvorijo le enega izmed činiteljev celokupne višje kompozicijske zasnove, razen tega pa, da se tudi v posameznih skupinah med seboj skladajo.

Če govorim v naslednjem o ljubljanskem pokopališču, si moramo biti najprej na čistem, da so taka povečini vsa naša, ali pa vsaj večina naših mestnih in trških pokopališč. Pri vaških cerkvicah je navadno mnogo boljše s pokopališčem. Ostalo je pač ponavadi vse pri starem, in kolikor mestna moda ni pokvarila vaščanov, vidimo na prav prikupno ležečih pokopališčih marsikateri čisto dober spomenik. O pokopališčih pa, ki so bila, kakor ljubljansko, ustanovljena proti koncu minulega stoletja, ki so jih zasnovali na čisto šablonski način, je težko izreči besedo pohvale. Saj so do malega tako nekako uradno trezno, z ravnilom začrtana in zgrajena brez smisla za višje lepote vrednote. Očitno je, da ni pri snovanju umetnost imela prav nobenega vpliva.

Že položaj sredi ravnega polja je neugoden, ker ne nudi nobenih površinskih razlik, ki požive sliko. Ves ustroj potov je prav suhoparno izveden, oddelki pa, namenjeni grobovom, so tako na gosto posejani z gomilami, da je na posamezni grobni parceli težko postaviti kaj lepega. Tako učinkujejo skupine grobov

z nagrobniki v najrazličnejših oblikah, vseh mogočih velikosti in v raznih materialih, bolj kot ogromna in dolgočasna kamnoseška skladišča, nego kot tiha njiva božja. Ker je med nagrobniki razmeroma še malo zelenja, je ta marmornati gozd še bolj neprijetno vsiljiv.

Tej težavi, ki se pojavlja redno na vseh pokopališčih, kjer je na tesnem prostoru treba zgnesti veliko število grobov, je mogoče odpomoči le na ta način, če se osnujejo skupine takozvanih zapovrstnih grobov. Tam je mogoče polagati mrlične precej nagosto, brez nepotrebnih stez med vrstami. Vsa nagrobna znamenja so ali čisto enaka ali pa močno podobna, tako da tvorijo celotno lepo sliko in so zato seveda zelo poceni, dasi navzlic preprostosti prav okusna. Take skupine, ki so posebno priporočljive za pripadnike istega stanu, iste družabne skupnosti itd., se na sodobnih pokopališčih vse bolj pojavljajo. Največ je seveda takih skupnih vojaških grobišč. Tudi na ljubljanskem pokopališču je že nekaj manjših skupin, kjer počivajo drug poleg drugega umrli redovniki in redovnice.

Ker pa človeški napuh niti ob grobu ne odneha in se hoče — ko je smrt v jami izravnala in za vselej izenačila vse, kar je bilo umrljivega — še nad njim poslednjič razšopiriti, so naša pokopališča taka, da so verna podoba našega življenja. Tudi tu so strogo ločeni tisti, ki so imeli kaj pod palcem, od onih, ki so legli z edino svojo srajco v grob. Tudi tu se poleg gomil s povešenimi lesenimi križi, ali pa še brez njih, dvigajo grude dragocenega marmorja. Namesto lepih tihih spominov na drage pokojne, se bahavo ponašajo izglajeno kamenje, kriči beton, se blešče močno pozlačeni napis, se svetijo pod steklom fotografije. V neskončnost se vrsté pročelja nekakšnih grških templjev, ulitih iz zamolklega cementa, odlomljeni stebri, žalujoči angelčki, nagnjeni vrči in plakajoče kamnite ali bronaste ženske postave. Neokusne in bahave svetiljke spopolnjujejo vso to navlako. Vse to je enolično, kakor po naročilu iz tovarniškega cenovnika, brezosebno in neumetniško, topo, mrzlo. Okoli grobov je posut lepo zrahljan bel pesek, pa udobne klopice za »žalujoče ostale«. Toliko nepristne žalosti in toliko zoprne razkazovanje najnežnejših čustev, da navsezadnje težko veruješ v iskrenost čustev, katerih vidni znaki naj bodo te priče slabega okusa. Edino cvetje in zelenje še prizanesljivo pokriva to žalostno razstavo.

Kot primer tega novega preroda objavljamo danes nekaj spomenikov z ljubljanskega pokopališča. Predvsem je treba omeniti silni vpliv mojstra profesorja Jožeta Plečnika. Družinski nagrobnik, ki ga objavljamo, je sicer do skrajnosti preprost, vendar pa mogočen in čisto svojski pojmovan. Stari motiv — glej kovano železno razpelo na vinski trti! — je docela sodobno podan, prav posebno globok je pa učinek težkih granitnih gred, ki — poleg tenkih brezovih stebelc — tako enostavno pa močno delujejo. — Umetnina zase je Plečnikovo skupno grobišče jezuitov. Tam je prav posrečeno združena arhitektura z zelenjem v lepo, skladno skupnost.

Na svojevrsten, res umetniški način je arhitekt profesor Ivan Vurnik zasnoval skupno grobišče šolskim sestram. Dva močna kamnitna slopa tvorita z železnim lokom nekaj vhod na božjo njivo, kjer stoje kakor tihe redovnice v svojih dolgih črnih haljah — močni visoki križi. Sredi njih se dviga na podstavku

kakor monstranca velika svetiljka. To majhno pokopališče s svojo ponižno in vdano skromnostjo prav lepo označuje tam pokopane sestre redovnice in ves njihov red.

Že nekaj let stoji pri Sv. Križu kiparja Franceta Kralja vstali Kristus. Kot prispodoba duhovnega vstajenja je ta lepa umetnina, ki zaradi neke notranje umerjenosti ugaja tudi manj sodobno usmerjenemu okusu, prav posrečen dokaz Kraljeve kiparske umetnosti.

Nedavno smo objavili kip sv. Florijana, ki ga je za spomenik pokojnemu Barletu izdelal kipar Boris Kalin. Prav te dni je pa postavil mladi umetnik dvoje resnično dovršenih del na ljubljansko pokopališče. Posebno lep je nagrobnik mladi ženi, komaj poročeni. Zamisel spomenika: duša-genij, ki se s strto rožo v rokah dviga v nebo, sicer ni nova. Je pa tako na svojstven način in brez umetničenja, čisto preprosto podana, da se gledalcu neizbrisno vtisne v spomin. Tudi osnutek nagrobnika, ki ga objavljamo, kaže velike vrednote: skupina žalujočih, ki so tesno zvezani v bolesti in združeni v spominu na umrle, ki jih krije grob, je močna in čustveno bogata. Kiparski je pa izredno težka naloga — skupina je izdelana kot polrelief — nenavadno učinkovito izvedena.

Lepi in v svoji preprostosti tembolj učinkujoči nagrobnik tržaškega rojaka, kiparja Frana Goršeta, predstavlja mlado žensko v vroči molitvi. Z iskreno čustvenostjo in po svoji strnjivosti, ki je ne moti nobena navlaka; snežnobeli spomenik sodi med najboljše, kar jih je iz zadnjih let pri Sv. Križu.

Razen teh je seveda še mnogo spomenikov, ki bi bili pravtako zaslužili, da jih pokažemo našim bralcem. Dovolj so pa že ti, da nam dokažejo, da imamo pri nas doma že dovolj sposobnih umetnikov, kiparjev in arhitektov, ki so zmožni, da iz naših pokopališč napravijo res prave božje njive. Saj umetniško delo ni prav nič dražje nego so obrtniški ali tovarniški izdelki. Zato je pa živo, toplo, trajno, res osebno.

Po tem, kako se brigajo za poslednja domovanja svojih prednikov, je mogoče soditi kulturo narodov. Glejmo zato, da ne bomo sojeni in obsojeni. Ker kamni bodo vpili!

K. Dobida.

Nove knjige.

O krščanski vzgoji mladine. Okrožnica svetega očeta Pija XI. z dne 31. decembra 1929. Založila prodajalna KTD (Ničman) v Ljubljani. Cena 4 Din. — O tej lepi okrožnici je pač vsak katoličan že slišal, tudi oddelke bral. Toda prava družinska zadeva je, da bi to Veliko pismo o svoboščinah duš imelo prav vsako domače ognjišče in bi ga bralo in prebiralo ponovno v svojem družinskem krogu v današnjih dneh spet in spet. Ta okrožnica vsebuje ves načrt za versko, нравno, prosvetno in socialno delo katoličanov. Je vzgojna knjižica v najvišjem pomenu; vsa vzgoja naj bi imela v stotisočih otenkih en sam vrhnji namen: upodobiti v človeku drugega Kristusa. Podajati vsebino te zlate knjige bi bilo — pravzaprav napak. Vsak glavar družine jo kupi, beri, doživljaljaj sam s svoji vred.

Fr. Govekar: Rokovnjači. Ljudska igra s petjem v petih dejanjih. Tretji natisk. Oder, zbirka gledaliških iger, 19. zvezek. V Ljubljani 1928. Založila

Tiskovna zadruga. Str. 70. Cena s poštnino vred 21 Din. — Ta, po Jurčiču in Kersniku dramatisirana ljudska igra, izdana po Tiskovni zadrugi že vtretjič, je pač dokaz, da ljudstvo sebe v svoji šegavosti in izvornosti še vedno ljubi. Kljub toku novega časa. So v naših prvih pisateljih korenine, iz katerih brsti novo. Vsem podeželskim odrom, ki je še nimajo, bo ponatis v veselje.

Taškent, kruha bogato mesto. Ruska povest iz dni velike lakote. Spisal Aleksander Neverov. Iz ruščine prevel Ivan Vuk. Založil konzorcij revije »Svoboda«, Ljubljani, tiskala Ljudska tiskarna v Mariboru. 165 strani. Broš. 17 Din, vez. 28. Din. — O ruski lakoti v letih 1920 in 1921, ko je od lakote mrl ruski narod — ne v stotisočih, v milijonih — smo marsikaj že brali. Vemo, da je ves svet zbiral živil za Rusijo, vemo, da je papež bil izmed onih, ki je poslal največjo pomoč v kraje gladu in smrti. Rusija — žitnica sveta — umira od stradeža! Kako je bilo to mogoče? Po strašni boljševiški revoluciji je bilo na stotine grofovskih veleposestev kar nenadoma zapuščenih: stare plemske družine so bile pregnane ali pa umorjene, graščine izropane in požgane, polja so izgubila gospodarja, mužik je obdelal zase, za prodaj ni hotel, ker bi bil moral izročiti rdeči vladi — in tako je zadela Rusijo usodna katastrofa. Samo kos iz teh dni, pot fantka Miške po železnici po kruh za družino, ko je umrl ded, babica in še oče od gladu. Samo to opisuje Aleksander Neverov, ki je bil sam priča teh groznih dni. Trinajstletni sinko Miška je pogumen dovolj, da sklene preko vseh ovir, brez denarja, brez potnega lista po železnici v štiri dni vožnje oddaljeni Taškent po kruha za mater in bratce. S seboj povabi prijateljčka Serjoško, ki mu pa na poti umrje za tifusom. Ta pot je ena sama borba za obstanek, borba vseh z vsemi; stradež, legar, smrt, čunje, uši, sirovosti — človek zdvaja. Pa še v tem breznu živalske prirode, ki se je razdivjala do neverjetnosti, se bliskajo lučke ljubezni, redke, a vendarle še. Fantek Miška se prebije in prestrada pod vagoni, na lokomotivi, na strehi, v lazaretu — kjerkoli, da doseže Taškent, kjer se zada bogatemu Sartu in prisluži kruha in semenskega žita za dom. Vrne se — vsi razen matere so pomrli. Dvor razdejan, prazen. »Nič ne de,« reče. »žalostiti se, ni prav. Vse oskrbim nanovo...!« — Neverov piše lepo, tuintam mu zdrkne kaka neokusnost — ni čuda, ko je pisal v takem vzduhu. Slog je lep; kratki stavki, nič navlake. Res sodobno izrazit in živahen. Tudi Vukov prevod je menda izpod njegovega peresa najboljši, kar sem jih bral. Odličen napredek. R. C.

Marijanišče ob svoji petdesetletnici. Majhna in drobna knjižica, ki jo je izdal osrednji svet Vincencijeve družbe, prinaša podrobni očrt vsega dobrotornega dela, ki ga vrši pri nas krščanska dobrotelnost (karitas), zlasti v Vincencijevi in Elizabetini družbi. Pozornost pa vzbuja spis: **Marijanišče ob svoji petdesetletnici.** Čudovito je, kako veliko je skrito delo, ki ga vrši krščanska ljubezen, ki stremi za tem, da dela dobro bližnjemu. Zgodovinski razvoj zavoda, ki je največji tovrstni v Ljubljani, je prelep dokaz, kako so slovenska duhovščina in katoliški lajki hoteli v polstoletju mlademu rodu, ki je bil brez očetne strehe, nuditi pravi dom. Vprav božji blagoslov je spremljal velike graditelje in voditelje zavoda: škofa Gogalo, dr. Lampeta in prelata Kalana, ko so takorekoč brez sredstev zidali ogromni zavod,

ki je v petdesetih letih dal slovenskemu ljudstvu mnogo izobraženih delavcev, obrtnikov, duhovnikov in odličnih mož drugih poklicev. Vzgoja temelji na verskih resnicah in je duhovno življenje podlaga vsemu drugemu izobraževanju. V kratkih črtah zvemo, da so vsi naši veliki možje bili v tem ali onem stiku z zavodom od ljubljanskih škofov do Kreka in dr. Korošca. Zlasti literatura je privabila k Lampetu marsikategerega slovenskega pisatelja, okrog Kalana pa se je vzgajal ves naš sedanji rod. Neprecenljive pa so zasluge šolskih sester, ki skoro vseh 50 let vodijo zavod, ki se v nepregledni črti vrsté, ko omaga ena, jo nasleduje druga: vedno odprtih rok in ljubečega srca. Osnovno vzgojo nudijo sestre, in to je vzgoja v duhu sv. Frančiška, ki je je zlasti današnji rod tako zelo potreben. — Iz dodatnih pregledov o prefektih, o katehetih in o duhovnikih, ki so izšli iz zavoda, je marsikateri zelo viden tudi v naši javnosti, posebno v slovstvu. — Knjižico krasi 12 slik. Dobiva se v karitativni pisarni v Ljubljani, Poljanska cesta 28. R.

Naše slike.

Carlos Schawabe: Angel smrti. Zima se nagiblje h koncu. Snežene krpe še pokrivajo pokopališče, vendar že poganjajo znanilci pomladi, nežni zvončki, izpod bele odeje. Stari grobar je pravkar izkopal jamo za novega gosta. In ko se za hip opre na lopato in se zamisli, se mu zazdi nenadoma, da ni nič več sam. Pogleda navzgor — in koga vidi ves zavzet? Mlado nadzemesko bitje s prijaznim, milim obličjem, v dolgi halji čepi ob izkopanem grobu. V eni roki mu gori drobna lučka, ki bo zdaj zdaj ugasnila, z drugo kaže navzgor, kamor zove nebo starca. Nič grozečega, nič strašnega ni v pojavu tega slà iz onostranstva. Malce otožnosti, kakor ob vsaki ločitvi, to je vse, in pa zavest, da je vsemu rojenemu namenjeno, da nekoč umre. Vsak hip lahko že ugasne življenski plamenček starca, saj se zviija že v poslednjih tresljajih. In ta krilati poslanec je prišel, da mu pokaže pot tja preko. — Umetnik je z veliko nežnostjo in poglobitvijo v pomen smrti podal otožni prizor: kakor se večno presnavlja priroda iz življenja v smrt in spet v življenje, tako se tudi človeško življenje ne konča s telesnim razpadom. Zato smrt ni tu strahotna dekla božja s koso, temveč lep, mil angel, ki vodi pravične iz telesnega v lepše, večno življenje tam onstran groba.

Axel Ender: Vstal je! V 16. poglavju evangelija sv. Marka je s par jedrnatimi stavki povedano, kako so prišle pobožne žene h Kristusovemu grobu, da bi mazilile Zveličarjevo truplo. In ko so prišle v grobnico, je bil kamen že odvaljen, na njem je pa sedel mladenič v belem oblačilu, ki je dejal prestrašenim ženam: »Ne bojte se! Jezusa iz Nazareta iščete, ki je bil križan. Vstal je, ni ga tu!« — Ta trenutek podaja naša slika. Iz temine skalne grobnice se blesti postava belo oblečenega angela, ki kaže navzgor. Dve ženi, prevzeti in preplašeni, poslušata nepričakovano vest, tretja pa prihaja šele z vrčem mazila v roki. Ta še nič ne sluti o tem, kar se je bilo zgodilo. V ozadju se iz jutranjega somraka prikazujejo nejasni obrisi jeruzalemskega ozidja. Slika je bogata z nasprotstvi (glej mirno sedečega angela, razburjeno dvojico žensk in brezskrbno prihajajočo tretjo!), vendar pa miselno in oblikovno strnjena v mogočno skladno enoto. — Slika krasi oltar cerkve v mestu Molde na Norveškem.

Nekoliko nekdanjih belokranjskih običajev ob smrti.

Zapisal I. Š.

Tele običaje ob smrti so imeli v Adlešičih pred kakimi tridesetimi ali več leti, a dandanes jih nimajo več. Zapisal sem jih nekako pred petnajstimi leti.

Če je kdo umrl v hiši, so izlili vso vodo iz žbanj (škafov) ali drugih posod, da si ne bi smrt oprala v njej noža ali kose, s katero je pokosila rajnika. Eden izmed domačih pa je šel po vseh shrambah in kaščah in je premešal po skrinjah vse zrnje: pšenico, rž, turščico i. dr., menda zato, da bi potem bolje rodilo. Premeknil je tudi vse kvase za kruh, da bi potem kruh rajši shajal. Šel je tudi v vse hleve in je »škrebalo« (rožljalo) z »lanci« (verigami), na katerih je priklenjena živina. Ogledala po stenah so pa obrnili, da se ne bi mogel nikdo vanje ogledati. Preden so odnesli mrliča iz hiše, so šli tudi po vseh njivah, menda tudi zato, da bi bolje rodile.

Po okrogli zemlji.

Keopsova piramida v Egiptu je stara skoraj 6000 let, dolga je 260 m, visoka 150 m, površine zavzema 54.675 m² (torej za 50 lepih stavbišč), kamenja ima za 85 milijonov ton, posamezne klade so težke od dveh do šestdesetih ton. Grški zgodovinar Herodot piše, da so jo gradili 30 let in je delalo 100.000 ljudi, ki pa so bili razdeljeni na tri skupine, vrsteče se vsake tri mesece.

Kanadskih rdečkožcev je samo še 108.000 duš. Bivajo po rezervacijah ali prav zanje določenih pokrajinah, ki jih je 2200 in merijo 20.000 km² (Slovenija 15.000 km²). Vrednost njihove posesti cenijo na 4 milijarde dinarjev, letni dohodek pa na pol milijarde dinarjev.

Ameriški zidarji so kaj urni. V Wall Streetu v New Yorku so hoteli zgraditi nov donebnik. Morali pa so najprej staro hišo podreti: v enem mesecu je izginila. Začeli so zidati novo, kopali seveda temelje skoraj do pekla, pod nebo pa se povzpeli za 71 nadstropij — v neverjetno kratkem času: rabili so zato le 33 tednov ali dobrega pol leta!

Nansenova znamka. Na znamkah imajo svoje slike kralji in kraljice ali pa pokrajine, zdaj pa ima svojo znamko tudi dr. Nansen, veliki raziskovalec pa tudi prijatelj vojnih ujetnikov in brezposelnih. Pri Zvezi narodov v Ženevi je dosegel, da gradijo po raznih državah zavetišča za brezposelne in jim pomagajo v kraje, kjer se še dobi delo. Tej ustanovi naj bi koristila tudi znamka: v sredi je Nansenova glava, zgoraj napis »Zveza narodov«, spodaj na levi cena znamke: 5 zlatih frankov (po 12 Din), na desni pa črke I. L. O. (International Labour Office = mednarodni urad dela).

Za bolnišnice prispevajo po nekaterih državah zasebniki toliko, da jih vzdržujejo brez kake državne podpore. Tako n. pr. je v Birminghamu na Angleškem neki trgovec podaril za zgradbo nove bolnišnice 100.000 funtov (27.500.000 Din).

V železni dobi živimo. Lani so po vsem svetu natopili železa 119 milijonov ton, dočim ga je l. 1915 bilo le 75 milijonov. Največ ga je pridobila Amerika, zanjo pa Nemčija, Francija in Anglija.

Redka prikazen je dež v puščavi Atakama, znani po čilskem solitru. Letos pa je po 15 letih zopet enkrat deževalo, kakor da bi lilo iz škafa, obenem pa je še bliskalo in treskalo.

Sladka Kanada. Po razsežnih pašnikih ali preri-jah Kanade sejejo vedno več detelje, ta pa daje s svojim cvetjem čebelam toliko medu, da so ga v preteklem letu natrčkali 100.000 centov.

Napredna Ogrska. Ogrska ima silno prostrane ravnine, ki so pa ob Donavi in Tisi deloma zamočvir-jene, torej neporabne za sejanje pšenice in koruze. Zato so pa po močvarah začeli sejati riž in pravijo, da se jim kar dobro obnaša.

Novozelandski sadjarji znajo. V enem samem letu so izvozili en in četrt milijona zabojev sadja, kar jim je vrglo 150 milijonov dinarjev. In Nova Zelandija ni velika: po površini je nekaj manjša od Jugoslavije, prebivalcev pa nima niti poldrug milijon, torej za desetino Jugoslavije!

Inženirsko veledelo. Inženirji v Kanadi so brez posebnega hrupa dovršili ogromno delo: Na reki Gatineau v pokrajini Quebec so zgradili jez Gatineau Dam, ki zadržuje dvakrat toliko vode kakor jez pri Asuanu na Nilu. Vode obsega 145 milijard kubičnih čevljev. Preračunjeno je tako, da vode ne bo zmanj-kalo, tudi če bi celo leto ne bilo dežja, ampak bo tudi ob največji suši lahko osem ur na dan padala izza jezca na turbine in gnala veliko elektrarno pod jezo.

Most ob Zlatih vratih. Sloveča morska ožina Zlata vrata (Golden Gate), skozi katera pridemo v prelepi San Francisco v Kaliforniji, bo do l. 1936 dobila most. Osem let so inženirji študirali načrt za nad 2800 m dolgi most. Stroški so proračunjeni na 1650 milijonov dinarjev. Stolpa, ki bosta na sredi dvigala most, da bodo pod njim plule ladje, bosta visoka 250 m in slo-nela na temelju, ki bo šel 47 m globoko noter do žive skale. Dvigljivi most na sredi pa bo dolg 75 m, tako da se bodo ladje pod njim lahko tudi srečavale.

Desettisoč ceder. Družba francoskih pisateljev je sklenila, da hoče pokloniti svoji domovini poleg svojih knjig še nekaj bolj potrebnega. Ker so bile letos hude povodnji in jih je povzročilo baš pomanjkanje gozdov v poplavljenih pokrajinah, zato je družba kupila 10.000 cedrovih sadik in jih bo posadila na golih po-bočjih. Čez trideset ali štirideset let bodo lepi cedrovi gozdovi vlago lahko toliko zadržali, da bodo povodnji, kakršne so bile letos, izključene. Gozd bodo posvetili vojakom, padlim v svetovni vojni. Pa tudi sicer je primerno, da gozdove zasajajo baš pisatelji, kajti ogromne gozdove je že opustošil tisk, zlasti časopis. (V Slovencih bi za tako dobrodelnost morali pritegniti še stavce, ki s tem, da knjige vlijejo v svinec [jo po-stavijo], redno več zaslužijo kot pisatelj knjige.)

Vladarjevo oko. O kitajskem cesarju Khanghiju, ki je vladal cesarstvo Sredine od 1662 do 1723, kroži lepa zgodbica: Khanghi stopa po riževem polju in si ogleduje žito, ki bi moralo dozoreti pravzaprav šele v devetem mesecu, zdaj pa teče šele šesti mesec. In vendar zapazi vladar klas, ki je že zrel! Utrga zreli sad, omane ga in useje ta riž v cesarskem vrtu. Vsako leto ga je več in trideset let ga uživajo pri cesarskem obedu. Khanghi mu da ime »cesarski riž«. Kmalu se vpelje po vsej državi, kajti zori tri mesece prej ko druge vrste, na toplem jugu pa daje celo dva pridelka. Tako torej skrbno oko vladarjevo lahko pomaga svo-jemu ljudstvu.



Vsakdanja opravila v sodobnem gospodinjstvu.

Stefanija Humek, Ljubljana.

Kuhanje kot gospodinjsko opravilo.

Eno najbolj važnih, pa tudi zamudnih in utrudljivih del v gospodinjstvu je kuhanje, ki ga moramo in tudi moramo izboljšati v prid gospodinjji in njenemu celotnemu gospodinjstvu. Sodobna, smotreno urejena kuhinja nam največ in najbolj pripomore do uspeha, saj nam kar sama pokaže, kako delajmo, da ne zapravljamo časa, moči in materiala. Teže pa delamo v kuhinji, ki še več ali manj diši po gospodinjstvu starih »dobrih« časov, kakor mnogokrat slišimo, ki pa so bili za gospodinjjo slabi; saj pri težkem delu ni mogla kar nič skrbeti za svoje zdravje in moči ter je delala brez prestanka naprej in naprej, dokler ni onemogla.

Kuhanje namreč se ne prične šele takrat, ko stopimo k štedilniku in pristavimo k ognju, temveč že mnogo mnogo prej. Saj sodi semkaj tudi že nakupovanje živil, in ko imamo pripravljeno vse potrebno — v kuhinji kuhinjsko orodje, posodo in živila —, začnemo delati šele v kuhinji.

Za smotreno in uspešno delo je torej potrebno, da razdelimo kuhanje kot gospodinjsko opravilo v tri dobe ali dele: a) v pripravljanje za kuho, b) v kuhanje samo, c) v pomivanje posode in pospravljanje.

Prvi del, pripravljanje za kuhanje, se že začne s sestavljanjem jedilnika za teden dni vnaprej. Sicer se zdi mnogim gospodinjnam tako sestavljanje jedilnika nepotrebno delo, kar pa nikakor ni res. Ako sestavljamo jedilnik vsak dan sproti, tedaj delamo to večinoma v naglici ali vsaj brez ubranosti. (Ni hujšega kot premišljanje »kaj naj kuham«.) Sestava takega jedilnika tudi navadno ni kaj prida. Ako pa določamo hrano za en teden, nam je treba delati to le enkrat, in ne sedemkrat. V tem primeru sežemo tudi po kuharski knjigi ali po lastnih zapiskih in sestavimo jedilnik, pri katerem seveda upoštevamo starost, delo in zdravstveno stanje domačih, dalje letni čas ter denarne razmere. Tako je jedilnik sestavljen premišljeno, dobro in pravilno ter nas reši vsakdanje, tako neprijetne skrbi: »Kaj bi kuhali?« Po takem, vnaprej

sestavljenem jedilniku kuhamo zdravo, različno hrano in tudi izrabimo vse, kar nam nudi zelenjadni trg ali domači vrt v dotičnem letnem času. Posebno važno pa je sestavljanje jedilnika (za en teden ali 14 dni) za kuhanje samo; kajti le na ta način si lahko o pravem času nabavimo vse potrebno. Na podlagi jedilnika si preskrbimo pravočasno vsa živila, da je doma in pri rokah vse, kadar začnemo s kuhanjem. Nikdar ne pridemo v zadrego, da bi nam sredi dela zmanjkalo tega ali onega, kar bi morali hoditi kupovat šele ob kuhanju. Nakupovanje živil naj se torej izvrši kolikor mogoče en dan prej; le živila, ki morajo biti popolnoma sveža, kupimo navadno isti dan, ko jih rabimo. Živila, ki so bolj trpežna, pa si nabavimo za 14 dni ali za en mesec, da so vedno v zalogi. Ne odlašajmo torej nikoli z nakupovanjem!

Ko smo si po določenem jedilniku pravočasno nabavili in pripravili v kuhinjo vsa živila, pričnemo s pripravljanjem za kuhanje v ožjem pomenu, t.j. s trebljenjem, lupljenjem, rezanjem, sekljanjem zelenjadi, sadja, mesa itd. To delamo pri kuhinjski mizi, in sicer sedé! O mizi in stolu, ki sta potrebna za tako delo, smo že govorili v prejšnjih člankih. (Pripomnimo samo to: koliko gospodinj, skoro vse poklicne kuharice imajo na starost pokvarjene noge, otiske in trde žulje na podplatih, nabrekle žile, zabrekle noge! Vse to od večnega stanja. Polovico del bi lahko opravljale sedé, pa se niso tega privadile, ker si zaradi nerodne kuhinjske oprave niso mogle pomagati.)

Poleg blaga, ki ga potrebujemo za kuhanje, pa ne smemo pozabiti še na nekaj zelo važnega — na orodje, ki ga moramo imeti za to delo. Če ta važni pripomoček ni v redu, je hitro in dobro delo zelo otežkočeno; prav tako neprijetno pa je, če ga nimamo blizu pri rokah. Ako smo kuhinjo vsaj malo praktično preuredili in popravili, tedaj smo tudi oskrbeli, da je orodje, ki ga uporabljamo pri pripravljanju za kuho na kuhinjski mizi, tudi vedno shranjeno blizu nje, da ga ne iščemo in ga ne hodimo kdovekam iskat, saj hočemo vendar štediti tudi s časom in s koraki. Navadno shranjujemo te priprave, ki jih potrebujemo pri pripravljanju na mizi (kuhinjske nože, nožičke za lupljenje in rezanje, izpahovalce za koščice, strgalnike, nože-sekljače itd.), v predalu iste mize, kar je zelo pripravno, ali pa v stenski omarici nad mizo. Ako pa hočemo, da bomo to orodje brez iskanja in brskanja po predalu res takoj

našli, tedaj ga moramo imeti tudi v miznici urejenega natančno in vedno v istem redu. To je mogoče le, ako je mizni predal (miznica) predeljen s podolžnimi in prečnimi desčicami tolikokrat, da dobi vsako orodje ene vrste svoj oddeljeni prostor in da se vsebina predala ne more pomešati med seboj. Če pa je orodje shranjeno v stenski omarici, je s tem že itak spravljeno pregledneje (ker visi) in ga z lahkoto dobimo. (Omarica naj bo med kuhanjem odprta!)

Vsaka gospodinja bo takoj uvidela, da ji take priprave za kuhanje delo mnogo olajšajo in skrajšajo in ji odvzamejo nešteto tistih majhnih skrbi, ki planejo na gospodinjino navsezgodaj zjutraj in jo zasledujejo prav do poldneva. Sodobna gospodinja teh brig ne pozna. Dobro ve, kdaj potrebuje, kje ima vse spravljeno, in ve, da ji ne more in ne sme sredi dela ali tik pred kosilom ničesar zmanjkati. Vedrega čela in dobre volje stopi v kuhinjo, kjer jo čaka mirno, urejeno in lahko delo. Koliko korakov si prihrani že samo s tem, da ji ni treba znašati posameznih kosov orodja na kuhinjsko mizo takrat, ko je delo že v polnem teku in ko bi pravkar začeto morda zelo težko prekinila. Kako hudo in neprijetno je, če gospodinja že gnete testo, pa mora s takimi moknatimi rokami odpirati vrata ali predale, ker si ni pravočasno pripravila potrebnih pripomočkov. Tu ne gre samo za razbremenitev telesa, temveč tudi za razbremenitev duha. Tista kratka pota, premišljanje in skrbi za drobne malenkosti, ki tako utrujajo in so pogosto glavni povod nervoznosti gospodinjice, vse to zgine.

Ko je torej na mizi blago in orodje, takrat šele lahko pričnemo z delom in izvršimo vse, razen tistega seveda, kar se dá izvršiti le na štedilniku. Vsa dela pri kuhinjski mizi, ki jih skupno imenujemo pripravljjanje za kuhanje, so si precej podobna, zato zadostuje, da si natančno ogledamo le eno izmed njih. Kako n. pr. ravnajmo pri pripravljjanju zelenjadi? Na mizo položimo nož, desko, ter velik kos zganjenega (dvojnega) papirja, kamor stresemo zelenjad iz košare. K mizi postavimo stol (najboljši je vrtilni stol), na levo stran pa že opisano nizko mizico (bolniško) ali servirni voziček. Če pa nimamo niti enega niti drugega, nam zadostuje še en stol, na katerega postavimo skledo za otrebljeno zelenjad (za krompir naj bo napolnjena z vodo). Nato se udobno usedemo k mizi, denemo noge na podnožnik in vzamemo papir z zelenjadjo v naročje (pri velikih množinah živil vzamemo v naročje samo en del, ostalo pa pustimo na mizi), kar je neobhodno potrebno, ako je miza previsoka. Pri imenovanih nizkih mizah pa delamo kar na mizni ploskvi, ali na za to narejeni posebni deski. Trebimo pa tako, da vzamemo v roko vedno tisti kos zelenjadi, ki nam je najbližji; odmetki pa morajo padati na papir, pogrnjen po mizi ali v naročju. Vsak zgotovljeni, t. j. otrebljeni kos zelenjadi spustimo v skledo na levi. Z desnico režemo, z levo prijemamo in spuščamo v skledo. Končno imamo v skledi vso otrebljeno zelenjad, na papirju pa odrezke in odpadke; z enim samim gibom roke zganemo papir in stresemo vsebino v vedro. Tako odstranimo vse odpadke naenkrat in hitro, ne da bi jih pobirali po mizi ali celo po tleh. Kadar režemo otrebljeno zelenjad na deski, je priporočljivo, da razgrnemo počasi papirja pod desko, da sega na vse strani ven, kamor padajo odmetki, ki jih poberejo, če papir vzdignemo od dveh strani. Podobno kakor z zelenjadjo delamo s sadjem, mesom, testom

itd. Vse to se vrši sedé pri mizi hitro in lahko, brez utrujanja nog, brez bolečin v križu in rokah (zaradi dviganja rok pri previsoki mizi). Vsaki gospodinjici je treba najprej vse to samo poskusiti in kmalu bo spoznala, kako dobro ji bo šlo delo od rok. Paziti je tudi na to, da so vse posode in priprave vedno postavljene priročno in da ne križamo rok, t. j. ne posegamo z eno čez drugo.

Glede pripravljjanja v kuhinji bi bilo potrebno vedeti še tole: Zelenjad, ki jo poberejo naravnost z vrta, osnažimo že zunaj, da pride že kolikor mogoče snažna v kuhinjo. Zelenega perja (n. pr. pri korenju, deloma pri kolerabi), ki ga sploh ne rabimo, nikoli ne nosimo v kuhinjo; tudi prst, ki se drži zelenjadi, otresemo in operemo zunaj.

Vsako živilo pred uporabo operemo, tudi tedaj, ako njegove kože ali lupine ne porabimo. Takó operemo krompir, preden ga pristavimo ali ostrgamo, jabolka, preden jih lupimo, prav tako limone in jajca pred uporabo. Kako neokusno je, da mnogo gospodinj ne opere jajc, temveč jih ubije kar ob robu sklede tako, da teče jajčna vsebina po lupini! Vsa hraniva, ki so v kuhinji dopoldne (moka, sol), pokrijemo s pokrovko ali prtičem. Tudi ne posegamo vanje kar z roko, kakor je marsikje v navadi. Za to je le žlica ali vevnica.

Kuhanje v najožjem pomenu se pa vrši pri štedilniku in največ stojé, kar pa ne traja dolgo časa, ako smo si prej že vse pripravili. Važno je, da je štedilnik primerno visok. Njegova višina bi morala biti pravzaprav primerna višini (velikosti) osebe, ki kuha; visok bi moral biti vedno le toliko, da lahko delamo pri njem, ne da bi se sklanjali in ne da bi nam bilo treba roke preveč dvigati.

Vse kuhinjsko orodje, ki ga rabimo med kuhanjem, t. j. kuhalnice, lopatice, zajemalke in penavke, odlagamo v lonec, napolnjen z mrzlo vodo do polovice, ki naj stoji na štedilniku. Le na ta način ostane štedilnikova plošča snažna tudi med kuhanjem, ker ne kapljajo nanjo jedila od rabljenih kuhalnic ali zajemalk. Jedil ne pokušamo nikdar s kuhalnico ali žlico, ki jo uporabljamo pri kuhanju in ki torej pride v jed. Istočasno, ko se vrši kuhinjski obrat, ne smemo nikdar pometati tal ali snažiti kaj drugega. Nobene posode ne postavljamo nikdar na tla. To velja za vso posodo, naj si bo že rabljena ali še nerabljena. Tla so vendar najbolj nesnažen del vsakega prostora, tudi kuhinje, in vendar naletimo v marsikateri kuhinji na kuhinjsko posodo ali orodje po tleh. Po končanem kuhanju odnesemo iz nje takoj vsa hraniva v shrambo ali klet, kjer jih pač shranjujemo. Ostankov jedil tudi nikoli ne puščamo v kuhinji. Samo kuhinja, v kateri ni najti nič takega, kar smo omenili, po omarah, mizah ali policah, je res snažna in brez neprijetnega duha.

Že med kuhanjem samim pa je treba misliti na poznejše važno delo, ki nas še čaka: na pomivanje posode.

To delo je veljalo vedno za jako neprijetno, utrudljivo in zamudno; pa le radi tega, ker smo ga opravljali napačno.

Po obedu smo za delo običajno manj sposobni; kako naj tedaj zahtevamo od gospodinjice, da stoji sključena nad pomivalno skledo ali koritom cele pol ure, eno uro ali celo še več. Pomislimo samo, koliko trpi pri tem križ, noge, pa še prebava in vse to prav

po nepotrebnem. Po navodilih sodobnega gospodinjstva pa je mogoče izvrševati dosedaj utrudljivo in nepriljubljeno pomivanje posode takó, da nam je skoraj v oddih in v zabavo. Ob tem pa je treba predvsem upoštevati tole: a) Mislimo na pomivanje že dopoldne (med kuhanjem); b) delo izvršujemo sedé in po določenem načrtu! Ako se že med kuhanjem večkrat spomnimo, da bo treba po obedu vse rabljeno in umazano pomiti, tedaj bomo gotovo bolj štedili pri uporabi posode in je ne mazali po nepotrebnem. Tudi kuhinja sama bo na ta način po obedu snažnejša in opoldne ne bo taka kot bojišče po bitki, kjer leži vse križem kražem. Posodo, ki smo jo med kuhanjem le malo umazali in je ne mislimo dopoldne več rabiti, lahko že dopoldne (sproti) umijemo in spravimo nazaj v omaro. Posodo pa, katere ni mogoče umiti kar na hitro in mimogrede, n a l a g a j m o v š k a f, n a p o l n j e n z m r z l o v o d o! V mrzli vodi se posoda lepo



Kako si priročno urediš pomivanje.

odmoči in po kosilu jo z lahkoto in urno pomijemo. Voda v tem škafu naj pokriva vedno vso posodo. Nožev ne smemo namakati! Zato jih takoj po uporabi trdo zberšemo s papirjem (s časopisnim) in položimo na suh prostor. Na ta način ne dobé madežev, ki jih pozneje le težko odstranimo.

Ako smo dopoldne, med obedom in po njem uredili vse rabljene predmete (sklede, skodelice, krožnike, nože) na prostor za pomivanje, smo si s tem že znatno olajšali delo. Ne smemo pa pozabiti, da potrebujemo za pomivanje dosti tople vode. Loncev in kozic, v katerih smo kuhali, ne pustimo izpraznjenih na štedilniku, temveč napolnimo vsakega takoj z vodo in pustimo na topli štedilnikovi plošči, da se voda lepo pogreje, posoda pa odmoči.

Pomivamo sedé, saj pri tem vendar ne potrebujemo drugega kakor roke. Če nimamo takozvanega pomivalnika (korita za pomivanje) ali v mizi vdelanih pomivalnih skled, tedaj se poslužujemo pri pomivanju kar zadosti velike kuhinjske skleda ali škafa, ki ga postavimo na nizko klop ali stol. Skleda ali škaf mora biti v tisti višini, ki je za delo sedé najbolj prikladna. Spredaj postavimo stol, kamor bomo sedli. Levo poleg skleda z vodo pripravimo zopet stol s skledo ali drugo napravo, kamor zlagamo pomito posodo, da se odteče. Levo od stola, kjer sedimo, pa pripeljemo na servirnem vozičku vso umazano posodo, iz katere smo že odstranili ostanke jedil in jo tudi izplaknili. Da pa med pomivanjem ne vstajamo, si pripravimo poleg zadostne količine vode tudi krtače

in krpe za pomivanje in brisanje. Pomivanje gre izpod rok hitro in brez prekinitve ali prenehanja, ako ravnamo takole: Sedemo pred skledo, napolnjeno z vročo vodo. Z levico vzamemo posodo (skodelico, krožnik itd.), jo denemo v vodo, z desnico jo umijemo ter zopet z levo, ki jo že drži, položimo na prostor, kjer naj se odteče. Ko smo z roko že na levi, primemo zopet naslednji kos umazane posode in nadaljujemo na ta način, dokler ni vse pomito. Levica prinaša in odnaša, desnica pa pomiva. Roki se nič ne križata in delo neverjetno hitro napreduje. Ko smo vse pomili, še ne vstanemo, ampak vzamemo suho krpo, ter pomito posodo zberšemo. Ako imamo na voljo vročo, čisto vodo, tedaj lahko poškopimo z njo posodo in jo s tem tudi še enkrat izplaknemo. Posoda se na ta način sama, brez brisanja suho in svetlo osuši.

Rabljene krtače in krpe izplaknemo in jih obesimo, da se posuše, na žebelj ali kljukico, ki smo si jo v ta namen pritrčili kar pod mizo, da nam je vse čim bliže. Potem šele vstanemo, zložimo pomito in suho posodo v omaro, skledo za pomivanje pa izpraznimo, umijemo in zberšemo.

Pri takem pomivanju se takorekoč odpočijemo od dopoldanskega dela in spočiti z veseljem nadaljujemo s pospravljanjem kuhinje. Razne novodobne gospodinjske naprave, kakor pomivalnik s tekočo toplo in mrzlo vodo, izvrstne priprave za odtekanje posode, kakor tudi krtačice in metlice vseh vrst in oblik nam naredo delo še udobnejše in lažje.

(Dalje prihodnjič.)



Iz duhovnega življenja družine.

Milica Grafenauerjeva.

Pravila glede občevanja z ljudmi.

A ni še dosti, da učimo otroke takih navad, ki jih pozneje že sami po sebi postavijo v pravo razmerje do zbujajočih se nagonov, ni še dosti, da jih navajamo k pravi sramežljivosti, treba tudi, da mladino kolikor možno zavarujemo pred kvarnimi vplivi in pred nevarnostmi od drugih.

Majhni otroci se že po nekem zdravem nagonu bojé vsakega neznanega človeka, zlasti odraslega. Nevarnosti sicer ne preté toliko malemu otroku, mnogo bolj otrokom v šolski dobi, zlasti deklicam, vendar pa tega otroškega nagnjenja le nikar ne zatirajmo, češ, da so taki otroci nepriljudni, ampak ga rajši vzgojimo v pravo smer! Le naj se uči otrok, da bo priljuden in prijazen, da se bo lepo vedel do sorodnikov, prijateljev in dobrih, res le dobrih znancev; do nezancev pa si naj le ohrani svoj zdravi delež nezaupnosti: naj ne dopusti, da bi se ga neznanec zunaj domačega sta-

novanja telesno doteknil, še manj, da bi ga božal in objemal, odkloni naj od neznanca vsakršno darilo, zlasti sladčice, in najodločneje naj se upre, ko bi ga neznanec hotel kam odvesti, češ, naj gre z njim, da mu bo kaj dal ali kupil ali kaj pokazal; če bi pa postal neznanec le količkaj vsiljiv, naj otrok začne kričati na pomoč. V znanca naj izpremeni neznanca le roditeljska ali učiteljska avtoriteta.

Zmiselno velja isto življensko vodilo tudi še za dorasle otroke, zlasti za mladenke. A ne velja samo za vedenje do neznanih ljudi, ampak tudi do moških (ki niso rodbinski člani) sploh. Pravo dekle nedvomno odkloni tudi najmanjšo drzkost zoper sebe, najsi pride od kogarkoli; ne sprejme od moškega nikakega, tudi najmanjšega darila, bodisi v obliki kakega okrepčila ali brezplačne vstopnice v gledališče ali koncert, ali drugega podobnega vabila; najgladkeje pa zavrne vsakršne sladkarije, alkoholne pijače ali lepotične predmete. Pravico do daril ima razen svojcev samo še — z vednostjo roditeljev — pravilno ji zaročeni ženin. Pa tudi s tem naj ne iščeta samote, dasi ni treba, da bi jima zmeraj kdo gledal preko ramen, ampak vedno naj ostaneta v možnosti dogleda ljudi.

Tako si ohrani dekle potrebno svobodo, da ji ni treba nikogar vprašati, ali hoče storiti, kar je prav, zavrniti, kar se ji ne zdi prav.¹ Če velja to pravilo že vobče za vsako pravo dekle, koliko bolj za tako, ki jo že izobraževanje ali poklic vsak dan vodi v družbo tujih moških ali mladeničev. Za tak nastop pa je tudi dekletom privzgojiti energične samostojnosti in neustrašenosti, ki sicer prav nič ne odgovarja idealu mehkužne ženskosti, za katerim mnogi žalujejo, pač pa idealu naših starih mater, ki so bile sicer najsrečnejše, če jim je bil mož pravi mož in so mu bile pokorne in mu podpirale tri hišne vogle, a se tudi niso ustrašile »nositi hlače«, če jih mož ni znal, in ne podpirati tudi vseh štirih voglov, čeprav se je mož na vse kriplje trudil, da bi katerega izmed njih — zmajal.

V nekem zmyslu veljajo ta pravila tudi za mladeniče, dasi so nevarnosti, ki pretijo njim, večinoma drugačnega značaja. Tudi mladec naj ne občuje z dekletom drugače kot na razdaljo »dveh korakov«, in to ne morda iz kakega zaničevanja ženskega spola, ampak vprav zaradi viteške obzirnosti, ki jo dolguje vsakemu dekletu kakor svoji sestri, a tudi zaradi spoštovanja, ki ga je dolžan samemu sebi. Uči svojega sina: »Z dekleti iz rodbine, ki bi si iz nje ne mogel misliti ženina svoje sestre, s takimi iz svojega nagiba sploh ne občuj! Česar ne želiš, da bi kdo storil tvoji materi ali sestri, tega tudi ti ne stori nobeni drugi ženski. Kakor ne maraš, da bi kdo pogledal ali mislil na tvojo mater ali sestro, tako tudi ti ne misli in ne glej na nobeno drugo žensko!« — Pravi mladenič, fant od fare, si ohrani svojo mladeniško iskrenost in moško silo za bodočo ženo, dušno in telesno čistost pa do groba.

Volja in značaj.

V prejšnjih poglavjih sem govorila o življenskih navadah, ki jih je treba mladini privzgojiti in ki naj bi »mladega človeka že same po sebi postavile v pravo

razmerje do zbujujočih se nagonov«. A samo vnanje navade še niso zadostne za vzgojo, tudi ne za vzgojo k čistosti, če ne postanejo te navade tudi nujen izraz urejene notranjosti. Zato pa je treba vzgojiti vzporedno po Foersterjevih, nam že znanih besedah tudi »sile značaja«.

»Značaj pa je«, po besedah Novalisovih, »vsestransko popolno oblikovana volja«. Brez urejujoče sile vsestransko pravilno usmerjene in izurjene volje celo najnežnejši in najplemenitejši nagibi vesti in ljubezni nimajo vrednosti; še celo sama dejanska milost božja je v človeku brez moči, če se ji duša ne proži naproti s tistim notranjim vstajenjem, ki se mu pravi hotenje, volja. Vsi ti notranji nagibi se uredijo v značaj šele, če se zavzame zanje tudi človekovo hotenje, njegova volja, in jih usovrši do najvišje doslednosti in stovitnosti; šele po volji se dobro nagnjenje povzdigne do izpovedanja, zmagujočega svet. Le tako silno in stalno hotenje, le tako zmagovito izpovedanje more tvoriti tudi jedro tistega pojma o »osebnosti«, o kateri današnji svet toliko govori, ki je pa v življenju tako bore malo vidimo. (Prim. Foerster, Lebensführung, 138.—146. Tausend, 30.)

Neki francoski pedagog očita sedanjemu svetu, da imajo ljudje zdaj v moško krepkem telesu otročje šibko voljo. V bistvu mu pritrjuje tudi Foerster: »Današnji svet razvija sicer obilo krepke energije, če gre za proučevanje tujih zemljin, za tehnično delo, za organizacijo gospodarstva, za industrijsko podjetnost. A vsa ta sila volje je obrnjena navzven, nima pa današnji svet navznoter obrnjene energije, nima volje, ki bi urejevala neurejene gone notranjega življenja, nima v oblasti svojih misli in besed. Zato tako pogosto srečaš ljudi, ki razpolagajo navzven s silnim zagonom volje, a so pravi nevzgojeni slabiči, če je treba obvladati samega sebe, in v najbolj notranjih preizkušnjah življenja docela odpovedo.

Enostransko razvite volje ima današnji svet sicer dovolj in predovolj, nima pa vsestransko oblikovane volje, ki bi usmerila vse dejstevovanje k enotnemu, najvišjemu smotru in bi vse odklonila, kar temu smotru nasprotuje.« (Foerster, Lebensführung, 29 sl.)

Naša vzgojna naloga tedaj ni samo, da voljo utrdimo, ampak tudi da jo pravilno usmerimo, in to predvsem navznoter, za izpopolnitev notranjega človeka. V vzgoji in v življenju nam mora biti pred očmi vrhovni smoter našega življenja.

Na vprašanje, zakaj smo na svetu, odgovarja katekizem: »Bog je človeka ustvaril, da človek Boga spoznava in časti, ga ljubi in mu služi ter se tako večno zveliča.«

In kako naj mu služimo, to je povedal naš Zveličar sam, ko je odgovoril farizejem na vprašanje, katera je največja zapoved: »Ljubi Gospoda svojega Boga z vsem srcem in vso dušo in vsem mišljenjem (in vso močjo, 5 Moz 6, 5). To je največja in prva zapoved. Druga pa je njej enaka: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe.« Na teh dveh zapovedih stoji vsa postava in preroki.« (Mt 22, 37 do 40.)

Naš življenski cilj in pot do njega je s tem jasno začrtan: da mora biti vse naše življenje usmerjeno k ljubezni do Boga in ljubezni do bližnjega. Vključen je v njem ves dekalog s 6. in 9. zapovedjo vred.

¹ Primerjaj s tem v knjigi Lisbethe Burgerjeve »40 Jahre Storchentante« svarilen zgled o poštni uradnici Margareti (str. 125 sl.) in posnemanja vredna zgleda o hčerki postajnega načelnika (str. 170 sl.) in o mladi Burgarici sami (str. 137).

S tem je določen tudi cilj, ki naj ga zasledujemo pri vzgoji otrok, cilj, v katerega moramo tudi usmeriti otrokom voljo in jo okrepiti v dobrem.

Prvi pogoj, da bo mogla biti ta vzgoja uspešna, pa je, da je tudi naša miselnost o življenju in o smotru življenja čista in jasna, ne napačna niti zbegana, in da je tudi naša volja pravilno usmerjena.¹ In ne samo to. Nikdar ne smemo vzgojitelji sami prenehati z delom za izpopolnitev svojega življenja, da bo vse naše delo vedno bolj v skladu s ciljem, ki ga je Bog postavil našemu življenju. Kako naj sicer damo kot vzgojitelji mladini to, česar sami nimamo?

Vzgoja namreč ne sloni toliko na vzgojiteljevih besedah kolikor na njegovih dejanjih. Sicer si pridobi otrok največ življenske izkušnje sam; tudi se osebno doživlja, stvarno ali duhovno, najgloblje vtisne vanj in mu je najbolj razumljivo. A življenskih izkušenj si pridobiva otrok predvsem iz življenskega okrožja družine, iz sožitja z roditelji in vzgojitelji. Zato se oblikujejo otrokove življenske izkušnje iz naše miselnosti, našega naziranja in značaja. Otroka zanima že od prvih hipov življenja vse, kar govori iz naših dejanj. Že zmlada se uči otrok največ s tem, da mu ti kažeš, in te on posnema.

Marsikaj pa, kar mu ne kažeš namenoma, vidi sam in si zapomni prav tako kakor to, na kar si ga opozarjal.

Nikamor ne posveti sočutje in plemenitost iz tvojega pogleda gotoveje kakor v detetovo srce, nikamor ne udari strast in sovražnost tvojega nastopa tako porazno kakor prav tja, dasi se dobrega vpliva nisi zavedel, slabega ne hotel.

Blagoslov tvoje molitve za otroke je velik tudi zato, ker silneje od vseh besed dopoveduje otrokom vse življenje, da je moliti treba, naj molijo tedaj tudi sami.

Lehkomiselna beseda je usodna, ker ubija spoštovanje; dvoumen posmeh, nelepa kretnja bega otrokove čiste pojme. Če smo lažniki, tedaj mi ne bomo vzgojili iz otrok kaj drugega kakor lažnike, če smo hinavci, hinavce, in če sami ne spoštujemo svetosti zakonskega življenja, ne bomo deležni spoštovanja ne zaupanja svojih otrok.²

Iz tega je razvidno, kako pogubna za vzgojo je napačna miselnost vzgojitelja. Zavedno in nezavedno prehaja naša miselnost v življenje, in če je naše mišljenje neplemenito, če smo neznačajni, lažnivi, ničerni, trdosrčni itd., tega ne moremo prikriti, tudi če bi še tako radi.

Na vzgojo pa naše najizbranejšje besede ne vplivajo s toliko silo kakor naše življenje.

Dobra vzgoja otrok je nepretregana samovzgoja vzgojiteljev. Če hočemo torej dobro vzgojiti svoje

¹ O tem, kako naj bi bila naša miselnost usmerjena glede čistosti in zakona, je bilo govora menda že dovolj, naj opomnim tu, da sta obe zapovedi, ki govorita o čistosti, obrambni zapovedi za svetost zakona: »Ne ruši zakona ne v dejanjih ne v mislih ne v željah, ne pred zakonom ne v zakonu ne izven zakona. Ni je torej prave čistosti, kjer se ne spoštuje svetost zakona, seveda takega, kakor ga hoče Bog.«

² Morebiti otroke sicer tako ali drugače potegne proč od take naše slabe poti Bog — morda celo s tem, da jim »odpre oči«, da se zgroze vprav nad našo revščino —, mi sami pa tega ne bomo dosegli, dokler odločno ne krenemo na pravo pot.

otroke, moramo hkrati neprenehoma vzgajati sami sebe. Nihče izmed nas staršev ali vzgojiteljev naj si nikar ne domišlja, da je že tako popoln, da mu ni več treba nadaljnje vzgoje samega sebe in izpopolnitve življenskega in vzgojnega dela. Zato se ne smemo mehkužiti, niti ne popuščati trenutnim razpoloženjem.

Kolikokrat opravičujemo svojo sitnost, neprijaznost, nasajenost, nataknenost, jezljivost in razne druge napake svojega značaja s tem, da valimo krivdo na živce: »Tako sem nervozen«, »Ta reč mi gre na živce« itd. Tako in podobno se skušamo znebiti odgovornosti za svoje slabosti, uiti naporu samopremagovanja. A ko popuščamo svojim slabostim, popuščajo res še živci, in ker so bolj in bolj iz vaje, slabé, omagajo in končno resnično zbole.

Samovzgoja in samodisciplina je edino zanesljivo sredstvo proti živčnim boleznim te vrste. Niso zaman začeli živčni zdravniki sami pretresati, kako nujna in važna za živčno zdravje, oziroma za zopetno ozdravljenje živcev je disciplina volje; tembolj, ker so živčne bolezni dedne.

Za nas matere pa je še vse važneje, da obvladamo same sebe. Pride čas nosečnosti, čas težav in povišane razdražljivosti. In takrat je treba pogosto stisniti zobe, nikar popuščati si, treba tesnobi se iztrgati z delavnostjo, z lepo mislijo, s pesmijo itd. Kajti ne samo meso in kri, tudi srce in duševnost se tedaj upodablja otroku v materinem telesu.

Pač bo otrok ves drugačen, če mati, kadar ga nosi, kroti svojo razdražljivost, čemernost in zlovoljnost, kakor pa če si vedno le popušča, če je sitna ali v jezi celo razsaja in razbija.

Lisbeth Burger govori (Vierzig Jahre Storchentante, stran 110—115) o materi, ki si je v času nosečnosti prav v vsem popuščala. Že njena mati jo je bila docela razvadila, ko je bila še otrok in dekle: »Moja Anica tega ne prenese«, »Anica tega ne zmore«. In zdaj, ko je bila žena in je nosila otroka, se ji je posmehoval ves kraj: solata s tujih vrtov, fižol, zelenjava, celo kokoši s tujih dvorišč, vse je šlo z njo; vzela je, česar si je zaželela, kjerkoli in kadarkoli, bodisi podnevi, bodisi ponoči. Pri tem pa je imela doma vsega v izobilju. Kakor otrok, ki se mu zdi v tuji hiši jed boljša kakor v domači.

In njeni otroci! Prva dva sta ji že kar od slabosti umrla, tretji, hčerka je zasilo uspevala. Pa so tudi to brž obvladala prirojena in privzgojena slaba nagjenja. Dekletce je bilo brez vsake moči napram svojim željam, pa so jo starši povrh še mehkužili in razvajali, kar so le mogli. Dobila je vse, karkoli se ji je zahotelo, brez kazni je jemala doma, karkoli ji je gódirlo. Še več. Izmikala je končno vsepovsod, tovarišicam iz žepa, v prodajalnah iz predalov; vse, kar ji je bilo všeč: bonbončke in slaščice, glavničke in lepotiche. Končno so dobili starši namig, naj jo dajo v vzgajališče, sicer da jo bo morala dati prisilno tja — oblast. O počitnicah, ko je prihajala domov, se je zdelo, da se je poboljšala. Držala se je dóma in se ogibala ljudi, kakor da se je sramovala prošlosti.

Kesneje se je s starši vred preselila v mesto. Dolgo ni bilo glasu o njih. Nenadno pa je prišlo čez leta na župni urad vprašanje o preteklosti (mladosti) Ane Huber, omožene Freitag, zaprte radi ponovne tatvine. In ne iz stiske. — »Materin greh!« zaključuje zgodbo Lisbeth Burger. (Dalje prihodnjč.)



Marijanišče v Ljubljani.

Zlati jubilej Marijanišča.

(1880—1950.)

Marijanišče je slovenski javnosti zelo poznan zavod. Ima svojo petrazredno osnovno šolo, kjer je danes 250 učencev, moderno urejen dijaški konvikt za srednješolce in učiteljskiščišče, ki jih ima ob svojem jubileju 130. Zelo znamenita in daleč naokrog čislana je kmetijsko-gospodinjška šola, ki slavi že 32. leto obstoja in je dala naši domovini nešteto najboljših gospodinj. Zlasti dekleta z velikih kmetij, ki se posvetijo temu gospodinjstvu, in večina naših gospodinjških učiteljic je dobila tu svojo izobrazbo, ki jo nudijo naši najboljši strokovnjaki od Kmetijske družbe in strokovno in vzgojno na višku stoječe šolske sestre, ki vodijo tudi to šolo.

Najlepša je mladost, največja je ljubezen. Pomnoži to in boš dobil zavod v Ljubljani, ki je svetel dom mladine in neizčrpen dom ljubezni. 15. novembra bo pisal svoj petdeseti rojstni dan, jubilej mladosti in ljubezni. Tako se glasi resnična zgodba:

Ko je bil čas stiske največji in je zapuščen otrok taval po ulicah in trkal na vrata, ni bil sprejet, ker je bil reven in prašen, tedaj je vstal slovenski duhovnik, ki mu je bilo ime Janez in je bil Vincencijev brat, in je hodil v trudu svojih nog in s trpečim srcem, dokler ni plamenček ljubezni vžgal velikega ognja in je toplota njegova zajela vso deželo; ni manjkalo dobrih rok in na zapuščenih Poljanah je vzrastla zgradba, ki se je zdela bežen privid, pa je bila velika solza krvi, ki je postala pelikan, da kljuje v svoje srce in hrani svoj rod. Bili so časi kot naši in je bilo veliko ljubezni, ki je ni danes, in je dvakrat blagoslovljen rojstni dan zavoda, ki je vzgojil dobršen del naših najboljših. Nepozaben ostane vsem onim brezdomcem, ki so, iskajoč očeta in mater, našli oboje v obilni meri. Načelovali so vedno naši najboljši in najsposobnejši, od Janeza Gogale, ustanovitelja, preko obeh Lampetov, Franceta in Evgena, do očeta mladine prelata Andreja Kalana. Ti so sejali, želi so fantje in uživali dneve svoje bogate mladosti. Ni možna mladost in ljubezen

brez matere, ki čuti in vé in zdravi otrokovo bol! Kot take in najboljše so v zavodu redovnice, med seboj sestre nazvane, do otrok matere, prav kot sv. Frančišek s pesmijo ljubezni v srcu in s tihimi žrtvami.

Jubilej Marijanišča je himna krščanske dobrotelčnosti v Slovencih. Njena pesem naj odmeva povsod in vžiga srca tam, kjer ni prave mladosti in ni prave ljubezni.

Kuharica.

Dobro napravljena solata.

Kaj malo je znano, da so Evropo naučili pripravljati solato — francoski begunci, ki so ušli revoluciji. V Londonu je bil tak begunec — baron, ki se je sijajno preživljal s tem, da je hodil po odličnih hišah in jim pripravljati solato za obede. Kar pregovor je nastal: »Na smrt bi se najedel take solate!« — Je resnica, da se mnogo kuharic še doslej ni naučilo pripravljati solato tako, da jo je res veselje jesti. Ko so jo začeli tudi pri nas po kmetih uživati z oljem in ne samo z záseko zabeljeno, je po pravici rekel kmet svoji ženi ob prvi oljnati solati: »Nikoli več mi je ne deni na mizo. Tako (sirovo!) solato srečam v vsakem zelniku!« Je bila pač slabo narejena. Za solato, trdi star pregovor, morajo biti štirje, da je dobra: zapravljivec, ki vliva olje nanjo; skopuh, ki jo okisa; modrijan, ki jo osoli, in norec, da jo zmeša. Torej je poglobitno za okusno solato, da je dosti dobrega olja, da ni preveč okisana, ne presoljena ter res temeljito premešana. Seveda francoska kuhinja dodaja solati tudi še popra, kaviara, na Laškem zrezane sardele, ponekod čisto malo gorčice, tudi ljubijo nekateri preflačen rokfordski sir v solati. Jajca so navaden dodatek. S temi dodatki pridobi solata, da je bolj okusna in kot jed redilna. Zato jo na take načine pripravljeno uživajo kot samostojno jed (za večerjo). Jako dobro je, zlasti za starejše ljudi, ki se jih loteva že zavapnjenje žil, ali za bolnike, da rabiš namesto kisa limonov sok. —

Seveda je važno, kako solato pripraviš: so, ki ji stebelca preveč izrežejo; so, ki celo srčke zavržejo! Solata ne sme biti dolgo v vodi. Vedno mora biti »vpricho« narejena. Tako pripravljena solata je res — užitek.

Guljaževa juha s svinjskim mesom.

Deni v kozo žlico masti, za noževno špico paprike, 5 dkg drobno zrezanega svežega svinjskega mesa, na rezance zrezano korenje, čebulo, nekoliko soli. To vse skupaj duši, da se nekoliko zmežča (od časa do časa prilij žlico tople vode). Nato prideni debel, na kocke zrezan krompir, paradižnik in pest riža. Ko si še to par minut dušila, prilij en in pol litra tople vode ter kuhaj še vse skupaj pol ure.

Goveje meso v pikantni omaki.

Kuhaj pol kilograma govejega mesa kakor navadno v juhi. Ko je meso napol kuhano, ga vzemi iz juhe (juho pa kuhaj še nekoliko časa) in položi v kozo, v katero si dala žlico masti, zrezano čebulo, eno do dve drobno zrezani kisl kumarici, par sesekljanih kapar, korenje, ki se je kuhalo v juhi, drobno zrezano, paradižnik ali mezgo paradižnikovo in pol žličice gorčice. Pokrij in duši vse skupaj tričetrt ure. Nato potresi s pol žlice moke in ko se prav malo zarumeni, prilij tri osminke litra juhe ter pusti vse skupaj še nekaj minut vreti. Nazadnje prideni še 1—2 žlici kisle smetane in ko prevre, precedi polivko, zreži meso na kosce, naloži na krožnik in ga obloži z dušenim rižem ali vrvicami.

Nadevana zelnata glava.

Operi liste srednje debele zelnate glave, poreži nekoliko vsakemu listu debelce ter jih v prostorni kozi v zavreli, prav malo osoljeni vodi kuhaj 5—8 minut. Nato jih stresi na rešeto, da se odteko; odtečene položi na desko enega poleg drugega, tako da tvorijo ploščo. Nato liste nadevaj na tenko z nadevo in zvij liste trdo, da nastane klobasa, ki jo zavij v prtč in poveži kakor štruklje ter kuhaj v osoljeni vreli vodi tričetrt ure. Kuhano odvij in zreži kakor štruklje na prst debele kose. Naloži kose na krožnik, zraven pa daj paradižnikovo omako in dušeni riž.

Nadevo pripravi takole: Razmotaj 2 jajci, prideni 2 pesti krušnih drobtin in za pest drobno zrezanega kuhanega govejega mesa (še bolje, ako primešaš nekoliko kuhane klobase ali svinjskega mesa), prideni tudi pol drobno zrezane precvrte čebule in velik ščep popra.

Paradižnikova omaka.

Dva oprana paradižnika (tudi iz slane vode sta dobra) skuhaj v mehko. Napravi iz žlice masti in moke blede prežganje ter prilij pretlačene paradižnike z vodo vred. Po okusu osoli in kuhaj vse skupaj 10 minut.

Golob po srbskem načinu.

Deni v kozo 4 žlice olja, eno srednje debelo čebulo (zrezano), 2 srednje debela oprana paradižnika, pest poparjenih, ožetih gob in osminke litra belega vina. Pokrij in duši vse skupaj 10 minut. Nato prideni osnaženega in na kosce zrezanega goloba ter nekoliko soli. Pokrij in duši vse skupaj, da se golob zmežča. Potresi velik ščep moke in postavi čez 1—2 minuti na mizo z gosto kuhanim rižem ali kašo na mizo.

Ovseni kosmiči (Haferflocken) z mlekom, posebno za majhne otroke.

Nalij v lonček četrt litra mleka ter stresi vanj polno žlico ovsenih kosmičev, postavi na ognjišče in ko zavre, večkrat premešaj. Kuhaj pol ure, prideni ščep soli in sladkorja; preden daš na mizo, prideni še za lešnik sirovega masla. Nato stresi kosmiče na krožnik in jih potresi z nastrgano čokolado.

Zelnata solata s peso in redkvijo.

Zreži zelnato glavo na drobne rezance, jo osoli, prideni žličico kumne, olupljeno in nastrgano peso in prav tako črno redkev, prilij olja, limonin sok ali kis ter vse prav dobro premešaj.

Poljski kolač.

Napravi vzhajano testo. Deni v skodelico 3 žlice toplega mleka, žličico sladkorne sipe in 1—2 dkg drožja; vse to zmešaj in pusti, da vzide. Vlij v skledo $\frac{3}{8}$ l toplega mleka, prideni žlico sladkorja, 6 dkg sirovega masla, pol žličice soli in pol kilograma moke; to dobro premešaj, prideni še vzhajani kvas in rumenjaki. Nato vse skupaj s kuhalnico dobro stepaj četrt ure. Stepeno testo potresi z moko, ga pokrij in postavi na gorko, da vzide. Vzišlo testo stresi na desko in ga narahlo pogneti, ga razreži na tri enake dele, iz katerih napraviš hlebčke, katere pusti še enkrat vzhajati. Nato vzemi vzhajani hlebček in ga kolikor mogoče na tenko razvaljaj, položi na precej velik podolgast, dobro pomazan pleh ter ga dobro namaži s kakršnokoli mezgo. Sedaj razvaljaj prav tako drugi hlebček, ga položi na prvega, z mezgo pomazanega, ter ga nadevaj z orehovo nadevo. Nato razvaljaj še tretji hlebček in ga položi na prva dva; tegaj polij z raztopljenim sirovim maslom in potresi z eno pestjo drobno zrezanih mandeljev ali orehov in prav malo cimeta. Sedaj postavi kolač za pol ure na toplo, da vzhaja. Postavi ga v pečico in pečenega razreži na poljubne kose ter postavi s sladkorjem potresenega na mizo.

Orehova nadeva.

Mešaj 1—2 žlici topljene smetane, rumenjaki, žlico sladkorja, nekoliko drobno zrezane limonine lupine in velik ščep cimeta, nazadnje iz beljaka sneg, 2 pesti zmletih orehov in pest krušnih drobtin.

Zdrobov pečenjak.

Razmotaj v lončku 2 rumenjaka, pol litra mrzlega mleka, prav malo soli in četrt litra zdroba. Čez pol ure primešaj sneg 2 beljakov. Ko si vse narahlo zmešala, vlij testo na razbeljeno mast (6 dkg) ter postavi v precej vročo pečico, da se zarumeni. Pečenega polij z žlico raztopljenega sirovega masla ter ga z dvema vilicama zdrobi, postavi še za nekaj minut v pečico ter ga serviraj s solato na mizo. Ako hočeš pečenjak sladek, mu primešaj žlico sladkorja.

Mlečni riž s peno.

Skuhaj v mleku četrt litra riža, med kuhanjem prideni košček pomarančnega olupka. Kuhanega naloži v skledo v hribček ter ga obloži s sledečo peno: Napravi sneg 2 beljakov, prideni žlico sladkorja in pol žličice moke. Vrh pene pa natakni olupljene, na podolgaste liste zrezane mandeljne. Postavi še za nekaj minut v pečico, da se nekoliko zarumeni. M. R.



Smešnice.

Ugodnost.

Sodnik: »Torej Vi, Kovač, ste rekli Mlakarju ‚bik‘. Vi, Mlakar, pa ste rekli Kovaču ‚osel‘. Najbolje je, da prekličeta vsak svojo žalitev in se poravnata. Sta zadovoljna?«

Mlakar: »Jaz ne, gospod sodnik!«

Sodnik: »Gromska strela, zakaj pa ne?!«

Mlakar: »Zato, ker je potem Kovač na dobičku!«

Med prijateljicami.

»Profesorica je pa res zoprna ženska — o vsakem človeku ve kaj slabega povedati!«

»Kajne?... Ure in ure bi jo človek poslušal!«

Iz šole.

»Poldek, zakaj si prišel spet prepozno?«

»Oče me je potreboval, gospod učitelj!«

»Saj bi bil lahko koga drugega potreboval!«

»Ne — me je tepel!«

Dober svet.

Nekemu mlademu človeku je bil nos zmrznil. Radi tega je kazal precej močno rdečo barvo, kar je njegovemu lastniku delalo nemalo preglavice, kajti vedno je bil zasmehovan. Ves obupan se obrne do specialista in mu opisuje svojo nadlogo, kako je po krivem prišel v glas pijanca. »Ali se res ne da nič napraviti?« vpraša slednjič zdravnika. Ta, ki sam ni zaničeval dobre kapljice, premišlja nekaj časa, potem pa pravi: »Veste kaj? Pijte!«

Nevaren poskus.

»...Torej tisto lepo mesto, ki si ga imela, si že spet zapustila?«

»Sem ga! Pomisli nesramnost te gospode! Da bi me skušali, so mi položili sto dinarjev pod preprogo!«

»In ta dvom nad tvojo poštenostjo te je tako užalil, da si takoj vse pustila?«

»E, kaj — na lim sem šla!«

Prijatelj dela!

Žena: »I, mož, zakaj se pa ne daš upokojiti? Se li bojiš, da ti ne bi bilo dolgčas?«

Mož: »O, Bog pomagaj! Meni je dolg čas še zmerom ljubši kakor najlepše delo!«

Nehvaležnež.

Žena (strupeno): »Sram te bodi, ki mi vedno očitaš, da nisem nič imela! Kdo ti je pa toliko pridobil, odkar sva poročena, ko jaz!... Kdo te je odvadil kaditi, kdo te je odvadil piti, kdo te je odvadil kvartati, aá?«

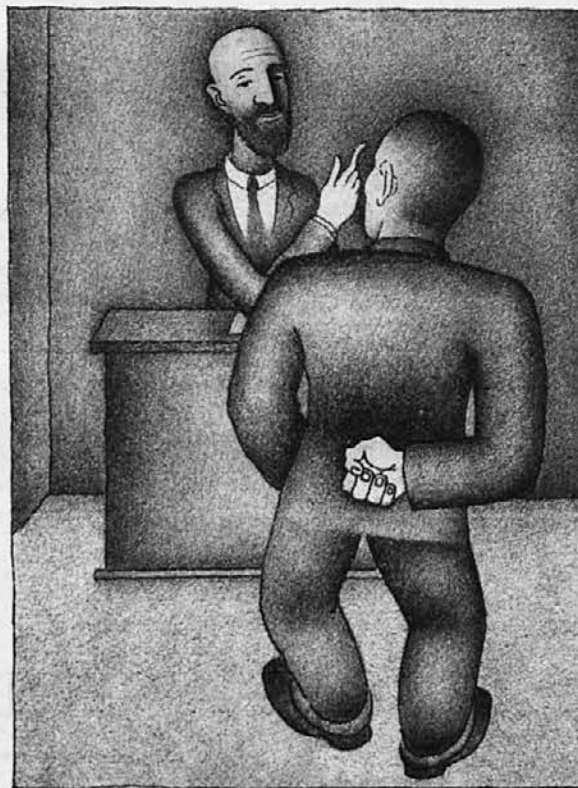
Nerazumljivo.

»Čevljar tukaj zraven nas na oglu je napovedal konkurz. Da ta človek ni mogel obstati, mi je res nerazumljivo!«

»Ali je imel toliko dela?«

»Lepo Vas prosim — samo mi smo mu dva tisoč dinarjev dolžni!«

Vestnost.



Sodnik: »Po pretepu ste torej takoj zapustili gostilno. Ali ste šli potem naravnost domov?«

Priča (boječe): »Naravnost, gospod sodnik, ne morem reči... tisti večer sem nekaj več pil.«

Uganke.

Urednik: Peter Butkovič - Domen, Raunizza, Gorizia, Italia.

Vremenska uganka za december.

(—zl—, Ljubljana.)

Č					E
	I				E
		N	A	V	
		H		R	
		H	O	D	
	Č				R
L					BO

Vstavi v ta kvadrat črke: v; a, č, e, e, n, s, v, v; a, j, n, o, o, p, r, s; a, b, d, e, i, n, o, t; d, i, i, i, i, r, t, v, da boš dobil vremenski pregovor za december.

Zgodovinska uganka.

(A. Ramovž, Stožice.)

Boleslav II.	967—999
Karel Veliki	768—814
Štefan Nemanja	1168—1196
Klodvig	481—511
Boleslav I.	955—967
Vladimir Monomak	1115—1125
Manuel I.	1145—1180
Rudolf Habsburški	1275—1291
Odoaker	476—495
Omar	634—644
Pipin Mali	741—768
Uroš II. Milutin	1282—1521
Cesar Vasilij	976—1025
Tomislav	924 (910—950)

Zamenjevalnica.

(M. R., Stari trg.)

V vsaki naslednji besedi zamenjaj po eno črko z drugo; nove črke dajo skupaj z nezamenjanimi lep nasvet: Emir, vsi, Leh, koza, noga, miš, Juda, Ig, ves, oval, ej, mati, vodi, meh, Tisa, čik, dan.

Posetnica.

(—ol—, Št. Vid.)

Anton U. Zerlini

Kaj prodaja ta trgovec?

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano.

Rešitev ugank v oktobrski številki.

Križanica. Vodoravno: 1. lan, 4. dva, 6. ate, 9. Azori, 10. koran, 12. ki, 15. Jakob, 15. bo, 16. je, 18. Zen, 19. po, 20. gama, 22. Dara, 24. alt, 25. bor, 26. Savo, 29. lipa, 31. mač, 33. za, 34. up, 35. padar, 37. me, 39. rabin, 40. harem, 42. Ida, 43. ali, 44. eta. Navpično: 1. lak, 2. Azija, 3. no, 4. Diaz, 5. Akon, 6. ar, 7. tabor, 8. eno, 11. ob, 14. kes, 17. Emavs, 19. Pariz, 20. gos, 21. alo, 22. dol, 23. Ada, 27. Arpad, 28. Pad, 30. pamet, 31. mana, 32. Tahi, 34. Uri, 35. pi, 36. Ra, 38. Ema, 41. re.

Križ. Na med se muhe love, na sladke besede ljudje. J. Stritar.

Posetnica. Koloraturna pevka.

Iz gospodarskih vprašanj. Tako, da zamenjaš črke:

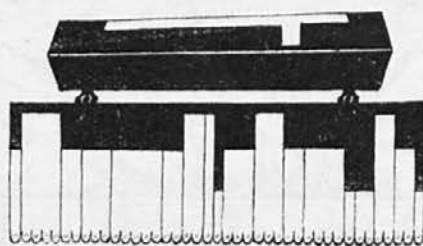
1 2 3 4 5 = slamo,
4 3 1 2 5 = maslo.

Pri mrliču.

(Vinko, Tolmin.)

Za glavno nagrado.

IZ KRSTE DOMA



Konjiček.

(Vinko, Tolmin.)

nel	je	list	stre	na	la	va	me	gor	ba
li	si	sem	sta	mrt	sel	gre	vzi	zi	je
smrt	slo	nje	mo	mi	ški	bli	te	la	či
po	be	cam	zi	sa	sa	mraz	nje	v	se
ni	mi	lu	ko	ob	ni	prt	mim	ča	dih
na	mi	sta	a	nje	vzdra	list	ščé	tu	po
ri	smrt	ži	je	dov	v	smr	lu	sem	tri
la	vod	u	poln	braz	vtis	nje	bel	ti	list
pred	le	smrt	ha	la	zri	ska	a	spa	ču
U	va	k	o	ro	vdi	ni	til	tu	ni

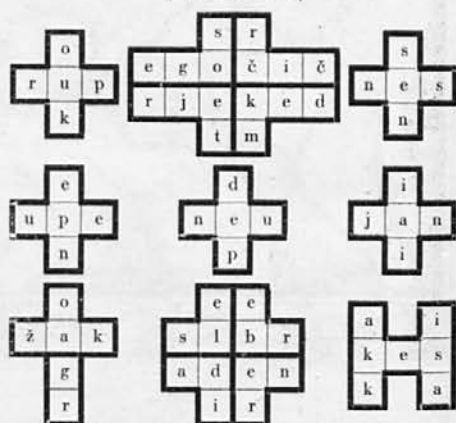
Knjiga.

(Janez Ložar, Ljubljana.)



Sestavnica.

(—ol—, Št. Vid.)



Iz gorenjih likov (3 še prej razreži) sestavi simetričen lik, v katerem boš čital Gregorčičev verz.

Dopolnilna uganka.

(Mirosljub, Vižmarje.)

- je
- ep
- an
- ež
- no
- er
- ar
- ka
- ec
- lo
- ra
- nt
- če
- to
- ha
- ea
- ča

Namesto pik vstavi prvo, namesto črt pa drugo skupino črk: 1. bo, de, dl, gl, gr, ko, mu, ov, po, pr, ra, ro, si, sl, sr, sv, sv; 2. ab, av, ba, da, eč, ed, es, et, iz, ko, ma, na, oč, ov, ri, ši, te. Če si vse prav vstavil, dobiš po sredi od vrha navzdol slovenski pregovor.

Čarobni kvadrat.

(Mirosljub, Vižmarje.)

+	—	×
—	:	=
×	=	.

Postavi namesto znakov zloge z dvema črkama, da dobiš vodoravno in navpično tri besede nastopnega pomena: sorodnik, priroda, glavno mesto na španskem otoku.

Domine.

				2					
				7	1				
				1	7				
				1	7				
	3	2	7	—	4	3	3	4	4
—	5	6	1	3	1	5	5	4	
				6	2				
				4	4				
				6	2				
				2					

Čuden toplomer. Pričneš s 15 (na C strani). Nato 1 (na R strani). Nadalje 24, 6, 8, 11 itd. in ko prideš do vrha, jemlješ pravtako številke od 1—15 navzdol. Številke na C strani pomenijo, da vzameš n. pr. 15., 24., 8 črko od »e« naprej. Slično na R strani. Tako dobiš: Pravico vsak hvali, pa vsak ne hrani.

Čarobni kvadrat. Odbiraj velike črke v redu čitanja, male črke pa od spodaj navzgor v nasprotnem redu tako, da dobiš:

Težki pot!

Maloverni vi otroci!

Kaj vas plaši težki pot?

Meč srčnosti v umnej roci

Vgladi cesto si povsod.

Fran Levstik.